

Outi Suoranta

SUURET SELÄT

Rääkkylän kulttuuriympäristöohjelma

Suuret selät

Rääkkylän kulttuuriympäristöohjelma

Outi Suoranta

Outi Suoranta

Suuret selät
Rääkkylän kulttuuriympäristöohjelma

Toimituskunta

Jukka Haltilahti

Pirjo Karinen

Leena Lusa

Eeva-Riitta Majoinen

Mauri Mönkkönen

Hannu Piipponen

Marianne Rautiainen

Sirkka Sortti

ISBN 952-11-1536-X (nid.)

ISBN 952-11-1814-8 (PDF)

Graafinen ohjeistus Leea Wasenius

Taitto Maija Rämö

Kuvat Outi Suoranta, ellei toisin mainittu

Kansi Leea Wasenius

Kannen kuvat Outi Suoranta

Kartat Anita Rämö

Pohjakartat © Maanmittauslaitos lupanro 7/MYY/03

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2003

Sisällysluettelo

Tervehdyssanat	5
Saatesanat	7
Johdanto	8
Käytetty aineisto ja tavoitteet	12
Luonnonhistoria ja maisemakehitys	14
Historiallisen kehityksen vaikutus maisemaan	18
Inventoinnit ja suojelukohteet	30
Kulttuuriympäristön hoito	34
Kulttuurimaiseman hoito	35
Rakennusperinnön hoito	44
Rakennetun ympäristön kohteet	48
Kirkonkylä	49
Oravisalo, Hernevaara ja Hypönniemi	60
Varpasalo	64
Pötsönlahti	66
Oravilahti	66
Sangenlahti-Haapasalmi	67
Jaama-Täitimenniemi	69
Rasivaara	70
Kiesvaara	72
Piimälahti	73
Rajaselkä-Kompakka	73
Nieminen-Venturinniemi	74
Sintsi	76
Erityiskohteet ja maisemat	78
Lähteet ja kirjallisuutta	86
Liitteet	89

RAKENNUSPERINTÖ KUNNIAAN

Rakennetun kulttuuriympäristön muodostavat olemassa olevat rakennukset ja rakennetut alueet sekä mm. tiet ja sillat. Rääkkyläläisestä maisemasta näkyvät toiminta ja toimeliaisuus, maisemaa lisäksi luonnehtivat järvet, harjut, suot ja pellot. Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, jonka muodostavat rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema ja muinaisjäännökset.

Kuntamme on saanut vaakunansa kaskikulttuurin perintönä. Kaskeamisen lisäksi maata otettu viljelykäyttöön kuivaamalla, raivaamalla ja kivisiä moreenimaita kiveämällä. Ne kertovat maaseutukulttuurista. Rakennetun kulttuuriympäristön tunnusmerkkeinä ovat puolestaan kirkko, Kauppala sekä lukuisten hovitilojen päärakennukset ja uudempaa rakennustekniikka edustavat kunnantalo sekä kauppaliikkeet ja pankit.

Rakennusperintö kunniaan Pohjois-Karjalassa EU-hankkeen tuloksena on syntynyt julkaisu, joka kertoo kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista ja muistomerkeistä. Lisäksi kirjassa annetaan toimenpideohjeita ja suosituksia rakennusten ja maiseman hoitamiseksi. Koottu aineisto hahmottaa Rääkkylän kuntakuvaa kulttuuriympäristön näkökulmasta ja tarjoilee lukijoilleen herkullisia paloja eri kyliltä.

Kulttuurimaiseman ja rakennusperinnön ylläpidon ja suojelun lähtökohtana ovat pääasiassa maankäyttö- ja rakennus- sekä luonnonsuojelulait. Kulttuurimaiseman ja rakennusperinnön säilymiselle luodaan pohja kuntien maankäytön suunnittelussa. Pääasiallisesti maiseman ja rakennusperinnön säilyminen varmistetaan kaavoituksen yhteydessä kunnallisilla päätöksillä. Maankäytön suunnittelun ohella ohjelma toimii sopivasti annosteltuna tietoa-aineistona myös koulujen oppimis- ja kasvatustehtävässä.

Kiitos tekijöille, toimituskunnalle ja työryhmälle. Toivottavasti ohjelmatyön jälki näkyy Rääkkylässä.

Markku Lappalainen
vs. kunnanjohtaja

SAATESANAT

Pysyvää kulttuuriympäristössämme on ainoastaan muutos: ihminen muokkaa maisemaansa aina kulloistenkin tarpeidensa mukaan. Ympäristön muuttumisen tahti on viimeisten vuosikymmenten aikana yhteiskunnan muuttuessa huomattavasti nopeutunut. Kansainvälistyvässä maailmassa tietoyhteiskunnan vahvistuessa ennen yhtenäiset elämäntavat ja kulttuuri ovat pirstoutuneet moniin eri muotoihin. Muutosten perässä pysyminen ei ole ongelmantonta niin ekologisesti, taloudellisesti kuin henkisestiäkään.

Euroopan unioniin liittymisen myötä kansallisen identiteetin korostaminen on noussut entistä tärkeämmäksi. Suomalaisen sielunmaisema on aina ollut sidoksissa ympäröivään luontoon ja perinteiseen agraarimaisemaan. Tämä identiteettiä luova perinteinen kulttuurimaisemamme on nykypäivän tehotalouden ja kertakäyttökulttuurin myötä entistä uhanalaisempi. Meillä on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa tämän maiseman ja sen myötä vahvan kansallisen ja paikallisen identiteetin säilymiseen jälkipolville. Elinympäristön tutut piirteet ja rakennusperinnön kautta havainnollistuva kerroksellinen, jatkuvuutta ilmaiseva historia luovat turvallisuutta ja vahvistavat yhteisöllisyyttä.

Ympäristön arvostus saattaa olla alueellisen kilpailun tärkeä vetovoimatekijä. Tieto kulttuuriympäristön arvoista lisää myös halua huolehtia niiden säilymisestä. Tämä ohjelma toivottavasti tarjoaa avaimia näiden arvojen tiedostamiseen ja oman elinympäristön hoitamiseen.

1.11.2003

Outi Suoranta

JOHDANTO

Havukkalan pihapiiri sijaitsee vaaran laella Oravisaalossa.

Rääkkylän kunta on ollut yhtenä kohdekuntana laajemmassa Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen EU-rahoitteisessa Rakennusperintö kunniaan Pohjois-Karjalassa -hankkeessa. Rakennusten inventoinnin lisäksi on laadittu kulttuuriympäristöohjelma kuuteen Pohjois-Karjalan kuntaan: Enoon, Kontiolahdelle, Kiteelle, Kesälahdelle, Rääkkylään ja Tohmajärvelle. Vastaavanlainen kulttuuriympäristöohjelma on aiemmin laadittu Pohjois-Karjalassa vain Valtimon (1994) ja Kiihtelysvaaran (1999) kunnissa.

Rääkkylän kulttuuriympäristöohjelmasta on otettu 600 kappaleen painos. Ohjelman tekijöinä ovat kokoajana taidehistorioitsija Outi Suoranta, historianutkija Mauri Mönkkönen ja maisemasuunnittelija Jukka Haltilahti. Ohjelman laatimista varten perustettiin ohjausryhmä, johon kuuluivat kunnan puolesta Osmo Hirvonen, Raija Helmi, Hannu Eskonen, Pertti Venäläinen sekä Pentti Kesti. Projektipäällikkönä ympäristökeskuksessa toimi alkuvaiheessa Sirkka Sortti ja loppuvaiheessa Pirjo Karinen. Toimituskuntaan lukeutuvat ohjeistuksen osalta myös arkkitehti Marianne Rautiainen ja arkkitehti Leena Lusa sekä arkeologi Eeva-Riitta Majoinen. Julkaisun graafiset ohjeet on suunnitellut Leena Wasenius.

Kulttuuriympäristöohjelman valmistelu käynnistyi kesällä 2002 tutustumisella kerättyyn inventointiaineistoon, kirjallisuuteen ja maaston ominaispiirteisiin. Ohjausryhmä ja ohjelman laatijat ovat sisällön muotoutumisvaiheessa kokoontuneet useita kertoja. Myös muiden samaan aikaan tekeillä olleiden kulttuuriympäristöohjelmien suunnittelijoiden kanssa käyty keskustelut keskeisistä painopisteistä ovat olleet antoisia.

Kulttuuriympäristöohjelmaan on kootusta aineistosta otettu mukaan kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia sekä sellaisia kulttuuriympäristön kohteita, jotka sijaitsevat kulkijan kannalta näkyvällä paikalla. Osa on esittelyssä mukana tyypillisyyden vuoksi esimerkkinä. Rääkkylässä on muitakin merkittäviä rakennuksia ja paikkoja kuin tässä julkaisussa esitellyt.

Mikä on kulttuuriympäristöä?

Kulttuuriympäristö on kehittynyt ihmisen ja luonnon jatkuvasti muuttuvan vuorovaikutuksen tuloksena. Se muodostuu rakennetusta ympäristöstä, kulttuurimaisemasta ja muinaisjäänöksistä. Kulttuuriympäristö kantaa mukanaan ihmisen selviytymishistoriaa luonnon vaihtelevissa olosuhteissa vuosituhsien ajalta. Se on edeltävien sukupolvien meille jättämää perintöä, jonka avulla voimme ymmärtää ihmisen toiminnan ajallisen ulottuvuuden. Se sisältää aineellisten arvojen lisäksi aineettomien arvojen mittaamattoman rikkauten.

Rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluvat yhdyskunnan ja sen asutuksen rakenne, rakennukset, pihat, puistot, kadut, tiet ja sillat sekä muut ihmisen tekemät rakennelmat. Rakennukset ja rakennelmat lähiympäristöineen muodostavat kansallisen rakennusperintöme. Eri aikakausien rakennusten merkitys on aina parhaiten ymmärrettävissä suhteessa niiden historiallisen ympäristön kokonaisuuteen.

Saitalantien varren kulttuurimaisemaa Hammaslahdentielle nähtynä

Kulttuurimaisema on osa luontoa, johon ihmiskäsi on jättänyt jälkensä. Se muodostuu niin rakennetusta ympäristöstä kuin muokatuista metsistä, pelloista ja laitumista. Ihmisen toiminnan seurausta on usein myös kasvilajien siirtyminen ja leviäminen uusille alueille. Maa-seudun kulttuurimaisema koostuu kyläkokonaisuuksista ja maatilojen pihapiireistä, kouluista ja seurantalosta, kaupoista, myllyistä jne.

Muinaisjäännökset ovat esihistoriallisia tai historiallisia jäänteitä asumuksista, pyyntikuopista, haudoista, uhripaikoista yms. esi-isiemme jättämistä jäljistä, joita maastosta löytyy. Koskematon maastoa onkin itse asiassa varsin vähän. Nykyihminen on muokannut metsiä ja muinaiset asukkaat ovat keränneet ja metsästäneet samoilla seuduilla elantonsa.

Perinnebiotooppi ja perinnemaisema

Perinnebiotoopit ovat vanhantyyllisen maatalouden muokkaamaa luonnonympäristöä ja niiden tarkastelun tärkein perusta on kasvillisuus. Perinnebiotoopit ovat ihmisen toiminnasta syntyneitä ketoja, niittyjä ja vanhoja kaskimetsiä. Ne voivat olla myös karjan muokkaamia hakamaita ja metsälaidunalueita. Usein kyseessä oleva alue on vuosien saatossa ollut monessa eri käytössä ja siten alueen tarkka luokitus voi olla tulkinnanvaraista. Kukin perinnebiotooppi on kuitenkin syntyhistorialtaan ja kasvistoltaan erilainen toisiinsa verrattuna.

Perinnemaiseman tarkastelun lähtökohta on laajempi kuin vain kasvillisuus. Perinnemaisema on yhden tai useamman eri perinnebiotoopin ja sen ympäristön muodostama kokonaisuus – maisema, joka kytkeytyy pitkäaikaiseen maatalousyhteiskuntaan. Perinnemaisemiin liittyy läheisesti rakennettu ympäristö osana maisemakokonaisuutta.

Luonnonmaisema puolestaan rakentuu pääasiassa luonnontilaisesta ympäristöstä, jota ihminen ei ole muokannut. Luonnonmaiseman muodot ovat pohjana myös ihmisen muokkaamissa perinteisissä kulttuurimaisemissa.

Peltomaisemaa Sintsistä

Ihmistoiminnan muutosten jäljet

Merkittävää aikaa Rääkkylän historiassa on ollut etenkin 1800-luku ja 1900-luvun alku, jolloin kukoistusta toivat vointuotanto ja laivaliikenne. Tämän historian jälkiä löydämme kulttuurimaisemasta vielä tänäänkin. Karjatalouden omaleimaisena piirteenä ovat seudulla yleiset kiviinavetat, joita kylien rakennetuissa maisemissa voi yhä ihailla. Esi-isien harteilla on ollut raskas urakka kivisten peltojen raivaamiseksi viljelykäyttöön.

Saaristo, upeat vesireitit ja ruovikot sekä järvet ovat myös merkittävä osa Rääkkylän maisemaa. Kulttuuri- ja perinnemaiseman muovautumiseen on edelleen kaskikulttuurin jälkeen vaikuttanut lisämaan hankkiminen järviä kuivaamalla ja peltoja kiveämällä. Rääkkylän saaristokunnan luonnon- ja kulttuurimaisemaa luonnehtivat suuret järvenselät ja maata jakavat harjuselänteet, laajat suoalueet ja paikoin avarat, paikoin monimuotoisessa maisemarakenteessa polveilevat pellot.

Modernia maisemaa puolestaan leimaavat nopeat liikenneyhteydet ja rakentamisen tehokkuus. Maisemaa halkovat suorat tiet, ja taajamakuvassa painottuvat uudisrakennukset. Uuden sopeuttamiseen vanhaan ei viimeisten vuosikymmenten ajattelutavassa ole panostettu, vaan on haluttu korvata vanha rakentamalla ”uutta ja hienoa”. Kestävän kehityksen ajattelun myötä on kuitenkin tiedostettu rakennusperinnön olevan kulttuurinen voimavara, johon on sidottu valtava määrä työtä, materiaaleja, energiaa ja pääomia. Jo 1970-luvulta lähtien on opittu huomioimaan luonnon hyvinvointi. Yhteiskunnan nopeiden muutospaineiden keskellä 1980- ja 1990-lukujen aikana on havahduttu huomaamaan myös rakennetun kulttuurimaiseman merkitys elinympäristön laatutekijänä.

Näkymä Kivisalmen sillalta

KÄYTETTY AINEISTO JA TAVOITTEET

PKA

Värtsin aitta, Kompakka

Kulttuuriympäristöohjelmassa esitellään Rääkkylän kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita rakennuksista perinnemaisemiin ja muistomerkkeihin sekä annetaan ohjeita ja toimenpidesuosituksia niiden hoitamiseksi. Kohteet on esitelty kylittäin tienvarsikuvausten kera, pääosin siten kuin tielläliikkuja maisemaa hahmottaa. Taustaa luovat luonnonhistorian ja historiallisen kehityksen vaikutus maisemaan.

Lähtöaineistona ovat toimineet inventoinnit, kaavat ja erilaiset maisemaluokittelut. Kohdevalinnoissa suuntaa ovat näiden ohella viitoittaneet ohjausryhmän kokoama kehys merkittävistä kohdealueista sekä kyläläisten kyläkokouksissa tarjoamat lisätiedot. Kunnan joka kylään tehtyjen maastokäyntien ja kuvausmatkojen merkitys kokonaisuuden hahmottamisessa ja toimenpiteiden suosituksissa on ollut merkittävä.

Paras paikkakunnan tietous on kylissä. Kyläläiset elävät kulttuuriympäristönsä keskellä ja heistä olennaisesti riippuu jatkossakin, kuinka kulttuuriympäristö ja maisema säilyy tai muuttuu. Tämän vuoksi kulttuuriohjelman valmistelijat halusivat kysyä paikkakuntalaisten tietoa kylien arvokkaista maisema- ja kulttuurihistoriakohteista. Hanketta esiteltiin ja asukkaiden tietoja kerättiin kolmessa kyläillassa kesällä 2002. Yhteensä 50 asukasta eri kylistä osallistui näihin iltoihin, joihin väki kutsuttiin lehti-ilmoituksin. Tietoja kerättiin kyselylomakkeilla (lomake liitteenä) ja kartoille kerättyinä kylien kulttuuriympäristön erilaisten kohteiden merkintöinä.

Kyläläisten vastauksista kysymyksiin heijastui Rääkkylän saaristoluonnon merkitys ja kenties se, että luonnonarvot osataan ottaa huomioon. Huolenaiheina nousivat esiin vesien rehevöityminen ja mm. salmien umpeutuminen. Toisaalta yleinen maiseman vesakoituminen ja umpeenkasvu sekä holtiton rakentaminen mainittiin uhkatekijänä. Ne ovat kulttuurimaiseman muutoksia, jotka kytkeytyvät osittain ihmisten poismuuttoon, perinteisen elinkeinon kannattamattomuuteen ja peltojen metsitykseen. Oman kunnan omaleimaisuustekijänä korostui saaristo ja sen luontoarvot. Mahdollisuuksina nousivat esiin vesistön matkailullinen hyödyntäminen ja perinteisten laituripaikkojen kunnostus. Vahvuudeksi miellettiin myös talkootoiminta esimerkiksi kansalaisopistossa pidettävien kurssien ohjauksella. Näköalapaikkojen kohentamista, luontopolkujen ja luontomatkailun kehittämistä kaivattiin. Toisaalta kunnalle ominaisina ja ylpeydenaiheina nähtiin kiviset pellot ja kiviset navetat. Matkailureittien kehittämisessä perinteisen kulttuuriympäristön arvot onkin syytä huomioida voimavarana.

Kulttuuriympäristöohjelman tavoitteena on edesauttaa kunnan kehittämistä kestävästä kehityksen periaatteen mukaisesti. Ohjelma antaa kuntalaisille välttämätöntä tietoa ympäristön hoitoon sekä alueiden käytön suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvistä asioista. Tavoitteena on syventää kotiseutu- ja perinnetuntemusta ja osoittaa kohteiden arvot. Ohjelma kytkee maiseman hoidon matkailun ja elinkeinoelämän kehityshankkeisiin. Lisäksi kunta saa ohjeistusta kulttuuriympäristön huomioinnista maankäytön suunnittelun yhteydessä. Käsillä oleva ohjelma ei ole valmis suunnitelma eri alueiden parantamiseksi, vaan tarjoaa suunnittelulle monipuolisia näkökulmia lähtökohdiksi.

Ohjelman tuloksena parhaimmillaan ympäristö kaunistuu, viihtyisyys paranee ja matkailullinen vetovoima lisääntyy. Oman perinteen tunteminen rakentaa identiteettiä ja edesauttaa kylien säilymistä. Kyläläisille tarjotaan virikkeitä ja tukea omatoimiseen kulttuuriympäristön hoitoon ja perinteen säilyttämiseen. Yksittäisten kiinteistöjen arvo saattaa nousta kulttuurihistoriallisen arvon myötä, ja korjausavustusten hakeminen yleistyä.

Toivottavasti tämä julkaisu tulee kulumaan paikkakuntalaisten käsissä niin kodeissa kuin kouluissa ja kirjastoissa sekä luetuksi myös kunnan virkamiesten ja luottamushenkilöiden pöydillä.

LUONNONHISTORIA JA MAISEMAKEHITYS

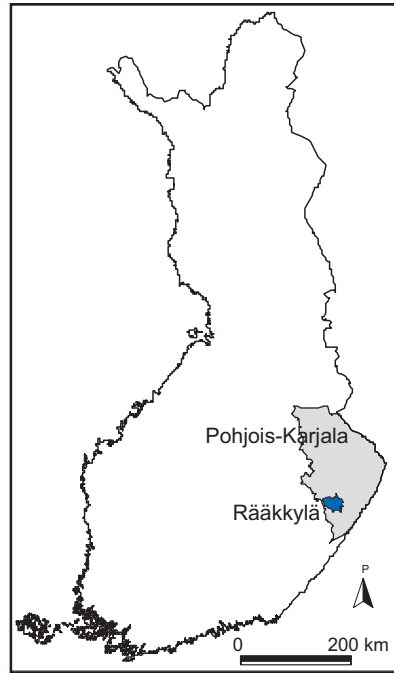

JH

Jaamankankaan harjun nousu ja komeaa männikköä

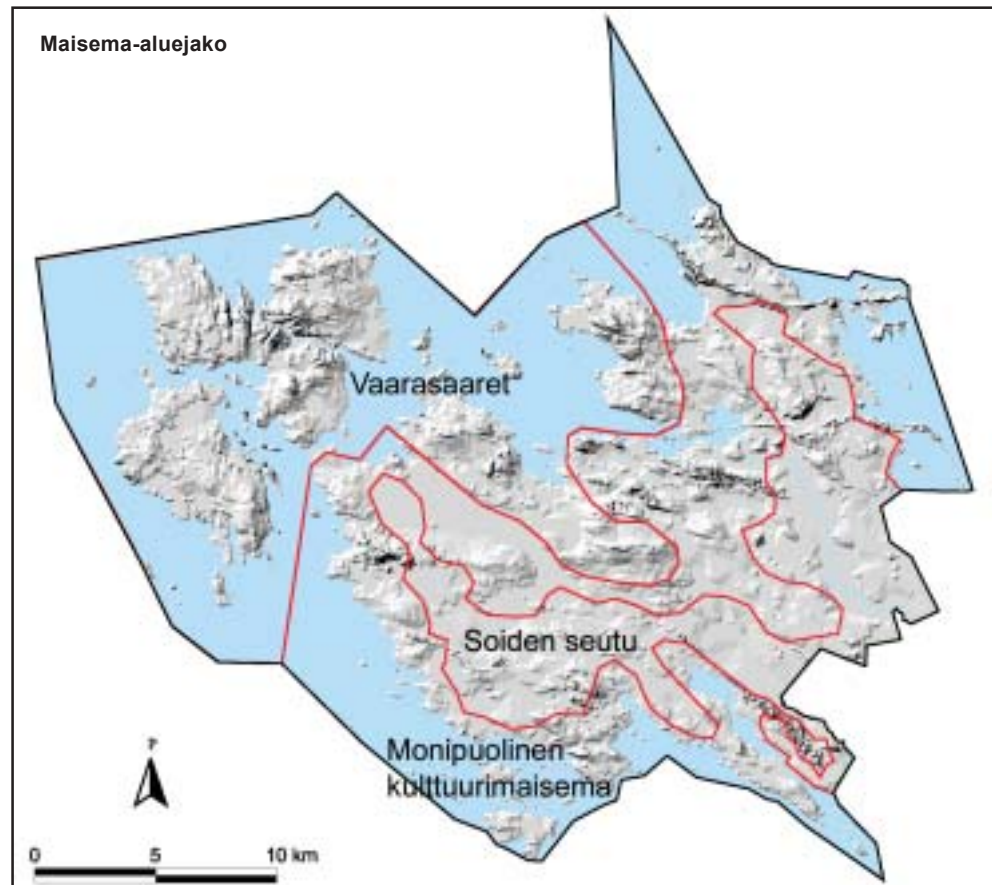
Maismien ja luonnon yleiskuvaus

Rääkkylä sijaitsee Itä-Suomen läänissä, Pohjois-Karjalan maakunnan länsilaidalla, sen eteläosissa. Maisema-aluejaoissa Rääkkylä kuuluu Saimaan ja Järvi-Suomen vaikutusalueeseen. Sen muista Pohjois-Karjalan kunnista poikkeava ja omaleimainen maisemakuva muodostuu rannoista ja saaristoista. Kunta ulottuu varsinaisesta Vaara-Karjalasta länteen suurten vesistöjen keskelle ja muodostaa ikään kuin siltaa itäisen ja keskeisemmän Suomen välille.

Pinnanmuodostus ja maisemat ovat pääpiirteittäin hyvin samanlaiset kautta koko kunnan. Selvimpiä omia maisema-alueitaan ovat Varpasalon ja Oravisalon suuret saaret, jotka erottuvat mantereisemmasta "emämaasta". Tarkemmassa aluejaossa voidaan löytää muitakin eroavaisuuksia. Kunta on jakaantunut kolmeen suureen, joskin erittäin monimuotoiseen lohkokoon. Jakajana toimivat maastonmuodot, kulttuurivaikeus ja maaston soisuus.

Korkeimmalle kohoavana ja selkeimpänä erottuvat vaarasaarten alueena Varpasalo ja Oravisalo sekä samanlaisten vaaramaisiemien kokonaisuudet Rasivaaraan ja Niemiselle saakka. Muu osa kunnasta onkin sitten alati vaihtelevaa kulttuurivaikutuksen ja soistumien mosaiikkia. Kaakosta ulottuu soistumien kahtaalle haarautuva ketjumainen verkosto, jota runsaat kulttuuri-alueet ja viljelykset kiertävät kunnan keskiosissa.

Kallioperä

Rääkkylän kallioperä on nuorempaa, niin sanottua proterotsoista, noin 2500-1800 miljoonaa vuotta vanhaa kallioperää. Se koostuu kiilleliuskeista ja gneisseistä. Tällaisesta kallioperästä rapautunut tai jääkausien irrottama aines ei ole ravinnearvoiltaan parasta mahdollista. Oravisalon keskiosissa on myös saman ikäinen pienehkö gabroja ja dioriitteja sisältävä kiviainesvyöhyke puristuneena muun kallioperäaineksen väliin. Alueella on samoja kivilajeja kuin Kolilla ja Lieksan - Ilomantsin vaaroilla. Sen etelälaidalla, vyöhykkeiden saumakohdassa, on yli 2500 miljoonaa vuotta vanhoja vihreäkivivyöhykkeen kiviä eli arkeista kallioperää. Se antaa alueelle huomattavaa kalkkivaikutusta.

Maaperä ja kasvillisuus

Maaperä on Rääkkylässä suurimmaksi osaksi pohjamoreenia. Se kuorruttaa kallioperän lähes kaikkialla. Noin 120 metrin korkeuskäyrän yläpuolisilla alueilla se on ns. huuhtoutumatonta maata eli sisältää runsaasti hienoa ainesta. Tämä ominaisuus tekee siitä erityisen suotuisaa viljelyyn, mikäli maaperä ei ole liian kivistä tai ohutta.

Parhaiten pohjamoreeni peittää maastoa kunnan länsi- ja pohjoisosissa. Käytännössä pohjamoreenin eniten hallitsemat kohdat ovat samat kuin vaarasaarten alueet. Näillä alueilla on myös paljon kalliopaljastumia ja muita ohuen maaperän alueita. Keskellä Oravisaloa, Varpasalon Pitkäniemessä sekä Jänisselän puoleisissa niemissä ja saarissa on jonkin verran sora- ja hiekkapitoisia rantakerrostumia. Puusto on pääasiassa mäntyvaltaista. Moreenimailla mänty kilpailee kuusikoiden kanssa.

Myös kulttuurialueen maaperä on pääsääntöisesti pohjamoreenia, mutta sitä rikastavat lukuisat savikot, rantamuodostelmat ja harjumaat. Rantamuodostumat ovat syntyneet veden huuhtoessa pohjamoreenia, jolloin hienot ainekset ovat huuhtoutuneet pois ja jäljelle ovat jääneet vain karkeammat sorat ja hiekat. Savikot ovat syntyneet näistä huuhtoutuneista aineksista.

Nykyisten peltujen ja asutusten läheisyydessä lehti- ja sekametsät ovat yleisimpiä. Sekametsävoittoisia ovat mm. Venturin - Niemisen alue, Suuri Jänissaari, Paksuniemen ympäristö, Majasaari sekä Varpasalon Voiniemi. Yhtenäiset lehtipuualueet ovat lähinnä entisten peltujen koivuistutuksia. Valtaosa viljelyksistä on yhä käytössä, eniten pelloja on poistunut käytöstä mm. Oravisalossa ja Kiesvaaran ympäristössä. Suurimmat yhtenäiset peltoalat ovat nykyisin Oravilahdella entisen järven pohjamailla.

Vuoniemi lintutornista kuvattuna

Soistumien alueella maata hallitsevat pohjamoreenit ylemmillä mailla, ja alangot ovat soiden ja soistumien valtakuntaa. Suurimmat harjuaineksien keskittymät sijaitsevat Siurlahden-Lapinmäen alueella ja komeilla Jaamankankaan harjuilla. Muita pienempiä harjumuodostelmia on eri puolilla kuntaa.

Harjumailla kasvaa paikoin suuria yhtenäisiä männiköitä. Muutoin kasvillisuus vaihtelee kuusimetsistä lehti- ja sekametsiin. Jaamankankaalta pohjoiseen Kokonsaloon metsätyyppi on kuusivaltaista ja länteen Pyssysaloon mäntyvaltaista sekametsää. Kuusikot sijoittuvat usein mäkien ja vaarojen pohjoisrinteisiin, varjosiin notkelmiin ja soiden laiduille.

Rääkkylän luonnon erityispiirteet

Rääkkylän luonto on voimakkaasti kulttuurivaikutteista. Viljelykset sekä lehti- ja sekametsät ulottuvat soita lukuun ottamatta kaikkialle. Voimakas maankäyttö näkyy myös vanhojen metsien vähyytenä.

Ainoa vanhojen metsien suojeluohjelmaan kuuluva kohde on Akankankaan 32 hehtaarin metsä Piimälahden eteläpuolella. Vanha metsä eroaa talousmetsästä maisemallisesti. Vanhojen puiden seassa kasvaa eri-ikäistä puustoa, lajistomäärä voi olla hyvin vaihteleva. Elin-kierrossa päätesuknessiovaiheen kuusikko näyttää hoitamattomalta ja vastaavasti vanhat männiköt ja sekametsät hyvinkin uljailta.

Harjujen suojeluohjelmaan kuuluvia harjukohteita on myös yksi, Tikansaaren-Vuoniemen komea harjualue, joka 435 hehtaarin (Rääkkylän puolella 188 ha) pinta-alallaan on Pohjois-Karjalan kahdeksanneksi suurin harjualue. Vaikkei Jaamankankaan harjujakso ole suojeluohjelmassa, sillä on suuri maisemallinen arvo. Rääkkylän lehdoista suojeluohjelmaan kuuluvat Kirkkovuoren ja Pihlajaniemen harjujen lehdot.

Soistumat ovat merkittävä maiseman ilmentäjä. Kiemurtelevat soistumat ovat yleensä matalaturpeisia. Anninkankaan suo on ainoa Natura-suojeluohjelmassa suojeltu suo. Rääkkylälle omaleimaista ja erikoista ovatkin rantasoistumat. Maan noustessa jääkauden jäljiltä entiset matalat järvien lahdet ovat kohonneet ja muodostaneet lahtimaisia umpeen kasvavia soistumia. Laajimmat ja monipuolisimmat kohteista ovat Natura-ohjelmassa mukana olevat Hautalammen ja Jouhtenuslammen soistuneet pohjukat ja ruovikot. Kiesjärven ja Ylälammen alueen soiset rannat on merkitty lintuvesien suojeluohjelmaan.

Rääkkylän kunnan pinta-alasta noin puolet on vettä. Vanhastaan suurin osa asutuksesta on liittynyt rantoihin tai niiden läheisyyteen. Vesireittien tärkeydestä kertovat lukuisat entiset laivalaiturit. Rantojen suojeluohjelmaan kuuluvia alueita on erityisesti saarissa Orivedellä ja Jänisselän tienoilla.

Näkymä Vuoniemen kärjestä Jänisselälle

HISTORIALLISEN KEHITYKSEN VAIKUTUS MAISEMAAN

PKM

Postikortti on lähetetty joulutervehdykseksi vuonna 1916.

Rääkkylän kunnalla on ollut vuodesta 1955 lähtien oma vaakuna, jossa on "punaisessa kentässä kaksi mustaa kekälettä ristikkäin, liekit hopeaa". Aihe on saatu kunnan nimestä. Väitetään, että Rääkkylä-nimi olisi muotoutunut ruotsalaisesta brödbysanasta, joka tarkoittaa leipäkylää. Varakkuus olikin 1600- ja 1700-luvuilla kotoisin juuri aikakauden tärkeimmästä lähteestä: kaskenpoltosta.

Karjalaisasutuksen vaihe

Karjalan ja Savon heimojen rajamaille uudisasutus työntyi keskiajan lopulla niin lännestä kuin idästä. Ensimmäisinä Rääkkylän seuduille ehtivät Laatokan seudun karjalaiset. Eräretkillään he metsästivät, kalastivat ja polttivat kaskea. Turkiskauppa kukoisti. Lappalaisilta eräntekijät oppivat monia asioita alueen luonnosta. Vaikutus näkyy yhä nykyisissä paikannimissä.

Rääkkylä sai ensimmäiset pysyvät asukkaansa 1500-luvun lopulla karjalaisasutuksen leviämisen loppuvaiheissa. Ensimmäisenä asukkaita sai Oravilahti, joka mainitaan ensi kertaa verolähteissä vuonna 1593. Oravilahdesta irtautuneessa Rasivaaran kylässä oli jo ennen 1600-luvun puoliväliä 20 taloa. Siurlahden vaara asutettiin 1700-luvulla. Vähän ennen Stolbovan rauhaa (1617) rakennettiin ensimmäiset talot Kiesvaaraan. Asuinpaikat perustettiin vaarojen laille tai rinteille. Osa asutuksesta syntyi niemiin, joita ympäröivät matalat ja kalaisat järven lahdet. Täitimenniemessä ja Piimälahdessa oli asukkaita jo 1500-luvun lopulla, Venturinniemessä 1600-luvun alussa.

Karjalaiskausi jäi Rääkkylän historiassa lyhyeksi. Asutuksen jäljet ovat hävinneet myöhempien kerrostumien alle. Kansantarinoissa on viittauksia karjalaisten hautausmaihin ja kylätsasounoihin eli "siässynöihin", joita kerrotaan olleen Piimälahden Huuronniemessä ja Oravisalon Holoppalanmäellä. Kyläkalmistoja on tarinoiden mukaan ollut Huuronniemessä, Pitkäsänniessä Oravilahdessa, Rasivaaran koulun tontilla sekä Oravisalon Laakianlahdessa.

Savolaisasutuksen vaihe

Pohjoisen Euroopan kasvavat mahdit Ruotsi ja Venäjä joutuivat pitkäaikaiseen valtakamppailuun Karjalan omistuksesta. Täyssinän rauhan (1595) raja kulki Rääkkylän länsipuolella Oriveden selkien, Paasiveden ja Savonselän kautta. Se jäi pitkäksi aikaa lääninrajaksi ja on pysynyt nykypäiviin asti heimo- eli maakuntarajana. Ruotsin valta piti voimassa entisen pogosta- eli hallintopitäjäjärjestelmän. Kiteen ja Liperin pogostan vanha raja kulki Oravisalon ja Varpasalon saarten poikki. Hernevaaran ja Hypönniemen kylät kuuluivat Liperiin. Rääkkylä sai mainitut kylät vasta 1870-luvun lopulla.

Oravisalo ja Varpasalo toimivat savolaisasutuksen portteina maakuntaan. Oravisalon ensimmäinen tunnettu asukas oli vuoden 1618 verolähteiden mukaan ortodoksi Lassi Varonen. 1600-luvulla savolaisasutus voimistui ja Oravisalossa oli pian 13 taloa ja neljä torppaa. Saaren asutus keskittyi Holoppalan- eli Firmanmäelle, nykyisen tienvarren mäille ja pohjoisessa Vannilaan ja Hernevaaraan. Varpasalossa ensimmäiset asukkaat asettuivat Voiniemen ja Kähkölän seudulle, jossa vaarat laskevat järven rantaan.

Kaskeaminen oli tulokasväestön pääelinkeino. Kun saarten isot metsät oli poltettu ja sadot uhkasivat ehtyä, asutus levisi itään Kiteelle, Tohmajärvelle ja muihin Pohjois-Karjalan suurpitäjiin, joissa oli runsaasti koskematonta metsää. Rääkkylän kirkonkylä asutettiin 1600-luvun puoliväliin mennessä, Venturin ja Piimälahden entinen takamaa Nieminen pian sen jälkeen. Haapasalo, Sangenlahti ja Jaama mainitaan omina kylinään 1680-luvulla.

Kaskenpolton aikaa

1700-luvun puolivälissä väestö alkoi lisääntyä. Tiheimmissä kylissä kantataloja jakautui erillisiin talouksiin ja takamaille perustettiin uusia taloja. Pieniä torppia ilmestyi kylien reunoille. Tihein asutus oli Oravilahden, Rasivaaran ja Siurlahden vaaroilla sekä kirkonkylässä. Siurlahden vaaralta katsottuna 700 m säteellä oli 13 taloa. Oravilahden ja Rasivaaran harjanteilla tien varressa oli nauhamaisesti neljän kilometrin matkalla 22 taloa. Vaaroilla vilja kasvoi hyvin, ja kivisille vaaranrinteille sopi ajan viljelytekniikka: hevonen, sahra sekä risukarhi.

Vallitseva talousmuoto oli kaskenpoltto. Verotuksessa kaski oli peltoa edullisempi. Kaskesta saatiin peräkkäin vain muutama sato, jonka jälkeen maa sai levätä n. 30 vuotta, ennen kuin se vallattiin uudelleen. Kaukokasket olivat yleisiä, ja kylät riitelivät nautintarajoista. Kaskia raadettiin usein yhtiöittäin eli usea talo oli osallisena samassa kaskessa.

Kaskenpolton metsiä kuluttava vaikutus tuli esille 1700-luvun lopulla. Väkimäärän kasvaessa kiertö lyheni ja maa tuotti yhä vähemmän. Kaskeamista yritettiin estää tai vähentää määräyksillä. Kaskien myötä maisemassa yleistyivät ahot ja mesikkapaikat. Kaskiaukot pysyivät heinässä vuosikausia viljelyn jälkeen. Kaskien ohella 1800-luvulla metsään vaikuttivat männytukkien kerääminen sahoille ja polttopuun hakkuu Rääkkylän rantakylässä. Vielä 1900-luvulle asti kirkonkylästä Rasivaaraan kulkevan tien varret olivat yhtä lepikkoa, josta kerättiin kaikki polttopuiksi kelpaava puu talteen. Metsien häviämisen pelossa sahausmääriä ruvettiin valvomaan tiukemmin.

Arvokkaimpien honkien häviäminen sahan nieluun vaikutti myös asuinrakentamiseen. Hitaasti kasvaneesta ja suuresta hirsimateriaalista tuli puutetta, ja oli tyydyttävä pienempään ja nopeammin kasvaneeseen tukkipuuhun. Tämä muutos näkyy asuintupien seinistä. Rääkkylän vanhimpien savutupien hirsiseinien osia saattaa löytyä mm. ladoista. Pitkästä iästä kertovat ikkunaluukkujen jäljet ja mustat nokikerrokset.

Kaskikauden jäljet näkyvät maisemassa kivikasoina, kuoppina, puusillan tai lavituksen jäänteinä. Pellot olivat pieniä ja niiden välissä oli metsää. Peltoja ei vielä ojitettu. Vuodesta 1775 lähtien Ruotsin kruunu kannusti uuden pellon raivaukseen verovapaudella. Alkoi ensimmäinen pellonraivauskausi Rääkkylän historiassa. Peltoalan kasvu synnytti 1800-luvun alussa ensimmäiset yhtenäiset usean talon peltoaukeamat.

Yhdistävä kirkkomatka

Rääkkylän kylät kuuluivat saarten kuuluivat saarten pohjois- ja luoteisosia lukuunottamatta Kiteen seurakuntaan. Matka Kiteelle oli pitkä ja hankala. Rääkkyläläisiä kävi vähän jumalanpalveluksissa. Rääkkylän kirkonkylän keskelle Myllymäelle rakennettiin 1680-luvulla

Kirkkokansaa
Rääkkylän kirkolla
1900-luvun alkupuolella

pieni kirkkotupa, jossa Kiteen papit kävivät muutamia kertoja vuodessa. Kirkko rikottiin isonvihan aikana ja tuli tuhosi sen 1760-luvulla. Toinen kirkko valmistui uudelle paikalle Oravilahden kylän Usvanmäelle vuonna 1739. Kirkko rappeutui pikkuvihan aikoina, mutta jumalanpalvelusten pitoa jatkettiin. Paikalla on nykyisin muistomerkki.

Ruotsin kuninkaan käskyllä uuden kirkon paikaksi määrättiin Rääkkylän kylä. Se oli lähempänä vesiteitä. Kolmas kirkko valmistui nykyiselle kirkkomäelle vuonna 1793. Nykyisen seurakuntatalon paikalla oli isojakokartan mukaan kalmisto. Kirkko paloi vuonna 1837, jonka jälkeen oli käytössä väliaikainen lautarakenteinen kirkko, kunnes viides eli nykyinen kirkko valmistui vuonna 1851.

Kappelina Rääkkylä mainitaan ensi kertaa vuoden 1700 rovastintarkastuksessa. Oman kappalaisen kulmakunta sai sata vuotta myöhemmin. Senaatti myönsi Rääkkylälle itsenäisen kirkkoherrakunnan oikeudet vuonna 1857. Kirkkoherran saantia piti odotella 1890-luvulle saakka. Seurakunnalla on historian saatossa ollut käytössä useita pappiloita. Niistä komein oli 1890-luvulla valmistunut, nykyisin yksityisomistuksessa oleva Iso-Pappila.

Vesitiet kunniassaan

Koiralammin suosta löydetyn 1100-luvun veneen rekonstruktion on valmistanut padasjokelainen Eero Laulajainen 1985. Puunjuurilla omeltu vene on 6,7 metriä pitkä.

Vene oli keskiajalla erämiehen kulkuväline ja järvet ja joet tärkeitä kulkureittejä. Rääkkylän kautta kulki vanha eräreitti, jota pitkin karjalaiset kulkivat veneillään Laatokalta Pieliselle ja Perämerelle saakka. Oriveden ja Pyhäselän erottava Kivisalmi oli sen ajan tien risteys ja levähdyspaikka. Talvisin matkaa tehtiin reellä. Siihen Pyhäselän ja Oriveden selät ja lahdet antoivat erinomaiset mahdollisuudet.

Jo 1600-luvulla oli käytössä maatie Kiteen Muljulan hovista länteen. Se kulki Jaaman kylän kautta Sangenlahdelle ja siitä Oravilahteen. Idästä tulleet tiet ja ratsupolut yhtyivät Oravilahden kyläharjanteella. Siitä yleinen kärrytie jatkui kirkonkylän kautta nykyiseen meijerin rantaan Paksuniemessä ja venetienä Jänisselän yli Liperin Tutjunniemeen.

Isojaon vaikutus

Väestönkasvun myötä uusia viljelmiä perustettiin ennätysvauhtia. Isojakona tunnetun maa-reformin avulla 1800-luvun alkupuolella määriteltiin uudelleen maanomistus. Jakotoimitus kesti Rääkkylässä useita vuosikymmeniä. Isojaossa määriteltiin kylien ja talojen rajat ja annettiin taloille pysyvät veroluvut. Isojako edisti yksityisomistusta. Talojen hajallaan olevat pellot koottiin yhteen. Metsät, niityt, luhdat, suoviljelykset ja kydöt jaettiin talojen kesken. Kylän yhteisiksi jätettiin teitä, karjan juottopaikkoja ja venevalkamia.

Kylien taloryhmiä hävisi. Osa taloista siirrettiin avartuvien peltojen keskelle, osa uusiin ympäristöihin kylän entiselle yhteismaalle. Tiheä kylärakenne hävisi Rääkkylässä vaaroilta Oravilahdesta, Rasivaarasta, Siurlahdesta ja Oravialon Vannilasta.

Maisema Oravilahden pellon perältä 1900-luvun alkupuolelta

PKM

Luonnonniittyihin tukeutuva karjatalous

Kaskikaudella niityistä oli pulaa ja karjan talviruokinta heikkoa. Riitojen välttämiseksi suoritettiin niittyjen uusjakoja, jolloin kukin talo sai omat heinämaansa. Tunnettuja heinämaita olivat Oravilahden Keikonjoen niityt, Jouhtenuslammen, Hautalammen ja Jokilammen luhdat, Asikon saaren rannat ja Oravialon Pässinniemen niityt.

Vuonna 1809 Suomen liittyessä Venäjään avautuivat yhteydet itään ja etelään. Itä-Suomi joutui Pietarin vaikutuspiiriin. Vainvienti edisti karjataloutta. Voi oli Rääkkylän tärkeimpiä vientituotteita 1800-luvulla. Liikenne kehittyi Saimaan, Varkauden Taipaleen ja Oravin kanavien valmistuessa. Rääkkylän sijainti vesistöjen varsilla oli höyrylaivaliikenteen alkaessa edullinen erityisesti Varpasalon ja Oravialon taloille. Varpasalon Voiniemestä kasvoi tänä aikana maakunnan merkkitala.

Rääkkylästä tuli Pohjois-Karjalan maatalouden kärkipitäjä 50 vuodessa. Heinäpula hellitti, kun 1850-luvulta lähtien alettiin laskea järviä ja lampia ja ruopata jokia. Isoa Orivettä laskettiin hieman ennen vuotta 1858. Laskun kohteiksi joutuivat myös Kiesjärvi, Hirvilampi, Hanhilampi ja Valkealampi. Päähyödyn korjasivat Oravilahden, Rasivaaran ja Kiesvaaran talolliset.

Peltopinta-alat kääntyivät kasvuun. Edistyksellisimmät isännät alkoivat 1800-luvun lopulla ostaa kaupasta heinänsiemeniä. Timotein ja apilan tulo syrjäpelloille oli vallankumouksellista. Heinän peltoviljelyä edistivät uudet rautaiset kääntösiipiaurat. Karjatalouden nousun taustalla oli suoviljelyn läpimurto ja peltujen levittäytyminen alaville maille.

Rääkkylässä toimi 1890-luvun alussa viisi meijeriä. Yksi niistä oli kauppias Elias Hirvosella kirkonkylässä. Hän toimitti kyliin separaattoreita, joilla maito kuorittiin kermäksi. Kerma tuotiin Kauppalan tilan meijeriin, jossa siitä valmistettiin voita.

Kivinavettojen pitäjä

Rääkkylän teitä kulkiessa huomaa pakosta kivinavetat. Niitä on isoja ja pieniä, on pyöreistä kivistä tai isoista lohkokiveä tehtyjä. Osassa kiviseinä ulottuu katonrajaan asti. Voiniemen ja Niemishovin mahtavat kivinavetat ovat Pohjois-Karjalan suurimpia.

Kiveä suosittiin muussakin rakentamisessa. Paikkakunnan pellot olivat hyvin kivisiä. Rakennettiin kiviaitoja, -portteja ja -kellareita. Teitä pohjattiin kivillä. Haapasalmen kylästä löytyy mm. kivinen sepän paja ja Oravialosta kiviseinäinen aitta.

Oravialon Seppälän navetta

Oravialon Kuokkalan navetta

Kivenrakennustaito periytyi 1900-luvulle. Lohkokiveä käytettiin navettojen materiaalina vielä 1930-luvulla. 1900-luvun alussa sen kilpailijaksi nousi tiili. Rääkkylän tiilitehtaista merkittävimpin toimi 1960-luvun alkuun asti Niemisissä. Sen yhteydessä toimi myös saha ja mylly.

Höyrysahat ja -myllyt edustivat maaseudulla teollistumista. Niitä oli mm. Rasivaarassa, Oravilahdella, Hypönniemellä, Vihtavaarassa sekä Voiniemen hovissa ja Rääkkylän Osuusmeijerillä. Rääkkylässä oli myös lukuisia tuulimyllyjä. Sahojen myötä lautatavaran käyttö rakentamisessa lisääntyi. Vuorilahden ja Rasivaaran sahojen tuotannosta suurin osa meni vientiin ulkomaille. Vuorilahden tuotannosta osa jatkojalostettiin paneeliksi ja muiksi höylätuotteiksi.

Höyrylaivoja ja lotjia

Väestö jakautui 1800-luvulla yhä selvemmin sosiaalisiin luokkiin. Asumistasosta näkyi varallisuus ja asema. Suurimmat pihapiirit olivat talollisilla. Talojen alustalaisina olivat torpparit, mäkitupalaiset ja mökkiläiset sekä loiset, jotka asuivat talojen tuvissa, aitoissa, riihissä ja saunoissa. Rääkkylässä oli loisväestöä 1900-luvun alussa suhteellisesti enemmän kuin missään muussa maakunnan pitäjässä. Työtilaisuuksia oli tarjolla runsaasti karjatalouden, metsänhakkuun ja uiton piirissä.

Höyrylaiva
Kivisalmessa

PKM

Puunjalostusteollisuuden avulla maa kehittyi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Valtaosa puusta kuljetettiin 1950-luvulle asti vesitse. Uitto antoi Suomessa työtä tuhansille miehille. Rääkkylän vesiä pitkin kuljetettiin etelän tehtaille valtava määrä tukkipuuta. Sadat paikalliset kokosivat rannoilta lauttoja, jotka vietiin hinaajilla sahoille. Täyteen ahdatut lotjat kuljetettiin etelään, aina Viipurin Uuraan satamaan asti. Monet paikkakuntalaiset ottivat pestin lotjiin. Oravisalossa lotjapaavoiksi kutsuttuja lähtijöitä oli eniten.

Joensuun porvarien matkustajalaivat ja hinaajat pysähtyivät Rääkkylän laitureissa matkattaessa Saimaalle. Vähitellen myös paikalliset kauppiaat ja maanviljelijät hankkivat lähiväestölleen pieniä höyrylaivoja. Rääkkylän vesialueella on useita uponneita aluksia. Mm. syksyllä 1858 upposi kaksi höyryalusta, joista toisessa oli täysi viljalasti. Kymmeniä laitureita rakennettiin kivistä ja puusta. Niistä tuli merkittäviä kyläläisten tapaamispaikkoja. Kirkonkylän kauppiaille oli varastot Vuorilahden satamassa. Vuorilahden vieressä Mäntyniemessä rakennettiin Ukko-niminen laiva vuonna 1912.

OH

Vuorilahden saha

Pientilojen aika

1900-luvun pientilavaltainen maatalous jatkui 1960-luvulle asti tukenaan metsä- ja uittotyöt. Omavarais- ja vaihtotalouden tilalle tuli rahatalous. Mökkiasutus kasvoi maattoman väestön muuttaessa talollisten nurkista vaatimattomaan, mutta omaan taloon. Uusi asutus sijoittui nauhamaisesti teiden varsille. Pienet punamullalla maalatut tienvarsimökit olivat 1960-luvulle asti tärkeä osa kylämaisemaa.

Vuosina 1918–1959 uusia maatiloja syntyi Rääkkylään torpparilakien perusteella 51 tilaa, 1920- ja 1930-luvun asutustoiminnan kautta 47 tilaa ja pika-asutus- ja maanhankintalain nojalla 107 tilaa. Viljeltyjä asuinpaikkoja oli yli 1100. Useimmat vaarat ja mäet olivat asuttuja. Viljelmiä perustettiin myös notkoihin ja purojen varsille.

Viljelysmaisemassa tapahtui muutoksia. 1920- ja 1930-luvulla heinän ja apilan viljely valtasi pääosan peltomaasta. Heinäladot yleistyivät. Pielekset ja haasiat kävivät harvinaisiksi, heinää alettiin kuivattaa heinäseipäissä. Lehmien ja lampaiden määrä kasvoi ja tarvittiin lisää laitumia. Rääkkylässä peltoala tilaa kohti oli 1930-luvun jälkeen maakunnan korkeimpia. Oravisalossa ja Varpasalossa olivat uudisraivaukseen sopivat maat loppuneet. Sotien jälkeen pääpaino oli kivisten peltujen parantamisessa.

Merkittävä muutos Rääkkylän ekologiassa oli laajan Oravilahden kuivatus- ja patotyöt. Kuivatusalueen suojaksi valmistui 1967 pitkä, autotien levyinen pengerrys, ja aloitettiin veden pumppaaminen. Samalla kuivatettiin Laukkasenlampi ja Koiralampi.

JH

Kirkko näkyy kauas Oravilahden laajan kuivatusalueen aukealle. Pelloiksi raivattiin 924 hehtaaria vanhaa luonnonniittyalaa sekä ennen vedenalaista aluetta.

Ohjattua rakentamista

Maaseudun asuinrakennukset olivat vuosisatojen ajan perinteisiä lamasalvottuja hirsirakennuksia, jotka kehittyivät yksinkertaisesta savutuvasta. Hirren mitta määräsi tuvan koon. Tupaani lisättiin kylmä porstua ja huone, myöhemmin lämmin eteinen ja kamari. Yksitupainen malli laajeni parituvaksi, jossa toiselle puolel eteistä rakennettiin tuvan kokoinen sali. Monia 1800-luvun asumuksia laajennettiin saliosalla 1900-luvun alussa.

PKM

Mustosen savupirtti Jokikummussa

Virkatalojen myötä maaseudulle levisi 1700-luvun lopulta lähtien myös karoliininen pohjakaava, jossa suuri sali ja eteinen olivat keskellä ja huoneet symmetrisesti niiden ympärillä. Tällainen huonejako oli mm. 1897 rakennetussa pappilassa. Virkarakennusten esimerkin mukaan omaksuttiin vähitellen päärakennuksen lautavuoraus ja punamultaus. Empire-tyylin myötä 1800-luvulla moni kirkko ja päärakennus maalattiin keltaiseksi. Pihapiirissä oli lukuisa määrä pieniä talousrakennuksia.

Rakentamisen ohjailu voimistui 1900-luvun alkupuolella. Mallipiirustusten talotyyppejä levivätkin maatalouden edistysseurat ja asutustoiminnan organisaatiot. Ohjeissa tähdättiin pihapiirien parempaan toimivuuteen.

Pientalorakentaminen sai vaikutteita Ruotsista 1900-luvun alussa rantautuneesta omakotiliikkeestä, jonka ihanteena olivat porvarilliset hyveet, perhekeskeisyys ja omakotiasuminen. Se pyrki vaikuttamaan vähäosaisen väestön rakentamistapoihin. Maaseudun asunto-olot nousivat 1930-luvulla julkisen huomion kohteeksi.

Rakennusohjeissa korostettiin sijaintia hyvällä näköalapaikalla peltojen keskellä, juomaveden saatavuutta, puiden terveysvaikutuksia ja eri tilojen kokoamista yhteen käyttötarkoituksen mukaan. Rakennusten pinta-alat ja korkeus kasvoivat. Paloturvallisuuden takia rakennusten keskinäinen etäisyys kasvoi ja pihapiiri laajeni.

Maaseudun rakentamisessa pyrittiin huomioimaan sekä perinteiset talonpoikaismuodot että teollisen aikakauden uutuudet. 1920- ja 1930-lukujen pienviljelysten talomallit olivat yhteisiä ja anonyymeja. Rakennusten ulkoasu edusti perinteistä linjaa. Taloille olivat ominaisia kiuas ja panelointi, ulkovuorauksissa pystypontti-, peiterima- tai viistopintainen vaakaponttilaudointi.

Rakentamisessa käytettiin vielä 1940-luvulla lamasalvostekniikkaa. Katemateriaalina yleistyi huopa, arvorakennuksissa pelti ja tiili. Lautajankutavara sahattiin kylien höyrysahoilla. 1930-luvulla tulivat käyttöön standardi-ikkunat ja -ovet, erilaiset tiilet, Enso-pahvi sekä Ensoliitti- ja Insuliitti-levyt.

Mansardikatto oli suosittu 1920-30-luvuilla. Taitekatto mahdollisti yläkerran käyttöönoton huoneiloiksi. Sintsin Kankaanrinta.

Kylätoiminnan kulta-aika

1900-luvun alussa maaseudun väkeä innostettiin osuustoimintaan. Moniin kyliin perustettiin sonniyhdistys ja puimaosuuskunta. Vuonna 1903 aloitti osuusmeijeri entisen Rasivaaran yhtiömeijerin tiloissa. Seuraavana vuonna se siirrettiin Paksuniemeen uuteen meijerirakennukseen. Uusi paikka oli erinomaisten kulkuyhteyksien varrella. Saarista ja rantakylistä maito tuotiin meijerille laivoilla ja veneillä. Rääkkylän Osuusmeijeri oli 1900-luvun alkupuolella Pohjois-Karjalan suurimpia.

Talojen asemesta uusiksi kyläkeskuksiksi tulivat kaupat, koulut ja seuratalot. Rengit, piit ja loiset hävisivät taloista perheviljelmien myötä. Tupa menetti entisen merkityksensä työtilana ja nukkumapaikkana. Uusissa asumuksissa tupa tarkoitti keittiöhuonetta, joka oli perheen emännän valtakunta.

Rääkkylän Osuuskauppa perustettiin vuonna 1906. Sivumyymälöitä oli ainakin kymmenessä kylässä. Rääkkylään levisi OTK-lainen osuuskauppa. Osuusliikkeiden kulta-aikaa elettiin 1920-luvulta 1960-luvulle. Kylänraitin merkitys kasvoi. Kyläkaupan kohdalla pysähtyi linja-auto, joka toi mukanaan postia. Maitolaiturista tuli nuorison tapaamispaikka. Se oli myös ensimmäinen julkinen paikka ilmoituksille.

Kirkonkylä
1900-luvun
alussa

Merkittävimpiä kauppa- ja liikennepaikkoja 1900-luvun alkupuolella oli Rasivaaran tienristeyksen seutu, joka 1950- ja 1960-luvuilla oli asutukseltaan tasaveroihin kirkonkylän kanssa. Rasivaarassa oli komea kansakoulu, useita kauppiaita, pankki, parturi-kampaamo ja huoltoasema. Vuonna 1960 Rasivaarassa oli n. 60 kiinteistöä ja niissä n. 100 rakennusta.

Kunnan itäosien liikenteellinen keskus kehittyi Venturinniemen Kompakan talon maalle. Maantien varressa oli pari kauppaa, posti, taloja ja mökkejä. Hieman erilleen rakennettiin suojeluskuntatalo ja urheilukenttä, jossa Niemisen Urheilijat pelaa edelleen jalkapalloa. Pohjoisemmaksi Niemisen tienristeykseen rakennettiin siunauskappeli ja hautausmaa. Oravisaalon kyläkeskuksessa oli tienristeyksessä pari kauppaa, muutama pieneläjän mökki, seurojentalo ja työväentalo.

Yhteiskunnalliset valistusaatteet aktivoivat väestöä 1900-luvun alussa. Opettajat olivat kylien henkisiä johtajia ja koulut henkisiä keskuksia, joissa pidettiin kyläjuhlia ja joissa sivistysseurat kokoontuivat. Ensimmäisenä rakennettiin kansakoulu kirkonkylään vuonna 1892. Tavoitteena oli saada kansakoulu joka kylään, niin ettei lasten koulumatka ylittänyt viittä kilometriä. Enimmillään 1950-luvulla kunnassa oli 13 kansakoulua.

Saaristopitäjässä moottoriveneet ja laivat olivat tärkeitä kulkuvälineitä 1950-luvulle asti. Monesta talosta vei kärrytie rantalaiturille. Tarve maateihin syntyi hitaammin kuin muualla. Kärrytiet tehtiin asutuksen ehdoilla, talosta taloon, usein pihan läpi. Ne olivat mutkaisia, mutta sopeutuivat maisemaan hyvin. Peltomaisemissa tien molemmiin puolin kiersi pisteaita ja tie sai suljetun kujan muodon. Tie ja pihat olivat ikään kuin yhtä kokonaisuutta.

Siirtyminen hevosajoneuvoista dieseleihin ja polttomoottoreihin muutti tiet ja liikenteen toisenlaisiksi. Teitä levennettiin, mutkia oioittiin ja tiet saivat kunnon soran. Sotien jälkeen pisteaidat hävisivät ja kujamainen vaikutelma hävisi. Rääkkylä alkoi jäädä syrjään maakunnan pääteiltä. Keskeiseksi kulkureitiksi on muodostunut Liperin – Rääkkylän kirkonkylän – Kiteen Tolosenmäen tie. Rasivaaran ja kirkonkylän välinen tie on rakennettu kokonaan uudelleen nykyajan vaatimusten mukaiseksi. Suorana ja leveänä se rikkoo perinteistä maisemarakennetta.

Höyrylaiva "Joensuu" pysähtyi Kivisalmen satamaan vielä vuonna 1975.

PKM

Vesien takaiset Oravisalon ja Varpasalon kylät olivat olleet omavaraisia höyrylaivaliikenteen kaudella: oli omat koulut, kaupat, seurakunta, seuraintalot, osuuskassat, talomeijerit ja käsityöläiset. Laitureiden kautta oltiin yhteydessä muuhun maailmaan. Eläminen saarissa muuttui, kun lautat koneistettiin. Nykyään lossi on toiminnassa enää Arvinsalmessa. Arvinsalmen lossi on Rääkkylän upeimpia näköalapaikkoja.

Kirkonkylästä keskustaajama

Isojaon aikaan 1800-luvun alussa Rääkkylän kirkonkylän keskeiset maat olivat yhtenäisesti viljeltyjä. Ne muodostivat vähän alle 20 hehtaarin peltoaukeaman, jonka piirissä oli seitsemän taloa ja yksi torppa. Aukeaman pohjoisosassa mäen törmällä oli ristikirkko ja sen lähellä hautausmaa.

Nykyisen kunnantalon luoteispuolella maantie haarautui ja jatkui kahtena tieurana Jänisselän ja Hämeenselän rantaan. Ensimmäiset maakauppiaat aloittivat kaupanteon kirkonkylän talojen pihoissa vuonna 1860. Kauppiailta oli omat meijerit ja omaa maataloutta. Merkittävimpiä heistä olivat valtiopäivämiehenäkin toiminut Pekka Neiglick ja Elias Hirvonen, jonka ansiosta Kauppalasta kehittyi tärkeä maatila peltoaukeaman luoteislaidalle.

Kirkonkylän kehitys sai voimaa kunnallishallinnon aloittamisesta vuonna 1873. Päättävä elin oli kuntakokous, jossa isäntien ääni- ja päätösvalta riippui veronmaksukyvyistä. Suomen itsenäistyttyä tuli käyttöön nykyinen demokraattinen vaalijärjestelmä, jossa kunnan ylimpänä päätöselimenä on kunnanvaltuusto. Kunnan toimitalona oli 1890-luvulta aina 1980-luvulle puinen, aiemmin seurakunnan pappilana toiminut rakennus. Aikanaan pitäjän suurimpia rakennuksia oli vuonna 1925 valmistunut kunnalliskodin päärakennus.

Kauppalan pihapiiri vuonna 1932

OH

Vielä 1960-luvun alussa kirkonkylä oli maakunnan pienimpiä. Kiinteistöjä oli 60–70 ja rakennuksia niissä 130. Pääosa oli puisia ja yksikerroksisia. Tämän jälkeen käynnistyi yli 20 vuoden nopean kasvun vaihe. Nykyinen rakennuskanta edustaa pitkälti 1970- ja 80-lukujen modernia rakentamista. Jäljellä vanhasta kirkonkylästä ovat kirkon ja hautausmaan lisäksi mm. kotiseutumuseona toimiva viljamakasiini, entinen kappalaisen virkatalo, Kinnulan päärakennus sekä Kauppalan pihapiiri.

Uudistuva ympäristö

Nykyisissä taajamissa luonto ja maisema on muovautunut kovan tekniikan avulla uuteen muotoon. Viimeisten 40 vuoden murroksen aikana maaseudun kulttuurimaisema on muuttunut. Tämä näkyy kylissä asutuksen vähenemisenä ja autioitumisena. Perinteisen maatalouden aika päättyi 1960-luvulla. Luonnonniityistä luovuttiin, karjan laiduntaminen metsissä loppui ja lypsykarjaa alettiin pitää peltolaitumilla. Karjan määrä kääntyi jyrkkään laskuun, mutta tehostuneen ruokinnan ansiosta maidontuotanto jatkoi kasvuaan. Ahot ja niitynkaltaiset metsäaukeat harvinaistuivat. Metsä alkoi vallata takaisin viljelymaisemaa. Osa tilojen pihapiireistä on jätetty ränsistymään, osassa on jatkettu elämistä ja osa on kesäviettopaikkoina.

Vuoden 1960 väestölaskenta kertoo rakennuskannasta, joka oli olemassa ennen suurta maaltapakoa. Rääkkylän kaikkiaan 1324 asuinrakennuksesta vain 45 % oli yli 20 vuotta vanhempia ja 19 % yli 40 vuotta vanhempia. Uusia asuntoja tehtiin paljon jo itsenäisyyden ajan alkupuolella. 1960- ja 1970-luvun voimakas rakentaminen oli vain jatkumoa tälle kehitykselle.

Eduskunta säätöi sotien jälkeen vuonna 1949 voimaan tulleen lain rakentamisesta maaseudulla. Uudisrakentaminen edellytti rakennuslautakunnassa hyväksytyjä piirustuksia. Tyypipiirustusten läpimurto tapahtui 1940-luvulla. Siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen vaati runsaasti uutta rakennuskantaa. Syntyi 1½-kerroksinen rintamamiestalo. Hirsitalojen lamasalvosrakenteet korvautui vähitellen kakkosnelosen laudoilla ja runkorakennetekniikalla. Eristeenä käytettiin sahanpurua ja lastua. Uuden tyypin mukaisia rakennuksia tehtiin Rääkkylässä paljon. Rintamamiestaloista tuli sodanjälkeisen kauden symboli.

**Sodanjälkeinen
tyyppitalo.
Päivärinnan tila
Oravisalossa.**

Nopeasti edettiin kauas vuosisatoja vanhasta talonpoikaisajan rakentamisen traditiosta. Sotien jälkeen siirryttiin sähkövalon aikaan, mikä muutti merkittävästi arjen elämää niin taajamissa kuin maaseudulla. Sähkön tulon mukana levisivät puukoppimuuntamot. 1960-luvulta lähtien uudet muuntamot sijoitettiin pylväisiin.

Monessa pihassa vanhasta ajasta on jäänyt todisteeksi luhtiaitta, mutta muu on korvattu uudella rakennuskannalla. 1960-luvulla maaseudulle levisivät tiilipintaiset matalat asuintalot. Jo 1950-luvulla olivat yleistyneet puolitoistakerroksiset, osin tiiliseinäiset navetat. Navetan yhteyteen rakennettiin pyöreä AIV-torni. Mataliin hallinavetoihin siirryttiin 1970- ja 1980-luvuilla. Traktorille ja maatalouskoneille tarvittiin varastotilaa. Avuksi tulivat rautakaupan tarjoamat valmispaketit ja rakennusmateriaalit. Kaukana pelloilla harmaat, maisemaan sopineet ladot tulivat tarpeettomiksi ja jäivät lahoamaan paikoilleen.

Tiheä metsäautotieverkko rakennettiin 1960- ja 1970-luvuilla. Kannattava savotointi edellytti suurempia hakkuumääriä. Harsinnasta siirryttiin aukkohakkuihin ja uuden metsän perustamiseen kylvönä tai istutuksina. Kosteikot ja suot ojitettiin metsätalouskäyttöön. Puunmyynti

Uutta maatilarakentamista
Haapasalmentien varrelta

oli tärkeää tilojen investoidessa uusiin talousrakennuksiin ja koneisiin. Keskityttiin männyn, kuusen ja koivun kasvatukseen. Tehokkuusajattelu tuli esille viivasuorista istutetuista puuri-veistä. Yksityismetsien pirstaloituminen on tuonut kuitenkin mosaiikkimaista vaihtelua ja vuorollaan käsitellyt alat ovat pysyneet pienehköinä.

Muuttuvan työelämän paineissa on haluttu varata aikaa myös luontokokemuksille. Kesälo-
man aikana kaupunkien ja taajamien asukkaat palaavat takaisin maaseudulle. Rääkkylästä
on tullut merkittävä kesäpitäjä. Vuonna 1969 perustettiin Kirkkovuori Oy, joka rakensi 23
huvilaa kauniiseen harjumaisemaan Jänisselän rannalle. Kansainvälinen ja arvostettu kan-
sanmusiikin tapahtuma Kihaus on vetänyt tuhatmäärin väkeä vuodesta 1990 lähtien. Rääk-
kylän rannoille on 1960- ja 1970-luvuilta lähtien noussut kesämökkien ja -huviloiden ketju.

Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin on alettu puhua EU-kelpoisista tiloista. Jatkavien tilojen
on pitänyt haalia lisää peltoa, jotta on saatu lisää karjanrehua kasvaville eläinmäärille. Pel-
lon lisäys on tapahtunut joko vuokraamalla tai ostamalla lopettaneiden tilojen peltoja tai pel-
lon raivauksella.

Monet näkevät kulttuuriympäristön muutokset pelkästään kielteisinä. On kuitenkin tärkeää
muistaa, ettei ole paikoilleen pysähtynyt kulttuurimaisemaa. Jokainen aikakausi on uudis-
tanut elinympäristöämme. Olennaista on jatkuva muutos. Vaikka ihminen jättäisi vaikuttami-
sen luontoon, ei sitä jätä luonto itse.

Uudenlainen
paalivarastorakennus
Siurlahdelta

JH

INVENTOINNIT JA SUOJELUKOhteet

HP

Voiniemen luonnonkivinvetan päätyä

Voimassa olevat kaavat

Koko maakuntaa koskeva kolmivaiheinen seutukaava on vuosilta 1979-1989. Sen tilalle on valmistumassa uusi maakuntakaava. Rääkkylässä ei ole koko kuntaa kattavaa yleiskaavaa. Vuoniemeä koskevia suunnitelmia on tehty jo usean vuosikymmenen ajan. Paraikaa on valmisteilla Vuoniemen osayleiskaava. Piimälahden osayleiskaava on vuodelta 1995. Kulttuurikohteiden osalta siihen on merkitty muinaismuistolain rauhoittamana kohteena Kääppäniemen röykkiö. Kaavaan on merkitty myös joitakin ohjeellisia maisemanhoitoalueita, mm. Alatalon perinnemaisema. Paksuniemen osayleiskaava on vahvistettu 1997 vain kaava-alueen pohjoisosan Paksuniemen alueelta. Osayleiskaavoissa ei ole merkittyä rakennussuojelukohteita.

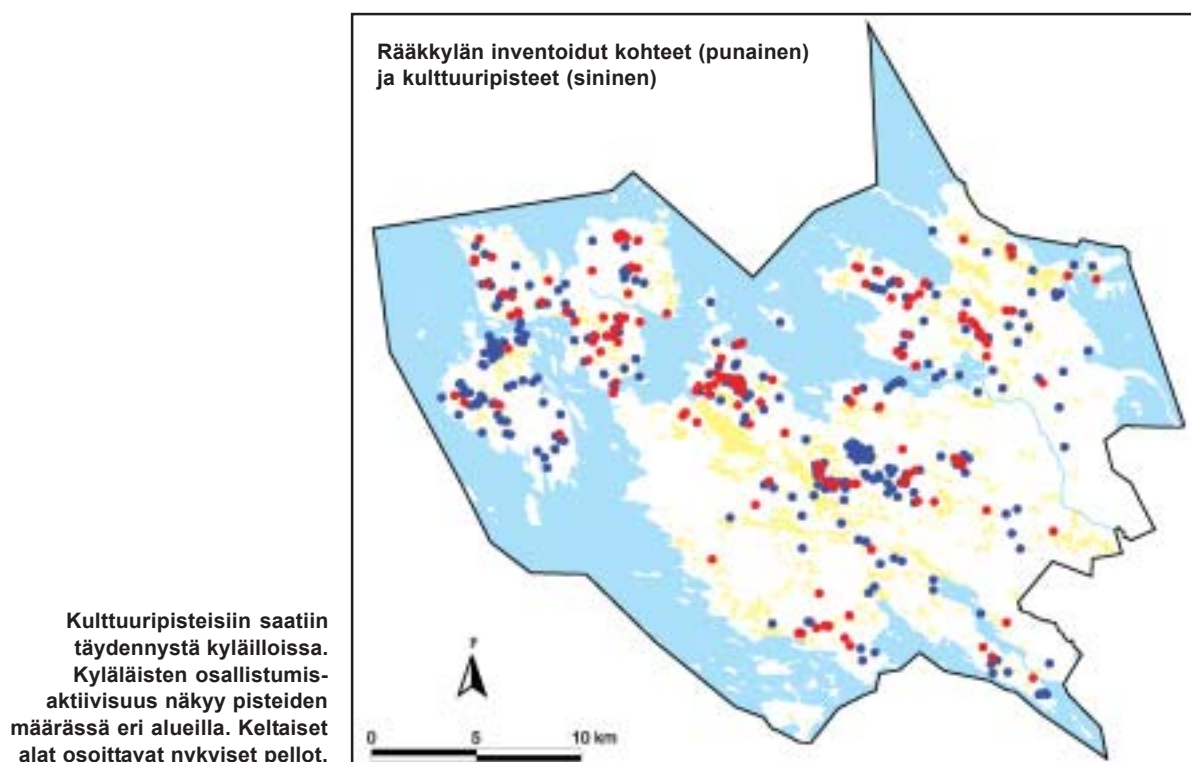
Kirkonkylän alueella on voimassaoleva rakennuskaava vuodelta 1987, johon on kuitenkin tehty pieniä muutoksia 1989 ja 1995. Hieman suurempi muutosalue on Vänskänniemi, jonka osalta rakennuskaavaa on muutettu 1994 ja kunnan omistaman maan osalta 2001. Kankaanrinnan alueen suunnittelu ei ole edennyt kaavaksi asti. Rakennuskaavoituksen yhteydessä kaavoihin ei ole merkitty rakennussuojelukohteita.

Rääkkylässä on lisäksi laadittu vuosina 1980-1999 useita pieniä rantakaavoja, Sintiin ja Hernevaaraan sekä Niemisen, Pötsönlahden ja Haapasalmen kylien alueella.

Rakennetun ympäristön inventointitilanne

Rääkkylässä on vuonna 1989 inventoitu 53 tilaa tai merkittävää rakennusta. Inventointi on kuitenkin joidenkin kohteiden rakennushistorian osalta puutteellinen. Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen Työtä rakennusperinnöstä –projektin myötä kesällä 2001 tehdyn inventoinnin myötä lukumäärä on nyt yli 150 kohdetta. Näistä 144 on merkitty digitaaliseen paikakatietojärjestelmään. Inventoitavaa riittää edelleen. Kattavimmin on toistaiseksi kartoitettu kirkonkylän alue.

Inventoidut kohteet on pääsääntöisesti rakennettu ennen vuotta 1960. Tietoja on kirjattu ylös liki 800 rakennuksesta – mukana luvussa ovat myös eri tilojen talousrakennukset. Kuvia on taltioitu digitaalisessa muodossa lähes kaksi tuhatta. Kulttuuriympäristöohjelmaan on tästä valikoimasta otettu mukaan kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia ja sellaisia kohteita jotka sijaitsevat näkyvällä paikalla. Rääkkylässä on muitakin arvokkaita kohteita kuin tässä julkaisussa huomioit.

Suojelukohteet

Rakennussuojelulailla suojeltuja kohteita tai asetuksella suojeltuja valtion omistamia kohteita ei Rääkkylässä ole. Rääkkylän kirkkoa koskee kirkkolaki, joka suojaa ennen vuotta 1917 rakennettuja evankelis-luterilaisia kirkkoja. Vuonna 2000 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain ohjaamana on kaavoitushankkeiden yhteydessä jatkossa ratkaistava kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittävien rakennusten ja alueiden suojelukysymykset.

Kulttuurimaisemakohteet

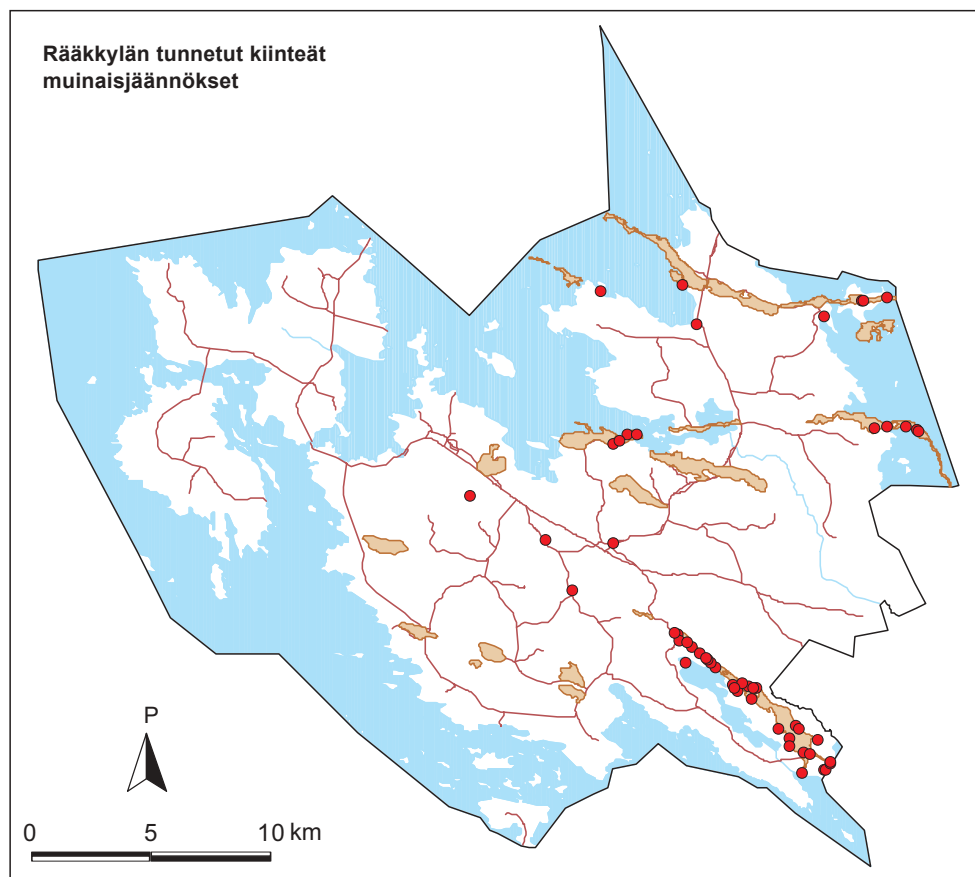
Voiniemen hovin alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkasiin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin, samoin Rääkkylän kirkko. Voiniemi on myös Seutukaavaliiton luokittelussa maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema.

Perinnemaisemat

Rääkkylässä on kaikkiaan viisi Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen luokittelemaa perinnemaisema-alueita. Kaikki kohteet sijaitsevat Oravisalossa. Isoimmat alueet ovat Hypönmäen Kuivamäen metsälaidun (4 ha) ja Laakianlahden tuntumassa Päivärinnan mäntyiset haka ja metsälaidun (yht. 3 ha). Virmanmäellä on vielä Holapan keto (0,6 ha) ja vieressä Kinnulassa hevoshaka (0,3 ha). Perinnebiotooppialueina ne ovat paikallisesti merkittäviä.

Muinaismuistolaki

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset eli arkeologiset kohteet on rauhoitettu sellaisinaan muinaismuistolain mukaan. Niiden kaivaminen, peittäminen ja muu niihin kajoaminen on lailla kielletty. Lain suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat mm. muinaiset hautaröykkiöt, kalmistot, asuinpaikat, kalliomaalaukset, uhrikivet ja huomattavien rakennusten rauniot. Suoraan lain nojalla rauhoitettuja ovat myös yli 100 vuotta vanhat hylt. Sekä löytyneistä kiinteistä muinaisjäännöksistä että irtolöydöistä tulee tehdä ilmoitus Museovirastoon.

Löydöt ovat keskittyneet inventointien mukaan kunnan itäosiin, etenkin harjuille (ruskeat alueet). Koko kuntaa ei ole inventoitu systemaattisesti.

Koekaivaukset
Oravilahden
Kotilansalossa
kesällä 2002

Ensimmäiset Pohjois-Karjalaa koskevat arkeologiset selvitykset tehtiin 1800-luvun loppupuolella. Tuolloin Muinaismuistoyhdistyksen stipendiaatit kiersivät maakuntia keräten muinaislöytöjä sekä paikallista perimätietoa. 1930-1960 -luvuilla maakunnan alueella tehtiin joitakin tutkimuskaivauksia, erityisesti keskityttiin kivikauden tutkimiseen. Varsinainen pohja arkeologiselle tutkimukselle Pohjois-Karjalassa luotiin kuitenkin 1960 - 1970 -luvuilla, jolloin Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön varoilla ja organisoimana järjestettiin arkeologinen perusinventointi jokaiseen pohjoiskarjalaiseen kuntaan. Tätä inventointia ei voida enää pitää kattavana.

Maakunnassa viime vuosikymmeninä tehtyjen tutkimuskaivausten ja erilaisten pienimuotoisten inventointien ja tarkastusten tulosten perusteella uuden perusinventoinnin organisoiminen maakuntaan on tärkeää. Pohjois-Karjalan museon Polkuja Esihistoriaan -hankkeessa on inventoitu vuosina 2002 ja 2003 Enon, Joensuun, Kiihtelysvaaran, Kontiolahden, Liperin, Outokummun, Polvijärven sekä Pyhäselän kuntien alueet.

Rääkkylän muinaisjäännökset

Rääkkylässä on tehty arkeologinen inventointi vuonna 1964. Tuolloin Rääkkylästä tunnettiin 15 irtolöytöä, joista kaksi on rautakaudelta. Tällä hetkellä kunnan alueelta tunnetaan 52 kiinteää muinaisjäännoästä. Näistä 37 on kivikautisia asuinpaikkoja, kahdeksan pyyntikuoppakohdetta, kolme historiallisen ajan asuinpaikkaa, yksi varhaismetallikautinen asuinpaikka, yksi ajoittamaton röykkiökohde, yksi varhaismetallikautinen röykkiökohde sekä yksi historiallisen ajan kalmisto.

Rääkkylässä arkeologista tutkimustoimintaa on ollut suhteellisen paljon verrattuna Pohjois-Karjalan alueen tilanteeseen yleisesti. Kuitenkaan koko kuntaa ei ole vielä systemaattisesti inventoitu. Rääkkylän kunnan alueella sijaitsevat Vihin ja Pörrinmökin kivikautiset asuinpaikat, jotka ovat rikaslöytöisiä ja keskeisiä kampakeraamisen ajan asuinpaikkoja Pohjois-Karjalan alueella. Rääkkylän Vihin kivikautinen asuinpaikka on valittu valtakunnallisesti merkittävien muinaisjäännoästen joukkoon.

Viimeisimpiä tutkimuksia on tehty mm. Oravilahden Kotilansalossa, jossa kesien 2002 ja 2003 aikana on tehty koekaivaustutkimuksia suurnavettahankkeen läheisyydessä sijaitsevalla kivikautisella muinaisjäännoäksellä. Uusin löytö on Jaaman historiallisen ajan kalliohakaus 1600-1800-luvuilta.

Salpa-linja

Rääkkylästä löytyy paikoin myös ns. Salpa-linjan eli Salpa-asemien muodostaman linjan jäänteitä. Osa niistä on rannoilla, osa metsän peitossa. Toisen maailmansodan kynnyksellä ja osin myös sodan aikana Suomeen rakennettiin yhteensä 1200 km pitkä Venäjän rajan vastainen linja, joka pohjoisosastaan on kenttälinoitettu. Polveilevien taistelukaivantojen lisäksi linjaan rakennettiin louhittuja ja betonisia bunkkereita, puisia korsuja ja kivilohkareista rakennettuja 2-6-rivisiä panssariesteitä.

Salpa-linjan linnoitteiden suojelu on vielä avoin kysymys. Museovirasto rinnastaa ne muinaismuistolain tarkoittamiin kohteisiin, ja edustavimpia kohteita on kunnostettu. Sotahistoria on osa kulttuurimaisemaa. Salpa-linja on tiedostettu kansalliseksi monumentiksi, joka tulevaisuudessa otetaan suojelulainsäädännön piiriin. Suojelun keinoina ovat osaltaan kaavoitus, hoito ja matkailu. Kaikkia jäänteitä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista säilyttää.

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO

KULTTUURIMAISEMAN HOITO

Maaseutumaiseman muutos

Maaseudun kasvot ovat viime vuosikymmenten kuluessa muuttuneet nopeaan tahtiin, ja monipuolinen kulttuurimaisema on yhtenäistynyt ja köyhtynyt. Tehomaatalous on aiheuttanut osan muutoksista. Pellot ovat peltoalaa lisätessä yhtenäistyneet, ja aiemmin viljeltyjen peltotilkkujen välissä olleet ahot, metsiköt, kiviadat, röykkiöt ja maisemapuut ovat monin paikoin kadonneet tai jääneet hoitamatta.

Karja on siirretty ennen laajoilta laidunalueilta sisätiloihin, ja laitumet ovat jääneet käytöstä. Sarkaojista on luovuttu, suurista avo-ojista on siirrytty salaojitukseen. Samalla monet eläin- ja kasvilajit ovat suojapaikkojen hävitessä vähentyneet.

Viljelymenetelmien modernisoituminen on vaikuttanut perinteisten rakennusten katoamiseen maaseudun maisemasta. Peltojen ladot ja pihapiirin laitamien riihet ja aitat ovat käyneet tarpeettomiksi, jolloin ne usein ovat ränsistyneet paikoilleen tai ne on purettu pois.

Suurin uhka maaseudun perinteisille maisemille on kuitenkin toiminnan ja asutuksen väheneminen. Maatilojen ja peltojen määrä on laskenut, monet tilat ovat lopettaneet tuotantonsa, ja uusia jatkajia on sukupolvenvaihdoksissa vaikea löytää. Laiduntamisen ja niiton loppuminen sekä peltojen paketointi on muuttanut maisemaa eniten. Umpeen kasvamisen ja metsittämisen seurauksena aiemmin avoin ja monipuolinen maaseudun kulttuurimaisema sulkeutuu.

Avoimen alan vähetessä kyliltä näiden alueiden maiseman arvostus vähenee. Perinteisen kulttuurimaiseman kadotessa häviää samalla tuttu ja turvallinen ympäristö. Hoitamaton maisema heijastaa epävarmuutta tulevaisuudesta ja herättää kaipuun entisiin aikoihin.

Maiseman säilyttäminen

Maaseutumaiseman tulevaisuus turvataan parhaiten pitämällä maaseutu asuttuna ja aktiivisesti käytettynä maataloustuotantoa jatkamalla. Perinnemaisemia voidaan myös palauttaa. Maisemallisesti ja lajistoltaan monipuolisia vanhoja laidunalueita, ahoja, niittyjä ja hakoja on vielä jäljellä ja uudelleen esiin avattavissa. Maaseutumaiseman ja perinnebiotooppien monimuotoisuuden kannalta ne ovat tärkeitä ja säilyttämisen arvoisia.

Valtateiden tienvarsien hoitaminen on erittäin tärkeää, sillä maisema nähdään ja koetaan ensimmäiseksi tieltä käsin. Rääkkylän rikkaiden saaristomaisemien kannalta keskeistä on myös vesistönäkymien ja rantojen hoito. Hoidetut tienpienareet ja rantamaisemat herättävät siisteyden tuntua ja parantavat huomattavasti maiseman miellyttävyyttä ja mielenkiintoisuutta. Hyvin hoidettu tienvarren kasvillisuus auttaa hahmottamaan, missä kohdin haja-asutus muuttuu taajamaksi. Tieympäristön hoito vaikuttaa asumisviihtyvyyteen ja luo myönteistä kuvaa alueen elinvoimaisuudesta.

Tärkeää on hoitaa myös kyläalueiden sisäisiä pienmaisemia, pihapiirejä, kokoontumispaikkoja ja näköalapaikkoja. Rääkkylässä on runsaasti pienipiirteisiä kauniita maisemakohtia kyläteiden varsilla. Mitä pienemmästä maisema-alueesta on kyse, sitä lähempää sitä tarkastellaan ja sitä herkemmin muutokset siinä erottuvat, oli pa kyse perinnemaisematilkusta tai rakennusten muodostamasta pihapiiristä.

Haapasalmentien varrelta

Perinteisen viljelymaiseman hoito

Peltomaisema

Avoimen **peltomaiseman** parasta hoitoa on viljely. Jos tilan oma viljelytoiminta lakkaa, voi pellot vuokrata naapurin viljeltäväksi. Uusien lajien ja tuotantomuotojen käyttöönotto on avuksi maiseman avoimuuden säilyttämisessä. Viinitilojen marjanviljely on tästä hyvä esimerkki.

Rasivaaran
peltomaisemaa

Harvinaistuvat **avo-ojat** sekä **kosteikot** ovat rikaslajisia peltojen suojavyöhykkeitä. Avo-ojia voidaan hoitaa ruoppaamalla. Syntyneen lietteen voi käyttää pellolla. Lannoitteita ja torjunta-aineita ei pidä käyttää lähellä vesialueita. Ojien laskukohtien ja pienten lampien kosteikot ja pensasmaiset reuna-alueet pyritään säilyttämään luonnontilaisina.

Niityt ja hakamaat

Huomiota on kiinnitettävä myös pellon, vesistön ja metsän välisiin rajakohtiin. Peltojen reuna-alueet olivat ennen karjan laidunalueita. Niityiltä niitettiin myös talvirehu. Kosteuden mukaan erotellaan tuoreet **niityt** ja kuivat **kedot**, joilla on omat kasvilajistonsa. Niitä hoidetaan niittämällä ja laiduntamalla. Haluttaessa ylläpitää niittykasvillisuutta niittojäte kerätään pois. Vanhoja niittyjä uudelleen avattaessa etenkin havupuutaimet raivataan pois. Katajat kuitenkin säilytetään.

Rantaniityt toimivat suojavyöhykkeinä peltojen ja vesistöjen välissä. Niitä voidaan hoitaa niittämällä ja laiduntamalla. Ranta-alueilla voidaan avata pienialaisia näkymiä vesistöön harventamalla sopivin kohdin puustoa, mutta harvennuksissa pitää huomioida rantavyöhykkeen lajisto, monimuotoisuus ja suojavaikutukset.

Haka on puustoinen laidunalue, jossa havupuut viihtyvät ja jonka aukkopaikat ovat niittymäisiä. Hakamaat saadaan säilymään jatkamalla laiduntamista. **Metsälaidun** on metsäisempi alue pellon ja metsän raja-alueella, joka voidaan ottaa uudelleen käyttöön raivaamalla varovasti pois vesakkoja, pensaikkoja ja puita. Laidunalueet aidataan.

Oravisalo, Päivärinnan metsälaidun ja sen innokkaat hoitajat

Laiduntaminen on kätevä tapa hoitaa perinnemaisemaa, sillä maiseman hoidosta huolehtivat lampaat, vuohet, naudat ja hevoset kuin itsestään. Lampaat ja vuohet tekevät tehokkaasti selvää pusikoista, ja lehmät ovat perinteisesti laiduntaneet rantaniityillä. Eri eläinten yhteislaidunnus jakaa kulutusta alueille tasaisesti.

Yksittäiset kohdat viljelymaisemassa

Monimuotoista ilmettä perinnemaisemaan tuovat **kiviaidat** ja peltojen **kiviröykkiöt**. Usein pajukoiden valtaamat kivrakennelmat voidaan raivata varovasti esille. Kiviaidat korjataan ja puuston kasvu liian lähelle estetään. Peltojen kivikoissa viihtyvät monet lintu- ja eläinlajit.

Perinteiset **riuku- ja pisteaidat** on syytä säilyttää ja korjata. Mikäli aita on huonokuntoinen, se kannattaa rakentaa uudelleen. Riukuaitojen perinteisiä sijaintipaikkoja voi jäljittää vanhoista valokuvista. Myös uudet laidunalueet voi rajata perinteisellä riukuaidalla.

Pisteaita reunustaa nykyistä Tiilituvan tilaa Oravisalossa.

Peltosaarekkeilta ja kyläteiden varsilta voidaan harventamalla nostaa esiin kauniita, harvassa kasvaneita ja tuuheita **maisemapuita** tai kaunismuotoisia puu- ja pensasryhmiä. Niiden ympäriltä poistetaan taimet ja vesakot, ja aluskasvillisuutta voidaan niittää puunrunkojen ja pensaiden sekä suurten kivenlohkareiden esiin saamiseksi.

Raivauspuuta voi käyttää mm. polttohakkeena, polttopuina, kompostin kuivikkeena ja viherlannoitteena.

Metsät maisemanhoidossa

Reunavyöhykkeellä pellon avoimuus muuttuu suljetuksi metsäksi vaihteittain. Pellon laidalla voi sijaita lato, maisemakiviä tai –puita. Maisemallisten kohteiden tulisi olla aukean puolella matalampia ja kasvaa kohden korkeampaa metsätaustaa. Metsän laita voi mutkitella. Lähellä aukeaa puuston tulee olla harvempaa kuin metsässä. Reunaan voidaan avata näkymiä syvemmälle metsään.

Valon pääsy reunavyöhykkeeseen monipuolistaa lajistoa. Reuna-alueella viihtyvät pölyttävät hyönteiset ja vadelpensaajat, katajat ja kukkivat ketokasvit. Vyöhyke suoja metsää tuulelta ja hallalta. Reunavyöhykkeen harvennusta ei tule tehdä liian kaavamaisesti, vaan on suositettava monimuotoisia lajeja ja erikokoisia puita. Reunasta voi nostaa esiin kauniita puu- ja pensasryhmittymiä.

Peltojen metsityksessä on huomioitava, että vasta pitkän ajan kuluessa alueen maisema alkaa muistuttaa luonnonmetsää. Puulajien ja rajausten on oltava vaihtelevia, suoria istutus-rajajoja on vältettävä. Lähellä aukeaa puiden on oltava harvemmassa, ja tilakeskuksen rakennusten ympärille on jätettävä riittävästi tilaa.

Avointa viljelymaisemaa on Suomessa vähän. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita viljelymaisemia ei tule metsittää lainkaan. Asutuksen lähellä kyläalueilla metsitystä voi ajatella vain melu- ja pölysuojaksi.

Metsänhakkuuseen ryhdyttäessä on suositettava tärkeillä maisema-alueilla kaistalehakkua, ja reuna-alueille on jätettävä suojavyöhyke. Hakkualueille on jätettävä hyväkuntoisia säästöpuuryhmiä. Hakkuutähteet voidaan hakettaa, ja ne on poistettava poluilta ja kulkureiteiltä.

Maanmuokkausta ei tulisi suorittaa asutuksen lähialueilla, keskeisten kulkureittien varsilla eikä rantametsissä maisemallisista ja matkailullisista syistä. Koneellista muokkausta pitäisi välttää kivisillä ja lohkaraisilla mailla sekä vaarojen rinteillä.

Muokatut maat eivät ole virkistyskäyttäjien suosiossa. Muokkauksen seurauksena maanpohjan maisemallinen arvo alenee pitkäksi aikaa, kulkuominaisuudet huononevat ja ja marja- ja sienisadot pääosin menetetään.

Maisemahäiriöt

Usein pelkkä maiseman nopea muuttuminen koetaan häiritseväksi. Varsinaisilla maisemavaurioilla eli maisemahaitoilla tarkoitetaan jotakin rumaa tai hoitamatonta kohdetta maisemassa, joka alentaa maiseman arvoa. Haittatekijöitä ovat mm. roskat, voimakkaasti muokatut metsänpohjat, sorakuopat, metsäautotiet, romut ja rappeutuneet rakennukset sekä maisema-alueita pirstovat tie- ja voimalinjat.

Tavallisesti maisemahaitat johtuvat ihmisen huolimattomasta tai piittaamattomasta toiminnasta. Rakennetussa ympäristössä puutteellinen suunnittelu voi johtaa vakaviin maisemavaurioihin. Häiriötekijänä voidaan kokea myös katsomaamme maisemaa peittävä este ja maisema-alueiden rajakohtien puustoutuminen ja umpeenkasvu.

Tiemaisema

Tiemaiseman kokemisessa on kolme keskeistä näkökulmaa: maisema tieltä, maisema tielle ja tie maisemassa. Olennaista on poistaa näkymäesteet lähi- ja kaukomaisemissa vesakoita poistamalla ja puita sopivasti harventamalla. Vaihtelevat pienimuotoiset lähimaisemat ja vesistöihin ja avosoille avautuvat näkymät tuovat viihtyisyyttä tielläliikkujalle. Parempi näkyvyys sisälle metsään sen reunaa peittäviä pusikoita vähentämällä parantaa myös liikenneturvallisuutta. Vesakoiden poisto edesauttaa lisäksi vähenevien keto- ja niittylajistojen säilymistä avoimilla tienvarsilla.

Oman kunnan tai kylän alueen tyypillisten perinnemaisemien ja luontotyyppien huomioiminen on tärkeää, koska niiden mukaan määräytyvät kunkin kohdan hoitotoimet. Ojanvarret ja pientareet on raivattava säännöllisesti, ja avoimen maiseman ääriviivojen ja linjojen on erotuttava selkeästi. Tienvarren ja peltosaarekkeiden yksittäiset komeat maisemapuut toimivat katseenvangitsijoina. Metsätaipaleilla erilaisten metsätyyppien ja puulajivaihteluiden tulisi välittyä tielläliikkujille. Hyvin ympäristöstään erottuvina hoidetut perinnemaisemat, rauhoitetut puut ja erikoiset luonnonmuodostumat ovat matkareitin kohokohtia.

Korkeat yhteenkasvaneet kuuset tarjoavat komean näkymän Niementiellä, Taitimenniemessä.

Iron tilan pihapiiri
näky kauas tielle.

Kunta- ja kyläkeskuksissa keskeistä on taajamien tärkeimpien näkymälinjojen ja maamerkkien sekä porttikohtien erottuminen maisemasta. Risteysalueet ja sillat ovat itsessään keskeinen näkyvä osa kulttuurimaiseman rakennetta, ja niiden siisteys liittyy väistämättä turvallisuuteen. Tienvarsien kunnossapidetyt perinteiset aitat, maitolaiturit, ladot ja riihet elävöittävät kylämaisemia ja toimivat maamerkkeinä. Mielenkiintoa seutuun lisäävät myös näkymät tieltä kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin pihapiireihin.

Pihapiirit ja rakennettu ympäristö

Kauniit pihat ja selkeät puistoalueet monipuolistavat taajamien maisemaa ja tieympäristöä. Pihapiirien siisteys, rakennusten hyvä kunto ja ympäristöön sopiva värit miellyttävät silmää. Taajama-alueilla selkeä puuaita tienvarressa voi ryhdistää pihan ilmettä. Aidoilla voidaan myös peittää epäsuotuisia näkymiä ja rakennuksia.

Kyläalueilla pihan reuna-alueita voi hoitaa esimerkiksi luonnontilamaisina niittynurmikkoina. Puutarhaistutuksissa kannattaa suosia perinnekasveja ja kestäviä kotimaisia lajeja. Komeat pihapuutkin on joskus uusittava. Vanhan pihapuun lähelle voi ajoissa istuttaa uuden taimen kasvamaan. Sille on varattava riittävästi kasvutilaa ja valoa. Vanhan kuolleen puunkin voi jättää pihaan muistoksi tai lintujen pesäpuuksi.

Tiloille johtavat kuusi- ja koivukujanteet tarjoavat suojaa tuulelta sekä toimivat maamerkkeinä ja jäsentävät tilakeskuksen sijainnin jo kaukaa. Samalla ne usein muistuttavat asuinpaikan pitkästä historiasta. Puukujaa voi korostaa raivaamalla ympäristöä. Uudistaminen pitää huomioida ajoissa, sen voi tehdä kerralla tai vaiheittain.

Autoituvien, rehottavien pihapiirien ränsistyneet rakennukset sijaitsevat toisinaan näkyvällä paikalla kylätien varressa. Perikunnan ja kyläyhteisön kannattaa tällöin yhdessä miettiä pihan kunnostuskeinoja. Rakennusten osalta olisi huolehdittava ensisijaisesti kattojen kunnosta ja estettävä hirsisten talousrakennusten alimpien puuosien lahoaminen. Huonokuntoisimpia rakennuksia purettaessa kelvolliset vanhat hirret, ikkunanpuitteet, ovet ja helat kannattaa säilyttää, niitä voidaan toisella tilalla tarvita entistäviin korjauksiin.

Perinteisestä käytöstä poistuneiden vanhojen talousrakennusten purkamista ei kannata pitää ensimmäisenä ja ainoana vaihtoehtona. Riihiä ja aittoja voi käyttää majoitustiloina, näyttelyiden tai teatteriesitysten paikkoina, navettoja uusina tuotantotiloina ja kokouspaikkoina, latoja puuvarastoina tai tanssipaikkoina. Rakennusten käyttö takaa parhaiten niiden säilymisen ja asiallisen hoidon. Tällöin perinteinen pihapiirikokonaisuus siirtyy vielä perintönä jälkipolville.

Muistomerkit

Muistokivet ja hautamuistomerkit kaipaavat hoitoa ja ajoittaista kunnostusta. Keskeistä on pintojen puhdistaminen ja suojaaminen sekä vaurioiden ennalta estäminen. Puisten muistomerkkien maahan upotettu osuus voidaan suojata puunsuoja-aineella tai tervaamalla ja muistomerkki maalata uudelleen. Valurautaisen muistomerkin alaosan kiinnityskohta on pidettävä puhtaana roskista ja sammalesta ja suojattava ruostumiselta maalauksella. Liitosten kiinnityskohtien suojaukseen on syytä kiinnittää huomiota. Muistokivistä on ajoittain poistettava lika, pöly, vihreä levä ja jäkälä.

Muinajäännökset ja linnoitteet

Museovirasto hoitaa ja valvoo muinajäännöksiä ja myös sotahistoriaan liittyviä taistelukaivantoja ja linnoituslaitteita. Käytännössä hoito on Museoviraston ja maanomistajan yhteistyötä. Jos maankäyttöä suunnitellaan alueille, joilla on muinajäännöksiä, on esimerkiksi tienrakennuksen yhteydessä tehtävä tarvittavat tutkimukset yleensä rakennuttajan laskuun.

Muinajäännökset sijaitsevat usein kulttuuri- tai luonnonmaisemallisesti merkittävillä alueilla. Rääkkylässä hyvä esimerkki on Jaamankankaan pitkä kaunis harjukso, joka on täynnä kivikautisia asuinpaikkoja. Muinajäännöskohteisiin sopivat usein samat hoitotoimet kuin perinnemaisemiin. Keskeistä on kasvillisuuden ajoittainen raivaaminen ympäriltä kohteen pitämiseksi näkyvillä. Merkittävät kohteet voidaan varustaa opastauluilla, erityisesti virkistysreittien yhteydessä ja taajamien alueella. Hoito tapahtuu aina Museoviraston valvonnassa.

Jaamankankaan
sisäistä maisemaa

Kulttuuriympäristö kaavoituksessa

Maankäyttösuunnitelmia tehtäessä ja kaavoituksen yhteydessä kunnan alueella tulisi kartoittaa ja pyrkiä säilyttämään maisemalliselta arvoltaan tärkeät avoimet alat, erityisesti kylien ja taajamien läheisyydessä tai sisällä olevat ja pääasiallisten kulku- ja matkailureittien varrella olevat pellot. Pientenkin peltotilkkujen sijainti on tärkeää asutuksen läheisyydessä ja arvokkailla kulttuuriympäristöalueilla. Peltomaiseman viehättävyyttä korostaa korkeuden vaihtelu kumpuilevassa maastossa. Säilyttämisen arvoisia ovat myös sellaiset aukeat, jotka mahdollistavat niiden yli avautuvien kauniiden kaukomaisemien katselun.

Avointa näkymää vesistöön ei tule katkaista, ja suoja-alueiden on oltava riittävät. Yhtenäisten maisema-alueiden pirstomista voimakkailla tie- ja voimalinjoilla on vältettävä. Yhtenäiset viljely- ja laidunalueet tulisi jättää rakennustoiminnan ulkopuolelle. Entiset alavat peltoalat ovat usein maisemallisesti tärkeitä. Kivisille pelloille voi olla vaikea rakentaa, ja alavilla mailla on epäedullisempi pienilmasto.

Metsäalueiden osalta on muistettava myös taajamametsien virkistyskäytön, maisemien ihailun, retkeilyn ja keräilyn merkitys. Asutusalueiden metsien ja puiden hoitoon on kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä alueilla on runsaasti käyttäjiä ja katsojia. Perinnemaisemia, hoidettuja metsäsaarekkeitä ja vanhoja puita on syytä säilyttää taajamissakin. Usein puistoalueiksi merkityt alueet ovat jäsentämättömiä, sekavia ja hoitamattomia metsikköjä. Puistikot vaativat huolellista hoitoa.

Kunnan rakennusjärjestykseen kannattaisi jatkossa kirjata merkittävät kulttuurimaisema-alueet. Haja-asutusalueiden kulttuurimaisema-alueilla tapahtuvan uudisrakentamisen tulisi sopeutua tyyliinsä, materiaaleihinsa ja sijoittelultaan pihapiirin osana mahdollisimman hyvin kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittävään rakennuskantaan.

**Haapasalmentien varrella
Päivälaidan tila sijoittuu
kauniisti metsän reunaan.**

Kulttuurimaisema-alueiden arviointiin tulisi sisällyttää rakennettujen aluekonaisuuksien tarkastelu. Arvioinnin pohjana on oltava tiedot kunkin alueen rakennuskannasta. Rakennusten ja pihapiirin rakennustaiteellisen, historiallisen ja maisemallisen arvon määrittelevät asiantuntijat. Merkittävimmän rakennusperinnön säilyminen on turvattava kaavassa soveltuvin suojelumerkinnöin ja -määräyksin.

Arkeologin tarkastamat kiinteät muinaisjäännökset tulee merkitä kaavakarttoihin Museoviraston ohjeiden mukaan. Sotahistoriallisten kohteiden, mm. Rääkkylästä monin paikoin löytyvien Salpa-linjan rakenteiden, sijainti on hyvä olla ennakolta tiedossa maankäyttöä suunniteltaessa. Kunta voisi koota esimerkiksi kyläyhdistysten keräämää tietoa eri kylien alueella tiedossa olevista kaivannoista ja linnoitteista.

Neuvontaa ja avustuksia

Hoitotoimenpiteissä on omat niksinsä ja mm. oikea ajoitus on tärkeää. Esimerkiksi niitto kannattaa tehdä yleensä kohta kerrallaan useana vuotena, samoin laidunnus on syytä tehdä lohkoittain tietyllä alueella kulumisen ja lajien säilymisen takia. Yleensä niitto tehdään kasvien siemennyksen jälkeen, vesakoiden poisto taas lintujen pesimäkauden päätyttyä. Täysin umpeutuneet alueet saattavat vaatia aluksi kaksi niittokertaa saman kesän aikana. Rehevillä ja kosteilla mailla liian voimakas tai äkillinen harvennus ja isojen, varjostavien lehtipuiden poisto puolestaan saattaa aiheuttaa liiallista jälkivesontaa.

Jokainen alue ja perinnemaisema on omanlaisensa. Hoito on syytä suunnitella huolella hoitoalueen ominaispiirteiden kartoituksen jälkeen. Perinnemaisemakohteiden, tienvarsimaisemien ja kokonaisten kyläalueidenkin maisemanhoidon suunnitteluun on saatavissa neuvontaa mm. Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksesta sekä Maatalouskeskuksesta ja Kotitalousnaisilta. Myös paikallinen 4H-yhdistys tarjoaa ohjausta. Perinnemaisemien hoitoon voi hakea avustusta alueelliselta ympäristökeskukselta tai, hoidon ollessa osa laajempaa elinkeinohanketta, TE-keskukselta.

Talkoohenkeä tarvitaan

Tuloksellisen ja pysyvän hoitovaikutuksen aikaansaamiseksi hoitotoimien on oltava lähtöisin kylien asukkaiden omasta tarpeesta parantaa elinympäristöään. Kylämaiseman hoitoa kannattaa suunnitella yhteisissä kyläilloissa. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi kyläkansioita, joihin on yhdessä kerätty tietoa kylän historiasta ja kyläympäristön merkittävistä paikoista.

Kylänväen talkoovoimin toteutettu yhteisen kulttuurimaiseman hoitaminen osoittaa konkreettisesti yhteisten ponnistelujen vaikutusmahdollisuudet omassa ympäristössä ja luo sen myötä osaltaan luottamusta jatkuvuuteen. Helpoimmin ja nopeimmin kulttuuriympäristön hoito puolestaan alkaa jokaisen omasta pihapiiristä.

Tiemaisemaan kuuluvat kaikki tielle näkyvät alueet, joiden hallinnolliset rajat eivät näy maisemassa. Vastuu hoidosta on erityisesti tienpitäjällä ja maanomistajalla. Yhteistyö tiepiirin, kunnan ympäristösihteerin tai teknisen puolen, maanomistajien, metsänhoitoyhdistysten ja riistanhoitopiirien kesken on tarpeen maisemanhoitohankkeissa. Hyvin hoidetuista tiemaisemista hyötyvät niin asukkaat, alueen yrittäjät kuin kaikki tielläliikkujatkin.

KULTTUURIMAISEMAN HOIDON KESKEISET TOIMENPITEET

Avoin kulttuurimaisema

Pellot	perinteinen viljely, vuokraviljely, uudet lajit ja innovaatiot
Niityt, kedot	niitto, laidunnus
Rantaniityt	niitto, laidunnus
Avo-ojat	ruoppaus

Reunavyöhykkeet, raja-alueet

Hakamaat	puuston ja vesakon harvennus, laidunnus
Metsälaitumet	varovainen raivaus vesakoista, laidunnus
Kiviaidat, peltoröykkiöt	säästäminen, pusikoiden poisto ympäriltä, kohennus
Riuku- ja pisteaidat	säästäminen, korjaus, uusiminen
Maisemapuut	vesakoiden poisto ympäriltä, niitto
Metsänreuna	puuston ja puskien harvennus, lehtipuiden suosiminen reunamilla
Tienvarsinäkymät	reunakasvillisuuden poisto, puuston harvennus, näkymien avaus
Vesistönäkymät	niitto, puiden harvennus näkymien edestä
Kaukomaisemat	näköalaa estävien puiden ja vesakoiden poisto

Metsäalueilla muistettava

Metsänhoidossa:	vältettävä avohakkuita rantojen ja peltojen reunoilla ja lakialueilla ei voimakasta maanmuokkausta tienvarsilla ja asutusalueilla
Metsityksessä:	suosittava sekalajeja jätettävä riittävästi tilaa tilakeskuksen rakennusten ympärille lähellä aukeaa harvempi istutus vältettävä suoraa istutusrajoja arvokkaita viljelymaisemia ei tule metsittää lainkaan

Erikseen huomioitava:

Muinaisjäännökset	yhteys Museovirastoon
Sotien kaivannot ja linnoitteet	yhteys Museovirastoon

KUNNOSTAJAN 10 KÄSKYÄ

(Ulla Raholan kiertonäyttelystä Ihmisten talot, Museovirasto 1989)

1. Älä korjaa kunnossa olevaa, älä uusi korjattavissa olevaa. Paikkaa ja kunnosta.
2. Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten ja korjaa entiselleen.
3. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin ennenkin on käytetty. Älä kokeile uutuuksia.
4. Säilytä vanha rakenne. Ellei se olisi kelvollinen, ei talosta olisi koskaan tullut vanhaa.
5. Jos voit, asu talossasi vuosi ennen kuin ryhdyt korjaamaan sitä. Ellei talosi riitä sinulle, vaihda mieluummin taloa.
6. Älä käytä materiaaleja, joita et voi myöhemmin vaihtaa tai korjata. Älä laiminlyö huoltotöitä. Useimmat vauriot aiheutuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta.
7. Vanhojen rakennusten kauneus on niiden herkästi turmeltuissa mittasuhteissa. Lämpötaloudelliset korjaukset eivät saa määrätä rakennuksen ulkonäköä. Useimmiten riittää seinärakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys.
8. Hyväksy epäsäännöllisyyksiä, mutkia ja vinoutta, pientä epäkäytännöllisyyttä. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja.
9. Hylkää tyyli- ja materiaaliöljyt.
10. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä. Muutokset ovat osa rakennuksen historiaa. Palauttaminen onnistuu vain harvoin.

Jos sinulla on varaa rikkoa näitä käskyjä, sinulla on varaa rakentaa mielesi mukaan uusi talo. Kenelläkään ei ole varaa väittää, että satavuotias talo olisi huonosti rakennettu.

PKA

RAKENNUSPERINNÖN HOITO

Rakennusperinnön arvo

Rakennetun ympäristön hoidossa on tärkeää historiallisten, rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen tunnistaminen, jottei korjaustoimenpiteillä ja muutoksilla korjata arvoja pois. Ylimoitettut ja tarpeettomat uudistukset tulevat usein kalliiksi. Siksi vanhan korjaaminen virheellisesti mielletään kannattamattomaksi.

Nykyinen rakennustarviketuotanto ohjaa voimakkaasti ympäristökuvaa. Mainonta on yksi-puolista ja rautakauppojen neuvonta rakennusperintöä ymmärtämätöntä. Vaikka erilaisten materiaalivaihtoehtojen tarjonta on valtava, niin rautakauppojen hyllyillä ei yleensä ole perinteisiä vaihtoehtoja. Epäaitoja jäljitelmiä myydään harhauttavasti aitoina.

Historiallisia arvoja ei saa takaisin tyyli- ja materiaalijäljitelmillä. Teollinen valmiste ei laadultaan vastaa käsin tehtyä. Valmistalojen, valmisovien ja -ikkunoiden, ovenkahvojen ja tyyli-takkojen vanhahtava romantiikka on ristiriidassa perinteisen talonpoikaisrakentamisen ja sen tarkoituksenmukaisen muotoilun kanssa.

Aiemmin maaseudun rakentamista sääteli pitkä rakennusperinne ja niukkuuden periaate. Käytettiin saatavilla olevaa materiaalia eli puuta ja kiveä. Vain rakennuksen olennaisimpia kohtia kuten oven ja ikkunoiden pieliä koristeltiin, ja salvotun hirsirakennuksen laudoin suojattuja nurkkasalvoksia korostettiin. Näiden yksityiskohtien maalaamisen ensisijainen tarkoitus oli suojata ne säältä. Kestävyyden takia niiden materiaaliksi käytettiin parasta mahdollista puuainesta. Siksi satavuotiaankin rakennuksen ikkunoiden ja ovien alkuperäiset vuorilaudat ovat usein säilyneet hyväkuntoisina.

Ennalta ehkäisevä hoito

Rakennetun ympäristön hoito on jatkuvaa työtä. Vuosittaisen huollon avulla vältetään raskailta ja kalliilta kertakorjauksilta ja monilta virheiltiltä. Olennaista on, että rakennuksen vesikatto, räystäät ja perustus ovat kunnossa.

Rakennus kestää, kun se on oikein rakennettu ja kosteus ei pääse rakenteiden sisään. Veden on juostava rakennuksesta pois päin niin vuorilautoilta ja ikkunalaudoilta kuin perustuksistakin. Alapohjarakenteiden tuulettumisesta on huolehdittava kevään tullen, ja talveksi luukut on suljettava. Puuta ja pensaita on estettävä tuomasta kosteutta liian lähelle kattoa ja seiniä, ja katot ja räystäskourut on syytä puhdistaa lehdistä ja sammalista.

Ikkunoiden tiivistäminen ja kittauksen uusiminen, puitteiden maalaaminen ja karmin mahdollisesti lahonneen alakappaleen uusiminen sekä rakennuksen ulkuvuorauksen uudelleen maalaaminen ovat osa rakennuksen säännöllistä huoltoa.

Korjauksen pääperiaatteet

Ennen korjausta on tehtävä kuntoarvio. Jos asuinrakennus on vasta hankittu, kannattaa asua paikalla ainakin vuosi ennen toimenpiteitä. Kuntoarviossa on tärkeää erottaa toisistaan vaurion jäljet, lika ja luonnollinen kuluma eli patina. Ensinnäkin arvioidaan vaurion laajuus ja poistetaan sen syy. Vasta sitten korjataan.

Kannattaa luottaa vuosisatojen ajan käytettyihin keinoihin. Uutuuksien ja perinteisistä vaihtoehtoista poikkeavien ratkaisujen tulee olla hyvin perusteltuja, jos niitä ylipäättään tarvitsee tehdä. Rakennuksen historiaa ja ajan patinaa, kuluneita kynnyksiä ja lattioita, teknisesti vaarattomia seinien ja listojen vinouksia ja vanhoja uuneja ei kannata poistaa.

Vanhan rakennuksen korjaus on luonteeltaan säilyttävää kunnostusta. Vuosisatojen ja –kymmenten tuomat muutokset kuten talon jatkaminen saliosalla, kuistien lisääminen, ulkolaudoituksen ja listoitusten tyyli muutokset ovat osa rakennuksen käytön historiaa, jonka tulee näkyä. Toisinaan entistäminen on kuitenkin perusteltua. Pärekatto tai huopa sopii vanhaan hirsirakennukseen tiiliprofiilipeltiä paremmin. Viime vuosikymmenten äkkinäiset muutokset ovat poikenneet perinteisestä rakentamistavasta. Talonpoikaistalon hahmon ovat usein muuttaneet leveät yksiruutuiset ikkunat ja talon mittasuhteisiin sopimattomat lisäosat. Alkuperäisen malliset ikkunat ja kuistit voidaan ennallistaa vanhoja valokuvia apuna käyttäen.

Yleisimpiä puu- ja hirsitalon ongelmia ovat lahovauriot nurkissa, ikkunoiden alla ja perustusten päällä. Rakennuksen alimpien hirsien uusiminen, ”kengittäminen” on tavanomainen perinteinen toimenpide, millä jatketaan rakennuksen ikää. Vesikaton uusiminen on myös ajoittain toistuva korjaus. Katon voi korjata tarvittavin osin, vuotokohtien uusiminen riittää.

Monet ongelmat johtuvat väärin tehdyistä korjauksista. Rakenteiden on oltava tuulettuvia, jotta luonnollinen ilmanvaihto toimii. Tiiviit muovit ja epäorgaaniset aineet kuten akryylimaalit keräävät kosteutta. Uusia materiaaleja ei välttämättä voi huoltaa vaan korjauksen yhteydessä ne on vaihdettava kokonaan. Luonnonkivijalkoja on usein tiivistetty betonilla ja niiden luukut suljettu, minkä seurauksena home ja lattiasieni ovat päässeet tuhoamaan rakenteita. Alkuperäiseen rakennukseen kuulumattomat, myöhemmin asiantuntemattomasti rakennetut kosteat tilat ovat myös monesti ongelmien syytä.

Hirsirakennuksen kengitys meneillään. Entistävään korjaukseen voi hakea avustusta.

Lämpötalous

Energian säästöön tähtäävät uudet eristysratkaisut voivat olla kohtalokkaita, kun rakenteiden kosteusolosuhteet muuttuvat huomattavasti. Rakennusosien mittasuhteiden muuttuessa vanha talo myös menettää sille ominaisen tyylin ja ilmeen. Kun eristystä lisätään seinärakenteen ulkopuolelle, laudoitus siirtyy ulommaksi, mutta ikkunat jäävät sisemmäs ja räystäävät liian lyhyiksi. Eristyskerrosten lisäys ja ikkunoiden uusiminen 3-4-kertaisiksi lämpöikkunoiksi on myös kallista.

Lämpötalouden kannalta rakenteiden tiiviys on tärkeämpää kuin eristekerroksen paksuus. Katon kautta lämmönhukka on suurin, ja yläpohjaan voi helposti lisätä eristettä. Reikien tilkitseminen ja ovien, ikkunoiden ja seinien tiivistäminen perinteisillä luonnonmateriaaleilla ovat tärkeimpiä toimenpiteitä vanhan rakennuksen lämpimyyden parantamisessa ja vetoisuuden poistossa.

Lisärakentaminen

Vanhaa taloa laajennettaessa ja muutettaessa tulisi noudattaa alkuperäistä rakennustapaa ja käyttää samanlaisia materiaaleja. Uudistukset on tarvittaessa voitava poistaa helposti. Toiminta kannattaa sopeuttaa olemassa oleviin tiloihin. Uudet lisätilat rakennetaan mieluiten perinteiseen tapaan ullakolle. Taloa voi jatkaa pituussuunnassa, kunhan leveys ja korkeus sekä kattokulma pysyvät entisellään. Lisätilat voidaan myös tehdä rakennuksen viereen. Kooltaan lisäosan tulisi olla selvästi rakennusta pienempi ja sen katon noudattaa samaa mallia.

Asuinrakennus on maalaismaiseman kohokohta. Maalaistalon purkaminen ja korvaaminen perinteestä poikkeavalla omakotitalojen tyyppiratkaisulla vähentää perinteisen pihapiirin arvoa. Vanhaa asuinrakennusta ei kannata jättää uuden viereen tyhjäksi autiotaloksi. Mieluummin siitä on tehtävä käyttökelpoinen.

Väritys ja arvojärjestys

Perinteisen maatalon pihapiirin rakennukset sijoittuivat väljästi pihan ympärille siten, että asuinrakennus korostui maisemassa ja etenkin pihaan tultaessa. Se oli muita suurempi, toisinaan ainoa maalattu tai muita, punamullattuja talousrakennuksia vaaleampi. Lähinnä taloa sijaitsivat vaate-, ruoka- ja makuuaitat sekä väentuvat, navetta, talli ja sauna. Riihi, paja ja myllyt sekä vilja-aitat ja ladot sijaitsivat yleensä kauempana, kuitenkin näköetäisyyden päässä.

Uudisrakentaminen vanhaan pihapiiriin, uudistekniikka ja materiaalien sovittaminen vanhan rinnalle on ongelmallista ja vaatii asiantuntevuutta. Perinteisen rakentamisen mittasuhteet syntyivät hirsisalvosten käytöstä. Nykyiset tuotantorakennukset ovat suuria ja uhkaavat perinteistä arvojärjestystä. Teollisista materiaaleista puuttuu inhimillinen kädenjälki. Värityksellä ja rytmittämällä listoituksin uusi rakennus voidaan sovittaa osaksi vanhaa rakennettua ympäristöä. Myös kattomuodon ja -kaltevuuden yhtenäisyys on avuksi.

Kattomateriaali on merkittävä rakennettuun maisemaan vaikuttava tekijä. Konesaumattu pelti, huopa, tiili ja päre ovat perinteisiä katteita. Nykyisin suosittuja teräksisiä tiiliprofiilijäljitelmiä sekä muovitettuja peltikatteita tulisi välttää maaseudun rakentamisessa ja vanhojen rakennusten katoilla, sillä kova materiaali ja synteettiset värit eivät sovi yhteen perinteisen rakentamistavan ja vanhenevien rakennusten muodoiltaan kauniisti pehmenneiden yksityiskohtien kanssa.

Maaseuturakentamisen perinteiset värit ovat luontoon sopeutuvat harmaa, puna- ja keltamulta sekä valkeat sävyt. Puupinnan voi antaa harmaantua, sen voi suojata tervaamalla tai perinteisin maalein. Keitto- ja kalkkimaalit sekä perinteiset öljymaalit ovat edullisia ja kestäviä, ja niiden hengittävä pinta vanhenee kauniisti.

PKA

Haapasalmi. Paavolan navetta on kunnostettu.

Korjausneuvontaa ja avustuksia

Vanhon rakennuksen ja pihapiirin kunnostamiseen ryhdyttäessä neuvoja voi kysyä Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksesta ja Pohjois-Karjalan museosta. Mikäli omasta tilasta ei ole rakennusinventointitietoja, museolta voi tiedustella rakennus- ja kulttuurihistoriallisen arvon määrittelyä mm. avustushakemuksia varten. Alueellinen ympäristökeskus antaa tietoa rakennusperinnön hoitoon tarkoitettujen avustusten ja maakuntamuseo rakennusten entistämistä varten hakemisesta.

Avustuksia rakennuksen entistävään korjaamiseen myöntää Museovirasto ja rakennusperinnön hoitoon Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. Suomen Kotiseutuliitolta voi hakea avustusta seurantalokorjausta varten ja Museovirastosta harkinnanvaraista avustusta museorakennuksen korjaamiseen. Kunnat myöntävät peruskorjausavustusta ja TE-keskukset avustusta esimerkiksi navetan kunnostamiseksi uudenlaista elinkeinotoimintaa varten. Kirkkohallitus myöntää avustuksia ja tukilainoja kirkkojen, seurakuntatalojen ja pappiloiden korjaukseen.

Avustusten ehtona on yleensä se, että korjaus tehdään entisenlaisilla materiaaleilla ja menetelmillä vanhaa rakennustapaa kunnioittaen. Hakuaika on syksyllä ja avustus myönnetään seuraavaksi vuodeksi, avustuspäätökset tehdään alkukevällä. Avustuksia ei myönnetä takautuvasti jo tehtyjä korjauksia varten. Ympäristökeskus voi myöntää avustusta myös korjaussuunnitelman teettämistä varten.

Avustusta voi myös hakea samaan kohteeseen useana vuonna peräkkäin, esimerkiksi yhtenä vuonna kengitykseen ja rungonkorjaamiseen, toisena katonkorjausta, ja seuraavana taas ikkunoiden ja ovien kunnostusta varten. Kaikkea ei yleensä ehdi eikä kannata yrittää korjata kertaheitolla. Hyvistä korjausmenetelmistä löytyy tietoa mm. Museoviraston Korjauskorttisarjasta. Korteissa paneudutaan eri aiheisiin selkeästi, ja kortit ovat edullisen hintaisia.

Maakunnasta valitettavasti puuttuu korjausrakentamisen keskus, josta saisi kerralla tietoa korjausrakentamisen eri osa-alueita hallitsevista rakennusmiehistä, suunnittelijoista ja kiertäysmateriaalien kuten vanhojen hirsien saatavuudesta eri puolilla maakuntaa. Kunta voisi koota ja ylläpitää tällaista tiedostoa oman kunnan alueelta vaikkapa internet-sivuilla.

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN KOHTEET

Lukkarilan entisen väenpihan rakennuksia

Selkeimmin erottuva osa ihmisen muovaamaa maisemaa on rakennettu ympäristö, joka sijoittuu tieyhteyksien keskeisiin solmukohtiin taajamina tai on järjestynyt niiden varrelle. Tässä tarkastelussa Rääkkylän kylien eri alueita käsitellään nimenomaan tienvarsittain koostuvina kokonaisuuksina, jollaisina ne selkeimmin näyttäytyvät myös kylässä kävijälle ja satunnaiselle matkailijalle.

Kirkonkylä suurimpana taajamana muodostaa oman aluekokonaisuuden, josta erikseen nousevat esiin keskusraitti ja yksittäiset rakennuskohteet. Erityisartikkeleina tulevat esiin Rääkkylän kirkko, Iso-Pappila sekä Paksuniemen meijerin alue. Muut kylät esitellään tienvarsikuvauksina ja kunkin kuvauksen jälkeen yksittäiset kohteet. Kohteet on merkitty karttaan juoksevan numeroinnin mukaan.

KIRKONKYLÄ

Rääkkylän kirkonkylän nykyistä taajamaa leimaavat enimmäkseen matalat rivitaloasumukset tienvarsilla. Keskustaajaman halkoo leveänä eteläpohjoissuuntaisesti Kiteentieltä Jänisselän rantaan kulkeva Paksuniementie. Rasivaarasta tultaessa Vanha Rääkkyläntie kulkee Kaanrinnan kautta ja jatkuu uusiutuneen keskustan jälkeen nykyisenä Kirkkotienä länteen.

Vastapäätä kunnantaloa Rääkkylän kirkonkylän keskustassa Kinnulantien varrella on mäen kumpareella terveystalo sitä uudemman keltatiilisen virastotalon vieressä. Naapurissa on kirjasto, Kela, poliisin palvelupiste, liikkeitä ja toimistoja. Pohjoispuolella on koulukeskus ja sen hiekkakenttä ja kiekkokaukalo. Itäpuolella on puistoalue sekä hieman yksikseen, uudemman rakennuskannan väliin puristuksiin jäänyt Kinnulan vanha päärakennus. Eteläpuolelle sijoittuvat Osuuspankin talo, asfalttikenttä ja K-market. Keskustan tori hukkuu Paksuniemen tien ja kunnantalon parkkipaikkojen väliin.

Paksuniemen tien länsipuolella kunnantaloa ja virastoja vastapäätä, molemmin puolin kirkonkylän keskeistä risteystä on isot, matalat laatikkomaiset liikerakennukset, joista toinen on tyhjiillään. S-marketin kulmauksessa olevan ravintolan sisäänkäynti on suorastaan kaurismäkeläinen karuudessaan. Aiemmin avara peltomaisema tiloineen ja maataloineen on kadonnut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana. Tien paikka on siirtynyt, ja kylää hallitseva kirkko on jäänyt kaupallisten keskusten taakse piiloon.

Paikoitellen rakennuskannaltaan sekavaa keskustaajaman kokonaisuutta voi jäsentää mm. istutuksin ja joitakin kohtia puistomaisemmaksi muuttamalla. Keskustan ydinkohtien ilmeen kohentamiseen voisi laatia suunnitelman, jossa huomioidaan laaja alue. Kirkonkylän keskeisten kulttuurikohteiden osalta voisi ajatella myös kulttuurimaisemareitin ja siihen liittyvän opaskartan laatimista.

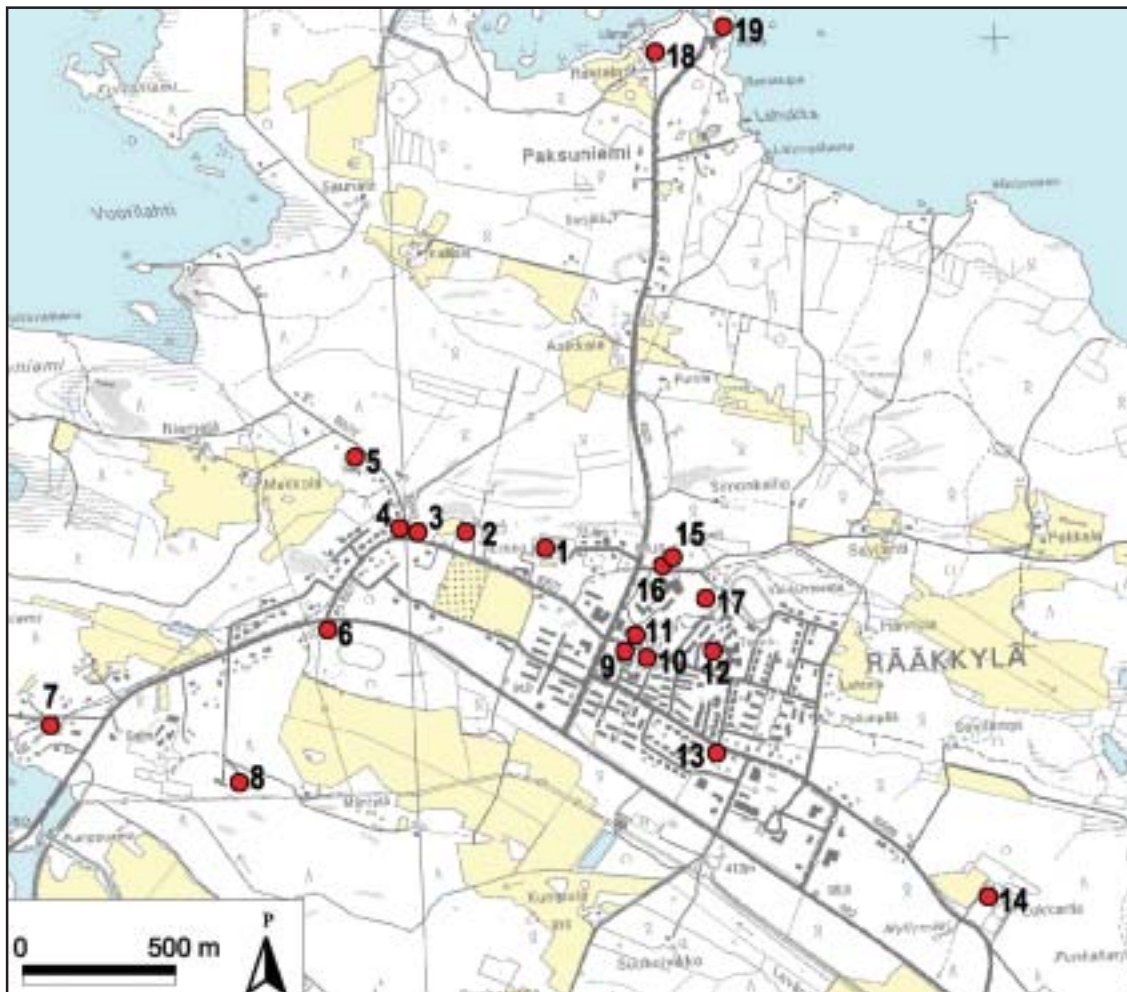
Kirkonkylä. Osuuskauppa
1900-luvun alkupuolella.

Kirkonkylä 1950-luvulla.
Keskellä osuuskauppa.

Kirkonkylä nykyisin. Kaupan takana häämöttää kirkko, josta pusikoiden takaa erottuu vain kupoli.

Kirkkotie

Kirkkotien varrelle sijoittuu useita kunnan historian kannalta merkittäviä kohteita. Keskustan risteyksestä lähtien markettien edustalla ympäristö on hoidettua. Kirkkoa lähestyttäessä tienvarsi on pusikkoinen ja kätkee merkittäviä näkymiä. Evankelis-luterilaisen seurakunnan rakennus edustaa uudempaa puurakentamista ja sijoittuu sujuvasti kirkon alapuoliseen rinteeseen sopeutuen kirkon värimaailmaan. Kirkkotie kaartuu Liperiin vievälle maantielle, Oravisalontielle, jonka alkupään liepeiltä on inventoitu joitakin keskeisiä kirkonkylää kuuluvia rakennuksia.

Merkittävien rakennuskohteiden yhtenäinen alue kirkon lähistöllä olisi hyvä säilyttää kokonaisuutena. Kirkonmäeltä etelään viettävän rinteän kaukomaiseman avaaminen paremmin näkyviin korostaisi tienvarren ja sen merkkikohteiden ainutlaatuisuutta. Kirkon nostaminen esiin pusikoiden takaa kaunistaisi kirkonkylää huomattavasti.

1. RÄÄKKYLÄN KIRKKO

Kappeliseurakunnan kirkko sijaitsi 1600-luvulla Myllymäellä, nykyisen virastotalon kohdilla. Ison vihan jälkeen kirkko oli 1739 – 1793 Oravilahden Usvanmäellä, kunnes paloi. Kirkkoherra Winter totesi 1765, että uusi kirkko olisi tarpeen. Suurin osa asukkaista halusi muuttaa kirkon takaisin nykyiseen kirkonkylään, osa vastusti. Lopulta kuningas ratkaisi paikaksi nykyisen Kirkonmäen. Kolmas kirkko rakennettiin rakennusmestari Henrik Hägerin 1769 tekemien piirustusten mukaan lehterein varustetuksi ristikirkoksi, jonka keskellä kohosi pieni torni. Kellotapuli oli erillään. Kirkko paloi 1837. Sen jälkeen rakennettiin lähelle väliaikainen jumalanpalvelushuone, jonka käyttöaika piteni 14 vuodeksi seurakuntalaisten riidellessä uuden kirkon paikasta.

Vuonna 1845 seurakunta oli valmis viidennen kirkon rakentamiseen. Rakennusmestari Theodor Tolpo, joka oli juuri saanut valmiiksi Kerimäen kirkon, rakensi nykyisen kirkon arkkitehti Ernst B. Lohrmannin piirustusten mukaan. Suuri puinen keskeisristikirkko, jonka keskuksen kattaa suuri kupoli, valmistui 1851. Länsipäädyssä on kellotorni. Kirkon pituus ja leveys on 35 metriä, korkeus 11, korkeimmillaan 15 metriä. Rauta hankittiin Simananniemestä, laudat ja lankut Siikakoskelta, ikkunalasit Sortavalasta ja maalaustarpeet Savonlinnasta. Vuonna 1867 entinen seurakuntalainen, Pietarin seurakunnan hautausurakoitsija Anders Vilhelm Kastegren lahjoitti kirkkoon Kristuksen ristinkuolemaa esittävän alttaritaulun, jonka tekijä oli Pietarin maalausakatemian maalareita.

Härkösen alttari-
maalauksen
taustamaisema
esittää suomalaista
luontoa. Enkelit
hautapaasien
vieressä ovat
klassismin
tyyliä mukaillen
realistisesti, joskin
hieman jähmeästi
maalatut. Hahmot
muistuttavat
suomalaisia
talonpoikaisnaisia.

Kirkkoa korjattiin arkkitehti Ilmari Launiksen piirustusten ja yksityiskohtaisten suunnitelmien mukaan vuonna 1915. Urakan toteutti kurikkalainen rakennusmestari Anton Hakala. Uudistuksen jälkeen tilattiin uusi alttarimaalaus pohjoiskarjalaiselta taiteilijalta Eino J. Härköseltä, jonka alttarimaalaukset löytyvät myös mm. Enon, Valtimon, Tuupovaaran ja Outokummun Kuusjärven kirkoista. Rääkkylän ja Tuupovaaran tauluissa aiheena on Jeesuksen ylösnousu haudasta, muissa Jeesus ristillä. Rääkkylän kirkon alttarimaalaus valmistui 1929. Vanha alttarimaalaus on nykyisin siunauskappelissa.

Uudet 21-äänikertaiset urut hankittiin 1975 Kangasalta. Niiden julkisivuna säilytettiin urkutehtailija Albanus Jurvan urkufasadi vuodelta 1899. Nykyinen kirkon kuparikate on 1980-luvulta.

Avaraan kirkkosaliin ja seiiniä kiertäville lehtereille mahtuu 1200 sanankuulijaa. Lehterit jatkuvat ristivarsista myös sisäviisteisiin. Hoikat pilarit jakavat ristivarret kolmilaivaisiksi. Ne kannattelevat tynnyriholveja ja keskiosan kahdeksankulmaista välikattokupolia. Aiemmin peltojen keskellä kirkko hallitsi kirkonkylän maisemaa. Valtava kupoli näkyi hyvin eri suunnista teiden ja vesireittien varsilta pitkienkin matkojen takaa.

Tuuliviirin kukkoaihe
on ollut kirkoissa
harvinainen. Aihe on
vanha. Vastaavanlainen
oli vuonna 1727
valmistuneessa ja 1827
puretussa Helsingin
Ulriika Eleonooran
ristikirkossa, jonka
esikuvat löytyvät
Tukholmasta.

OH

Ilmakuva Kirkkotiestä 1960-70-lukujen vaihteesta. Alhaalla tienhaarassa ollut kunnanvirasto, vieressä keskellä Männikkö ja ylinnä Kauppala.

2. Kauppala

Aiemmin Ihanalan tilana tunnetussa Kauppalassa oli Hirvosten suvulla Rääkkylän ensimmäinen maakauppa vuodesta 1861 lähtien. Paikassa oli myös kunnan ensimmäinen posti, kirjasto ja puhelin. Pihapiiristä on jäljellä useita rakennuksia. Asuinrakennus vuodelta 1879 on muutunut aikojen saatossa. Pärevuoraus on muuttunut vaaka- ja pystylaudoitukseksi sekä tiilikatteeksi. Sisätilojen järjestely ja ulkokuistit ovat vaihtuneet. Puutarhan puoleinen ulkoveranta on 1940-luvulta, siipirakennus saunaa ja pesutiloja varten vuodelta 1962. Huoneiden kaakeliuunit ovat pääosin jugend-tyyliä.

Vellikellolla varustettu aitta on 1800-luvun lopulta. Aitassa oli kaupan liha- ja suolavarastot sekä vaate- ja makuuaitat. Sen alkuaan puoliympyrän muotoiset päätyikkunat on muutettu ruutuikkunoiksi. Talossa oli paljon työväkeä. Väentupa 1900-luvun alusta sisältää pesu- ja sosiaali-tilat. Kivinetasta vuodelta 1888 on jäljellä seinät. Kivisen 1894 rakennetun ja nykyisin pyramidikattoisen savusaunan yhteydessä oli ennen maituhuone, pyykkitupa ja ulospäin lämpiävä sauna. 1900-luvun alun riihi muutettiin konevajaksi 1946 puimalan rakentamisen myötä. Kivinen jääkellari on vuodelta 1883.

Aitan edessä lähellä jääkellaria toimi Rääkkylän ensimmäinen meijeri ja hevospöytäkirnu. Kauppalasta vietiin omalla laivalla meijerituotteita, eniten voita, Viipurin ja Pietariin. Pihapiiriin kuuluu myös liiteri 1920-luvulta. Ympärillä rinne- ja metsä- ja peltoa. Taloa ympäröi kaunis puutarha.

Kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittävä pihapiiri rakennuksineen kuuluu ehdottomasti kirkonkylän suojeltaviin kohteisiin. Kohde on myös maisemallisesti merkittävä.

3. Männikkö

Rääkkylässä harvinaisempaa jugend-tyyliä vuodelta 1912 edustaa Männikön asuinrakennus Kirkkotien ja Vuorilahdentien risteyksessä, suurten mäntyjen ja näkyvyyttä peittävien puskien keskellä. Rakennuksen suunnitteli rakennusmestari Savolainen. Kauppalan vieressä sijaitseva rakennus toimi alun perin Eljas Hirvosen uutena kauppalona ja siinä oli alussa myös apteekki kymmenisen vuotta. 1923 nimi muuttui Männikön kaupaksi ja 1930 Rääkkylän Kauppa Oy:ksi. Kaupanhoitaja ja apulainen asuivat talossa. Kauppa toimi vuoteen 1966 asti, jonka jälkeen talo on ollut asuinkäytössä. Talossa on neljä alkuperäistä kaakeliuunin. Sisätiloja on muutettu eri vuosikymmeninä kauppaliikkeen tarpeiden mukaan.

Männikkö on sekä rakennus- että kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Se sijaitsee tienristeyksessä maisemallisesti keskeisellä paikalla, joten rakennusten ja pihapiirin hoito on tärkeää. Komeat männyt voisi nostaa paremmin esiin.

Vuorilahdentie

Vuorilahdentien varteen sijoittuu koko kunnan asukkaille merkittävä seurantalo. Seurantalokohdalla tien toista laitaa reunustaa sammalen ja kasvillisuuden peittämä kiviaita. Tien päässä Jänisselän rannalla puolestaan sijaitsee vielä 1900-luvun alussa merkittävä Vuorilahden saha ja sen vieressä liki 500 metrin pituinen laivalaituri.

Laituripaikan käyttö matkailureittien varrella on kannatettavaa. Tien maisemien selkeytys ja liikojen vesakoiden poisto on suositeltavaa.

4. Tienhaaran paikka

Lähellä Männikön taloa sijaitsi Tienhaaran tilalla apteekiksi 1920 rakennettu talo, jonka Säästöpankki korotti 1950-luvun alussa kaksikerroksiseksi. Rakennus toimi kunnan toimitalona vuoteen 1989, uuden kunnantalokorjauksen valmistumiseen asti. Rakennus purettiin 1990-luvulla. Tontilla on nykyisin Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen 1996 perustama perhospuutarha, jossa on yli 60 kasvilajia. Osin kylälaisten lahjoittamina perhosten houkutuskasveja ovat mm. väriminttu, kultapiisku, punatähkä ja asteri. Pihalla on opastaulu. Puutarhan takana on vinttikaivo.

Puutarha sopisi hyvin hoidetun kulttuurimaisemareitin kohteeksi. Opastaulu on syytä uusita säännöllisin väliajoin.

5. Pirttikallio (Nuorisoseuran talo)

Nuorisoseurantalo-hanke syntyi vuoden 1910 tienoilla. Tontti ostettiin Makkolan tilasta ja seurantalo rakennettiin 1916-20. Rakennuksessa oli salin yhteydessä näyttämö. Näytelmien lisäksi järjestettiin tansseja ja iltamia. Rääkkylän Nuorisoseura myi velkaantuneena talon Suojeluskunnalle 1926. Talossa kokoontuivat Rääkkylän Suojeluskunnan esikunnan lisäksi Lotat, Martat ja Nuorisoseura. Lähistöllä oli ampumarata ja kuntorata. Leiripäivien lisäksi järjestettiin kesäjuhlia, urheilukilpailuja ja maatalousnäyttelyitä. Kunnallislautakunta, hevostenottolautakunta ja Rääkkylän Suojeluskunnan esikunta kokoontuivat Pirttikalliolle talvisodan liikekannallepanoa varten. Rakennuksen ulkoseinässä on nykyisin messinkinen Suojeluskunnan muistolaatta. Kiinteistö siirtyi 1944 Rääkkylän seurakunnalle. Sen jälkeen taloa käyttivät Maamiesseura, Nuorisoseura, Martat ja Rääkkylän Kisa-Veikot. Vuoden 1956 presidentinvaalien alla pääministeri Urho Kekkosen puhetilaisuudessa parveke salin takaseinällä oli niin täynnä yleisöä, että sen pelättiin sortuvan. 1960-luvulla taloa laajennettiin painisalilla ja Martat järjestivät talossa kursseja. Pirttikallio toimi myös hiihtokeskukseksi 1950-70-luvuilla, ja talossa järjestettiin vappu- ja pikkujoulujuhlia.

Vanhaan seurantaloon liittyy pitkä kulttuurihistoria. Rakennus ja sen ympäristö on ollut monille sukupolville merkittävä tapaamispaikka. Kohde on ehdottomasti säilyttämisen ja hyvän huolenpidon arvoinen.

6. Kuntala ("Kunnantalo")

Kunnantaloksi kutsutussa paikassa on alunperin ollut pappila, joka paloi 1840. Rakennuksista jäi jäljelle vanha sali, jonka jatkoksi rakennettiin 1854 keittiö uuneineen. Kirkkoherra muutti uuteen pappilaan Louhelaan syksyllä 1896. Alun perin punamullattu vanha pappila luovutettiin kunnalle 1000 markasta ja kunta teki talosta itselleen kunnanviraston. Talon jatkeeksi on rakennettu tasakattoinen arkistosiipi. Pihapiirissä on yhä vanha navetta.

Hyväkuntoinen rakennus on kulttuurihistoriansa lisäksi maisemallisesti merkittävä sijaitessaan näkyvästi tienristeyksessä Oravisalontien varressa.

7. Koivuniemi

Koivuniemen lomakeskuksena nykyisin tunnettu talo rakennettiin kunnan viinavoittorahoilla 1925 kunnanlääkärin taloksi. Vastaanottoilojen lisäksi talossa oli lääkärin asunto. 1940-luvulla yläkerta otettiin käyttöön huonetiloiksi. Toiminta päättyi 1952. Taloon majoitettiin 1960-luvulla Rääkkylässä koulutettavia kurssilaisia. Rakennus toimi kesällä lomakeskuksena ja talvella kurssiasuntolana. Rääkkylässä järjestettiin Helsingin asuntosäästäjille tukilomia Koivuniemessä. Kauniilla aukealla paikalla talon ja järven välissä on nykyisin pikkuruisia vuokramökkejä. Edempänä Vänskänniemessä on venesatama. Tien varressa päärakennuksen vieressä on myös majoitusaittoja.

Kulttuurihistoriallisesti kiinnostava kohde edellyttää jo matkailun vuoksi hyvää rakennusten ja ympäristön hoitoa myös jatkossa. Matkailukohteesta voisi lähteä erilaisia maisema- ja kulttuuripolkureittejä.

8. ISO-PAPPILA (OPINMÄKI)

Vuonna 1893 uuden pappilan paikaksi valittiin luonnonkaunis Louhelanmäki. Piirustukset tilattiin arkkitehti Emil Gustafssonilta Joensuusta. Säilyneet piirustukset on signeerannut arkkitehti Wilho Penttilä. Päärakennus valmistui 1897. Rakennus edustaa julkisivujen jäsentelyltään ja koristeaiheiltaan uusrenessanssia, avokuisti on saanut vaikutteita sveitsiläistyylistä. Talossa on virkataloille tyypillisesti karoliininen pohjakaava, jossa pienemmät huoneet ryhmittyvät keskellä olevan salin ympärille. Vesikaton pitkiä räystäitä kannattavat koristeelliset konsolit.

Pihapiirissä oli tuparakennus, aita, liiteri, kavinavetta, riihi, sauna ja muutamia latoja. Pappilassa oli 1910-luvun alussa peltoa yli 26 ha ja niittyjä 7 ha sekä metsiä 120 ha. Seurakunta myi 1940 tiloja siirtoväelle, ja osa rakennuskannasta vaihtoi omistajaa. Sotien aikana pappilassa toimi nimismiehen kanslia ja taloon oli sijoitettu evakoita. 1950-luvun puolivälistä alkaen päädyssä toimi alakoulu. Uuden pappilan valmistuttua Koi-

Päärakennus ennen kunnostustöitä 1990-luvulla.

vunien tienhaaraan 1957 vanha pappila siirtyi kouluyhdistyksen hallintaan. Kesällä 1960 rakennusta uudistettiin. Laaja kuisti muutettiin naulakko-tilaksi, opettajanhuoneeksi ja rehtorinkansliaksi. Huoneita muutettiin, kaakeliuunit purettiin, ja uuteen kellariin tuli keskuslämmitys. Koulukäyttö loppui 1967 uuden koulukeskuksen valmistuttua.

Ammatillisen kurssikeskuksen tarpeita varten länsipäädyn piispan kamari, kirkkoherran työhuone ja seurakunnan kanslia yhdistettiin suureksi saliksi. Talossa toimi myös lomaravintola. Kunnanvaltuusto ja kärkevät kokoontuivat talossa 1970-luvun alusta 1980-luvun loppuun saakka. Talosta tuli 1980-luvun alussa myös nuorisotalo. Lämmöneristystä parannettiin, lattialaudoitusten päälle tuli lastulevyt ja muovimatot. Salin ikkunat uusittiin vanhan mallin mukaan.

Säilyneet talousrakennukset ovat vuodelta 1897. Aittarakennusta on lyhennetty 1940-luvulla. Pihan länsi- ja pohjoispuolella kasvaa vanhoja suuria mäntyjä. Eteläpuolen entiset pellot kasvavat koivua ja idässä on nuorta mäntymetsää. Järvinäkymää ei enää ole, koska Oravilahti on nyt kuivatusalueena.

Raunioitunut kavinavetta toimi mm. koulun liikuntasalina ja sitten sipulivarastona, kunnes paloi 1992.

Vuonna 1995 kunta myi vanhan pappilan. Omistajat aloittivat kunnostus- ja entistämistyöt. Korjaus alkoi 1995 vesikaton uusimisella. 1996-97 tehtiin huolellinen kuntoarvio. Perustus ja lattiarakenteet olivat hyväkuntoisia. Pieniä lahovaurioita löytyi julkisivuista syöksytörvien kohdilta ja kuistin ja seinän liittymäkohdasta. Vuotanut vesikate oli aiheuttanut paikallisia vaurioita. Julkisivun koristelaudoitukset olivat osittain kadonneet tai lahonneet.

Entistäminen on keskittynyt ulkoasuun. Vanhojen kuvien avulla ja löytyneitä koristeosia mittamalla on rekonstruoitu alkuperäinen avokuisti. Joitakin väliseiniä on palautettu alkuperäisille paikoilleen. Rakennuksen pätyyn on tehty asunto, jonka kunnostuksessa on pyritty käyttämään vanhoja työtapoja ja vanhankaltaisia materiaaleja. Toisessa päädyssä on kanteleverstas ja työhuone. Korjausta on tehty yhteistyössä ympäristö- ja museoviranomaisten kanssa. Entistämistä on rahoittanut Museovirasto.

Kinnulantie ja Kinnulankuja

Vanhasta suurtilasta nimensä saaneen Kinnulantien varrella on useita kunnan keskeisiä merkkirakennuksia.

9. Kunnantalo

Arkkitehti Erkki Helasvuon suunnittelema kolmikerroksinen kunnantalo valmistui 1989. Se poikkeaa kirkonkylän muusta pienimuotoisemmasta ja matalammasta rakennuskannasta, Osuuspankin talo vieressä on ainoa vastaava. Sisäänkäynnin kohdalla ulkoseinässä on kuvanveistäjä Teppo Laurinollin reliefikoristelu.

Kunnantalon edessä oleva tori ei näytä perinteiseltä markkinapaikalta, koska se ei juurikaan erotu talon etualan muusta kiveyksestä ja parkkipaikasta. Torin voisi tuoda esiin selkeämmin esimerkiksi istutuksin ja penkein tai muulla pienimuotoisella maisemoinnilla. Torin siirtoa tien toiselle puolelle tyhjilleen jääneen marketin eteen voisi myös harkita.

10. Vanha Kinnula

Hirsisalvosrakenteisen vanhan Kinnulan tilan asuinrakennuksen rakensivat Kinnulan veljekset 1900-luvun alussa, ja vanha asuinrakennus sen länsipuolelta purettiin 1930. Talossa on kaksi sisäänkäyntiä ja umpikuistia. Kunnan vuodesta 1929 omistamassa rakennuksessa asui ensin vuokralaisia. Rakennuksen sisätiloissa tehtiin korjauksia 1930, jolloin mm. keittiöihin tuli hellat ja kamareihin peltiuunit. Nykyisin siinä toimii kirpputori ja Tarinatu-pa, johon kuntalaiset voivat poiketa kahville ja juttele-

Kinnulantien pohjoispuolella on Kinnulan vanhan kivenavetan kivistä muurattu lasten leikkipaikaksi muuttunut muuri, mikä tuo uudenaikaiseen ydintaajamaan mielenkiintoisen historian tuulahduksen. Loistavan kontrastin sille tarjoaa vieheen pystytetty nuorison skeittipaikka.

maan. Sisätiloja on muutettu ja erillisten huoneiden välille avattu yhteys.

Ympäriällä on uusia 1980- ja 1990-lukujen rakennuksia ja asfaltoitua tietä ja pihaa, joten vanha talo kaipaa suojakseen istutusten lisäksi esimerkiksi pensas- tai muun aidan.

11. Tiittala (Terveystalo)

Sotien jälkeen Suomessa oli tarvetta mm. terveydenhoitoalan rakennuksista ja rakennustarvikkeista. Ruotsin räätvikiläiset keräsivät rahaa ja rakennustarpeita lähetettäväksi Rääkkylään. Rakennuksen pohjaa kaivettaessa alta löytyi vanha kalmisto. Terveystalo valmistui 1948 ja sen aittarakennus 1951. Talossa toimi neuvola ja lääkärin vastaanotto. Siinä asui myös vuokralaisia. Myöhemmin talossa oli kunnan maataloustoimisto, ja maataloussihteeri Matti Tiittasen mukaan paikka tunnetaan nykyisin Tiittalana. 1980-luvulla rakennuksessa oli neljä vuokra-asuntoa. Vuoden 1990 jälkeen se on toiminut nuorisotalona.

12. Kinnula, (Vanhainkoti, Musiikkitalo)

Rääkkylän kunnalliskodin rapattu tiilirakennus valmistui 1925. Se oli pitkään kirkonkylän korkeimpia rakennuksia ja koko maakunnan suurimpia rakennuksia. Ympärillä on matalasti rakennettua rivitaloaluetta ja vieressä on terveyskeskus uusine lisäsiipineen sekä palvelutaloja. Rakennus toimi vanhainkotina vielä parikymmentä vuotta sitten. Nykyisin se on ollut musiikkitalona mm. Keski-Karjalan musiikkiopiston käytössä.

*Entisen kunnalliskodin rakennus kohoaa muita ylempänä, ja tämä asema on syytä säilyttää. Myös viherympäristö soveltuu rakennuksen sijaintia korostamaan. Kohde so-
pii erittäin hyvin yleishyödylliseen julkiseen käyttöön.*

Kylätie

Kylätien varren rakennuskanta edustaa modernia aikakautta. Alueella on runsaasti rivitaloja ja omakotitaloja. Esiin nousee punatiilinen paloaseman rakennus. Kauempana keskustasta tien varteen on sijoitettu pienteollisuutta, jonka rakennukset on varsin hyvin onnistuttu sopeuttamaan maisemaan.

13. Annala ja Kiveliö

Annalan ja Kiveliön pihapiirit kuuluvat pientaloalueeseen, joka on tunnettu Rääkkylän kirkonkylässä mökkirivinä. Pohjoispuolella kulkee Kylätie, jonka takana on omakotitaloja. Tontit on lohkaistu Kinnulan tilasta ennen sotia. Annalan asuinrakennus on 1930-luvulta ja hirsinen sauna 1940-luvulta. Kiveliön hirsirakenteinen asuinrakennus vuodelta 1936 käsitti alkuaan kamarin ja tuvan. Taloa on laajennettu leveyssuunnassa 1960-luvulla.

Annala

14. Lukkarila (Kankaanrinta)

Tila on ollut Fabritius-suvulla 1800-luvun alussa ja Kankaanrinnan suvulla vuodesta 1889.

Hirsirakenteinen talo on 1800-luvulta. Umpikuistin oven päällä puoliympyrän muotoinen ikkuna, jonka koristemuodoille löytyy vastine Voiniemestä. Pihapiiriin on kuulunut hirsinen karjarakennus, jonka rauniot ovat korkeiden kuusten takana nykyisen pihan pohjoispuolella. Päärakennuksen pihapiirissä on pitkä neljän aitan aittarakennus ja kaksikerroksinen luhtiaitta. Vieressä ovat säilyneet omassa pihassaan väentuparakennus vuodelta 1928 ja muita Lukkarilaan kuuluneita talousrakennuksia.

Lukkarila kuuluu kirkonkylän rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittävimpiin kohteisiin, jonka merkitys painottuu hautausmaan läheisyydellä.

PKM

Lukkarila vuonna 1980

Lukkarilan pihapiiriä reunustaa kiviaita ja viereiseen entiseen väenpihaan johtaa koivukuja. Rakennusten ympärillä kasvaa lukuisia eri puulajeja.

netta korostavat pyörökaari-ikkunat. Kappeliin on sijoitettu kirkon alkuperäinen alttarimaalaus. Kappeli sijaitsee hautausmaan länsilaidassa. Vieressä on myös ruumishuone 1880-luvun alusta.

16. Kotiseutumuseo (Viljamakasiini)

Rääkkylän kotiseutumuseona on manttaalikunnan omistama entinen viljamakasiini 1800-luvulta. Makasiini otettiin museokäyttöön 1960-luvulla. Museoon on koottu vuosien varrella rääkkyläläisten talouksista erilaista esineistöä. Kokoelmissa on satoja esineitä.

Saviniementie

Koulukeskuksen pohjoispuolella Saviniemen tien varressa on Rääkkylän vanha hautausmaa. Tien alkupäähän sijoittuu merkittäviä kulttuurikohteita. Koulukeskus vuodelta 1967 on kesäaikoina kulttuuritapahtuman keskuksena Kihauksen kansanmusiikkifestivaalin aikana. Alue on hyvin hoidettua ympäristöä.

15. Siunauskappeli

Rakennuksen hirsirunko on rakennettu luultavasti riiheksi 1800-luvun lopulla. Se on siirretty nykykäyttöä varten paikalleen ja rakennettu kappeliksi 1951. Kirkollista luon-

17. Pieni Pappila (Käspeli)

Pikkupappilan pihapiiristä ovat jäljellä asuinrakennus ja salvottu aitta 1890-luvun alusta. Keisarillisen Majesteen käskykirjeellä veloitettiin Kiteen kirkkoherraa palkkaamaan apulainen Rääkkylään. Kunta luovutti seurakunnalle Kurkelan tilan. Apulaispapin asuntoa varten rakennustarvikkeet koottiin seurakuntalaisilta ja rakennuksen sai tehdä Heikki Kinnunen. Rakennuksessa on sittemmin asunut vuokralaisia. 1980-luvulla se peruskorjattiin kotiteollisuusasemaksi Käspelin käyttöön. Lähitöillä on myös pikkupappilan entinen navetta.

Paksuniementie

Paksuniementie alkaa Kiteentieltä ja jatkuu kirkonkylän halki meijerin rannan alueelle. Kierrettyään Turtialan reitti yhtyy jälleen Paksuniementiehen. Tien varrella on keskustaajaman ydinalueen jälkeen omakotitaloja ja pientä vanhaa mökkiasutusta. Yleisvaikutelma on varsin kirjava, mutta paikoin silmää viehättävä. Tien loppupäässä Turtialan viereisillä tiloilla on vanhan perinteisen rakennuskannan seassa uusia lomamökkejä, jotka häiritsevät historiallisen alueen yhtenäistä ilmettä. Paksuniemessä Jänisselän rannassa sijaitsee vanha osuusmeijeri ja mylly. Turtialan ja vanhan meijerin maiden välillä on komea kuusi-aita, joka ohjaa kulkijaa kohti laajaa entisen meijerin aluetta ja rantamaisemaa. Paksuniemen satama on rakennettu meijerin edustalle. Alue on hyvin hoidettu ja maisemallisesti erittäin kaunis. Vierasmaisemassa on panostettu veneilijöiden palveluun ja mm. ekologiseen jätteen kierrätykseen. Sataman viereinen vesakoitunut metsä kätkee kiviset portaat ja rakennuksen pohjan.

Rantalan ja Turtialan tilojen aluetta voisi selkeyttää siirtämällä uudet mökit sopivammille paikoille selkeästi vanhasta erilleen. Tilojen vanhat rakennukset ovat rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä, ja hyvin hoidettuna aluekokonaisuus tarjoaa myös kauniin maiseman. Sataman viereistä metsikköä voisi harventaa. Alueelle voisi laittaa historiasta kertovan opastaulun.

Meijerirakennuksen myllyosa näkyy Paksuniementien päässä (ylh.). Meijeri rannasta kuvattuna (alh.).

Rantala

18. Turtiala

Turtialan paikalla sijaitsi 1800-luvulla Anders Kiljanderin rakennuttama pappila, joka paloi 1926. Maanviljelijä J. Turtiainen rakennutti sen paikalle nykyisen kaksikerroksisen, hirsirakenteisen asuinrakennuksen. Ulkovaoraus on tehty myöhemmin. Rakennusta koristavat frontoni, satulakattoinen umpikuisti ja pyramidikattoinen avokuisti. Talon pohjakaava noudattaa paritupamallia: itäpäässä on tupa ja länsipäädyssä sali. Rakennuksessa on jäljellä kolme kaakeliuunia. Taloon vedettiin sähköt 1940-luvulla, mutta vesijohtoa ei edelleenkään ole. Pihalla on yhä kaksi hirsiaitaa. Tilasta lohkottiin uudispaikkoja sotien jälkeen, ja mm. viereinen kavinavetta siirtyi uudisasukkaille. Tila siirtyi 1960-luvulla Rääkkylän Osuusmeijerin omistukseen, talo oli vuokratyössä. 1970-luvulla se oli meijeriläisten lomapaikkana. Osuusmeijeri myi tilan kunnalle 1980-luvulla. Talossa toimi leikkikalumuseo 1997-2001. Nykyisin talo on vuokralla majoituskäytössä.

Turtialan ja viereisten tilojen maisemallinen merkitys vanhan meijerialueen jatkeena on suuri. Kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittävää aluetta kannattaa kehittää suunnitelmallisesti.

19. MEIJERI (PIIMÄLÄ)

Rääkkylän Osuusmeijeri perustettiin 1902 Rasivaarassa ja rekisteröitiin 1903. Meijeri siirrettiin Paksuniemeen 1904. Tuolloin paikalla oli puinen meijerirakennus, kivinen konerakennus ja puinen mylly. Meijeri otti maitoa vastaan 47:llä kuorima-asemalla. Vuodesta 1911 meijeri alkoi ottaa vastaan kermää ja kuorima-asemat lopetettiin. Alun alkaen meijerissä valmistettiin voita. Vuodesta 1952 lähtien toiminta jatkui maitomeijerinä. Tiilirakenteinen meijeri ja konehuone rakennettiin 1913, jolloin myös toimistorakennusta jatkettiin. Uusi mylly rakennettiin tiilestä 1934. Autotalli on 1950-60-luvun vaihteesta. Sen paikalla oli ollut jo 1930-luvulla sahalaivos, pärehöylä ja hirsinen höyryallas. Peltinen varastotila on vuodelta 1972.

Meijeri alkuperäisessä tiiliasussaan 1900-luvun alussa. Kolmio-muotoiset kattoikkunat ovat jugend-tyylille tyypilliset.

Meijeri rapatussa nykyasussaan. Mylly vuodelta 1934 on edeltäjänsä korkeampi.

Meijereitä oli Suomessa 1800-luvun lopulla noin 3500. Vuoden 1895 osakeyhtiölain myötä pienet kylämeijerit yhdistyivät. Määrä oli 1901 kuitistunut 859 meijeriin. Teollisuuden liittyi pyrkiä terveelliseen ruokaan ja parempaan säilyvyyteen. Meijerirakennuksissa panostettiin uusiin materiaaleihin ja rakennusratkaisuihin. Vainvienti oli Suomen viennissä 1892 toisella sijalla puutavaran jälkeen. Toiminnan kannattavuus selittää osaltaan meijerien rakentamisen korkean laadun: tehokkaan tuotannon ympärille rakennettiin kuoreksi kylän komeinta arkkitehtuuria. Meijerit sijoitettiin valtamaantien läheisyyteen ja vesien äärelle. Vettä tarvittiin tuotantoprosessiin, ja hyvät kuljetusyhteydet olivat olennaiset.

Meijerirakennuksen pohjaratkaisun määräsi tuotantoprosessi. Meijerisalin toinen puoli on toista liki metrin korkeammalla. Tällä helpotettiin lastausta ja purkua sekä itse prosessia. Sisään-

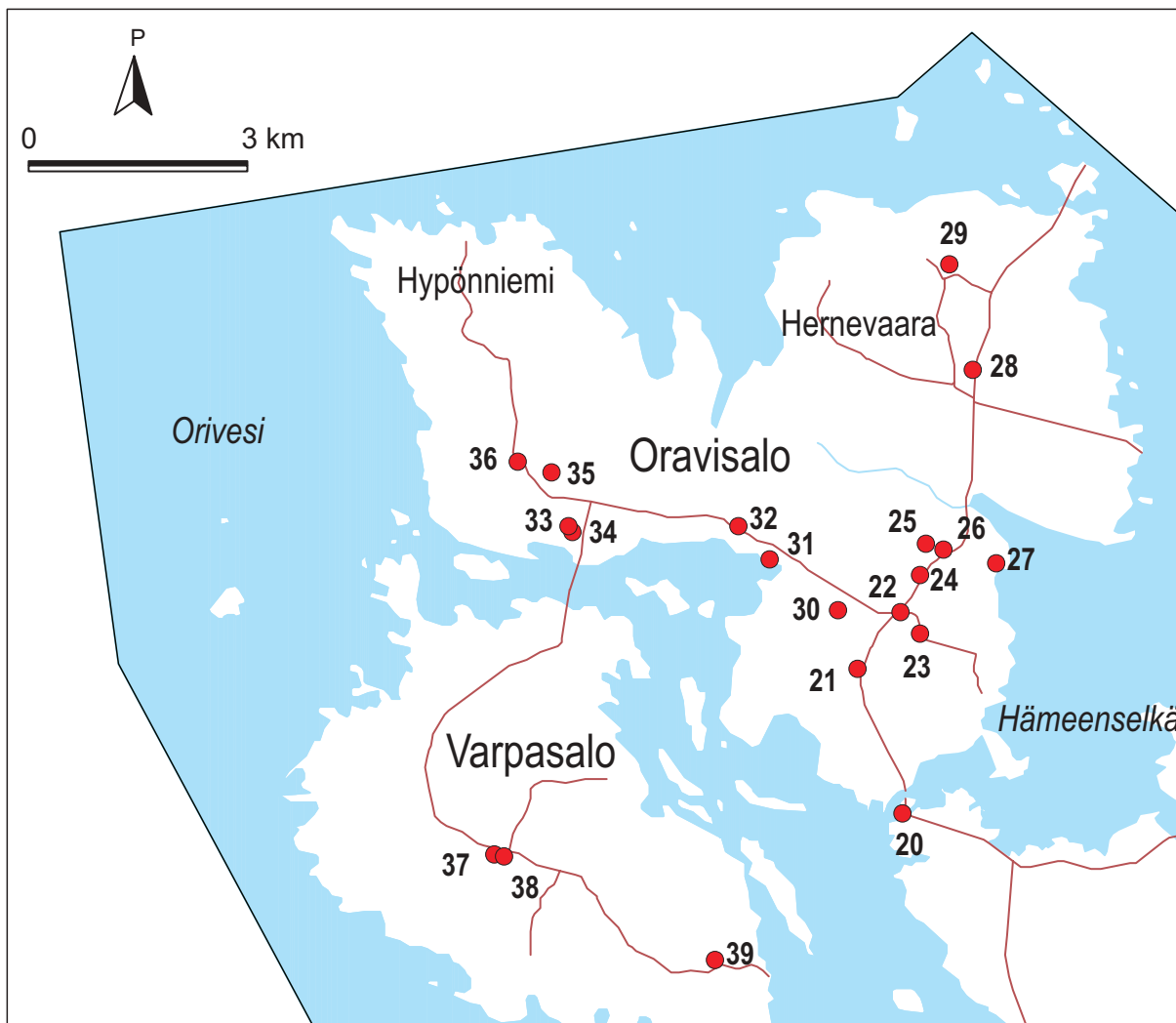
tuotu maito punnittiin ylätasolla ja valutettiin painovoiman avulla alatasolle. Meijereissä oli konehuone, jäähuone ja juusto- tai voihuone riippuen tuotannon keskittymisestä. Monissa meijereissä oli myös kauppa ja asunnot henkilökunnalle.

Meijerillä oli Rääkkylässä maaomaisuutta liki 100 ha, josta huomattavin osa Suuressa Jämsäsaarella. Rääkkylän Osuusmeijeri liitettiin Joensuun ympäristön Osuusmeijeriin v. 1960. Maidon vastaanotto Paksuniemessä päättyi 1976. Myllyn toiminta jatkui vielä vuoteen 1994. Tämän jälkeen siinä toimi 1994-2001 T:mi Rääkkylän Mylly. Nykyisin meijeritilat ovat kunnan omistuksessa ja osin Rääkkylä-seuran ylläpitäminä näyttelytiloina. Meijeritoimintaa esittelevän esineistön ohessa esillä on Koiralammen suolta löytyneen 1100-luvun veneen rekonstruktio. Alkuperäinen, ainutlaatuinen löytö on Suomen kansallismuseossa. Meijerirakennuksen asuintilat on muutettu matkailukäyttöön vieraskamariksi. Meijerin edustalle on rakennettu Paksuniemen vierasvenesatama vuosina 1992-93.

Toimisto- ja asuinrakennus on toiminut kesäkahvilana vuodesta 1994.

Paksuniemen meijeri on rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti sekä maisemallisesti erittäin merkittävä kohde. Vahvat rakennukset ovat erinomaisesti säilyneet ja soveltuvat hyvin uusiokäyttöön myös sijaintinsa puolesta. Rakennusten ympärillä on meijereille tyypillisesti runsaasti tilaa liikkumista varten. Alueen toiminnan edelleen kehittämiseksi on maisemien ja tilojen puolesta mitä parhaimmat edellytykset.

ORAVISALO, HERNEVAARA JA HYPÖNNIEMI

Oravisalontie

Kivisalmi on tuulinen mutta tarjoaa upeat näköalat salmen yli kulkevalta sillalta. Oravisalontien alkuosa Oravisalon puolella on varsin metsäinen. Useimmat kulttuurihistoriallisesti merkittävät tilat eivät näy Liperiin johtavalle maantielle. Hypönniementien risteyksen jälkeen tiemaisema avartuu, ja monet hyvinhoidetut tilat tienvarressa ilahduttavat kulkijaa. Pässiniemeen johtavan tien varsi sitä vastoin on melkoisen pusikoitunut. Rasisalmen ja Arvisalmen lossilta Ukonselän ja Jänisselän laajoille ulapoille avautuvat saaristomaiset tuovat mieleen lounaisen Suomen sisäsaariston merimaiset.

20. Kivisalmen lava (Huvisalmi)

Majasaaren luoteiskulmalle Kivisalmen väylän varrelle 1958 rakennettu tanssilava tunnetaan nimellä Kivisalmen lava. Tanssipaikan rakensivat talkoilla Oravisalon Koitto Ry ja Rääkkylän Kisa-Veikot Ry. Lavan sisätiloissa oli tanssilattia, narikka, lipunmyyntipiste ja puffetti. Osa toi-

minnoista siirtyi eri rakennuksiin 1963. Vilkkaimpaan aikaan tansseja pidettiin kolme kertaa viikossa – nykyisin enää muutaman kerran kesässä. Lavatanssien kulta-ajalla 1960-luvulla Kivisalmen lavalla esiintyivät lähes kaikki Suomen tähtiesiintyjät. Lavalla on radioitu ja televisioitu ohjelmia ja kuvattu Markku Pölösen ohjaamaa Onnenmaa-elokuvaa. 1970-luvulla paikassa järjestettiin Kihausta edeltäviä Heinähupa-nimisiä kesäjuhlia. 1960-luvun alkuvuosiin ajoittuu traaginen juhannusaaton tapahtuma, jossa nuorimies sai surmansa salamaniskusta lipunmyyntikojuilla.

PKA

21. Seppälä

Kinnusten suku on tullut 1700-luvulla asuinpaikalle, joka on kantatila Seppälän alkuperäinen pihapiiri. Suvussa on ollut seppiä. Ympärillä olevat maatilat on lohkaistu menneinä vuosisatoina Seppälän tilasta. Pihapiirin vanhasta läpiajettavasta asuinrakennuksesta on jäänteenä maa-kellari ja tuulimyllystä perustuskivet. Uusi päärakennus tehtiin 1935 vanhan hirsistä. Kivinavetta on vuodelta 1834.

Rääkkylässä ainoa laatuaan on osin kiviseinäinen ja ki-viportainen luhtiaitta vuodelta 1849. Sen puinen liiteriosa on 1950-luvulta. Keisari Nikolai on aikoinaan myöntänyt tilalle kivrakentamisesta ansiomerkin. 1800-luvulta ovat myös riihi ja saunaksi muutettu meijerirakennus.

22. Oravisalon työväentalo (Kulmapirtti)

Keskeisellä paikalla Hypönniementien risteyksessä sijait-see punainen työväentalo. Taloa varten ostettiin kaksi vanhaa rakennusta 1917, mutta rakennus valmistui vas-ta sodan jälkeen 1922. Talossa on 1930-luvulla toiminut kauppa ja siinä on asunut siirtolaisia. Oravisalon työväen-yhdistyksen tiloissa järjestetään nykyisin kokouksia, ker-ho- ja kansalaisopistotoimintaa. Sisätiloissa on tehty re-monttia, mm. keittiö ja wc-tilat on uusittu.

23. Sallila

Tila on ollut Sallisilla vuodesta 1725. 1800-luvun asuin-rakennuksen ulkovuoraus on vuodelta 1934, jolloin on rakennettu myös pihapiirin toinen aitta. Navetan kivosia on rakennettu 1859 ja puuosa 1945. Pihalla on myös ait-ta ja jääkellari 1800-luvulta. Talossa on ollut ennen pik-kuaittoja kuusi vierekkäin. Taloa kehystää puutarha.

Sallilan pihatien varressa on yhä tunnelmallinen maitolai-turi.

24. Niila

Tila on kuulunut Räsästen suvulle 1900-luvun alusta. Asuinrakennus, aitta ja riihi ovat 1800-luvulta. Talossa on tehty peruskorjaus ja riihi on muutettu kuivaamoksi 1980-luvulla.

25. Oravisalon koulu

Joensuun Maanviljelysseuran piirustusten mukaan 1904 valmistunut koulurakennus on ulkoisesti kohtuullisessa kunnossa huolimatta 1990-luvun lopun takaisesta tulipa-losta, joka syttyi salamaniskusta. Tulipalo tuhosi sisätilo-ja. Koulutoiminta loppui 1970-luvun lopulla. Kunta myi ti-lan 1990-luvulla Oravisalon Puutuote Oy:lle.

26. Ikola

Alkuperäisessä kantatilan pihapiirissä on asuttu jo ainakin 1722. Tila on ollut Ikosten suvulla vuodesta 1741, isojaossa tila on saanut nimen Ikola. Asuinrakennus vuodelta 1954 on peruskorjattu 1992. Navetta on rakennettu 1936 ja siihen on tehty betonilattiat ja -holvi jo rakennusvaiheessa. Aittarakennukseen 1800-luvulta on yhdistetty kaksi erillistä aittaa saman katon alle. Myös riihi on 1800-luvulta.

27. Tiilitupa

Tila on alunperin Ikolaan kuuluneen Lavaniemen tilan määräala. Paikan päällä valmistetuista tiilistä 1932 rakennettua Rääkkylän ensimmäistä tiilitaloa on korjattu 1950- ja 80-luvuilla. Taloa edeltänyt mökki on sijainnut 1958 rakennetun kaksikerroksisen aitan perustuksilla. Kivinavetta on purettu 1991. 1800-luvun riihen korsussa on toiminut paja. Tilan ranta-alueella on Salpa-linjan juoksuautojen ja korsujen jäänteitä.

28. Oppimäki

Koulun tontti on lohkaistu viereisestä Mäkelän tilasta. Maaseudun Keskusrakennustoimisto Oy:n suunnittelema koulu rakennettiin Vanniin 1959, kun Oravisalon kylätaajaman vanha koulu kävi ahtaaksi. Rakennus on peruskorjattu 1985. Koulutilojen lisäksi rakennuksessa on kaksi asuinhuoneistoa. Koulukäyttö on päättyi vuonna 2000.

Hernevaarantie

Hernevaaran vanhaan ydinkylään johtavan tien maisemat ovat kokonaisuutena kaunista kylämaisemaa. Aiemmin avara maisema on kuitenkin voimakkaasti metsitty-mässä maataloustuotannon loputtua.

29. Ylitalo, Mikkola, Jussila ja Heikkilä

Tilat muodostavat Hernevaaran ydinkylän vaaran laella vanhojen kaskimaiden keskellä. Ne sijaitsevat näköyhteydessä toisiinsa peltojen keskellä, ympärillä on metsää.

Ylitalon pihapiiri on alkuperäinen kantatilan asuinpaikka, joka on tunnettu aiemmin nimillä Yrjölä ja Hirvolanmäki. Nykyisen asuinrakennus valmistui 1958. Pihapiirissä on puinen navetta 1800-luvulta ja hirsinen aitta. Nykyään tilalla viljellään heinää hevosten tarpeisiin.

Mikkolan pihapiiri on myös alkuperäisellä asuinpaikalla. Tila on ollut Pitkästen suvun hallussa vuodesta 1683 jo 10 sukupolven ajan. Viljanviljelyn ohessa on tuotettu heurukkaa. Nykyinen asuinrakennus on 1960-luvulta, mutta pihapiirissä on yhä kivi- ja hirsirakenteinen navetta ja luhtiaitta 1800-luvulta sekä sauna 1930-luvulta. Kansantaitelija Esa Pakarinen on syntynyt 1911 nykyisen ulkosauunan paikalla sijainneessa saunassa.

Jussilan paikalla on asunut vuodesta 1880 Huttusia. Asuinrakennus on tiilitalo vuodelta 1954. Vanhaa pihapiiriä edustavat 1800-luvun talli, luhtiaitta, riihi ja navetta. **Heikkilän** tila on kantatilan asuinpaikka. 1800-luvun asuinrakennuksen ikkunat, lattiat ja uuni on uusittu. 1860 rakennettua navettaa on korjattu 1960-luvulla. Aitta on tehty 1900-luvulla vanhoista hirsistä.

Hypönniementie

Hypönniemeen matkattaessa osa tiloista kätkeytyy mäkien suojaan, osa pihapiireistä hämmöittää pellonrinteiden yläpäässä. Mm. Tervalahden, Rajalan ja Nurkkalan tienoilla pellot tilakeskuksineen ovat edukseen tiemaisemassa. Myös Ihalansalmelle käännyttäessä Ollilan komea aitta näkyy tielle hyvin. Perinteistä maisemaa edustavat mansikkamaat ja heinäniityt. Hypönniementiestä erkanevan Kaitasalmentien alueella on kauniita perinnemaisemia kiemurtelevien pikkuteiden varsilla ja useita sodanjälkeisiä tyypitaloja. Tien päässä on vanha laivalaituri. Kopolantien tilojen ympärillä on laidunniittyjä ja peltoa ja pihapiirit ovat hyvin hoidettuja. Alueelta on inventoitu mm. Kopola, Ranta-Karvila ja Suonlaita.

Myös 1940-50-lukujen tilat on syytä inventoida.

30. Holoppala

Holoppalan pihapiiri on kantatilan alkuperäisellä asuinpaikalla. Tila on ollut saman suvun hallussa koko sen historian ajan. 1800-luvun asuinrakennuksen kamareihin laitettiin pönttöuunit 1942. Peruskorjauksen ja laajennuksen yhteydessä 1983 tehtiin sisäsauna, kellari ja uusi kuisti. 1800-luvun kaksikerroksinen aitta sisälsi maito-, vilja- ja makuuaitat. Kivinavetta rakennettiin uudelleen 1935 ja siihen tehtiin betoniset lattiat ja holvi sekä uusi talliosa. Navettaa on uusittu 1970-luvulla. Pihapiirissä on myös vanha riihi ja maakellari sekä 1800-luvun paja, jossa kyläläiset työskentelivät. Holoppalassa oli aikoinaan myös tuulimylly. Pihapiirin rakennuksia on kunnostettu. Myös kiviaita on säilyttämisen arvoinen.

PKA

31. Tervalahti

Joensuun lyseon rehtori K. A. Wegelius hankki tilan vuonna 1912 Kinnusilta ja myi sen 1944 Sallisille. Asuinrakennuksen vanhin osa on 1800-luvulta ja taloa on laajennettu 1912-13. Ulkovuoraus on vuodelta 1924. Ikkunat on vaihdettu ja osittain suurennettu 1968. Vanhimman osan uuni on purettu. Talon alla on kaksi kellaria. Pihapiirissä on 1800-luvun viljamakasiini, viljasilona toimiva riihi 1920-luvulta sekä useita maakellareita ja latoja. 1800-luvun aitan alla on jääkellari. Aitan pärekatto on uusittu ja aitta on kengitetty. Navetta vuosilta 1910-15 on nykyisin liiterinä ja autotallina. Sen silta korjattiin 1996. Uusi navetta on vuodelta 1958, sauna 1940-luvun lopul-

ta. Tilalle 1929 rakennettu kaksikerroksinen saunarakenus on huvilakäytössä. Mäen päällä sijaitsevaa tilaa korostaa kuusiaita.

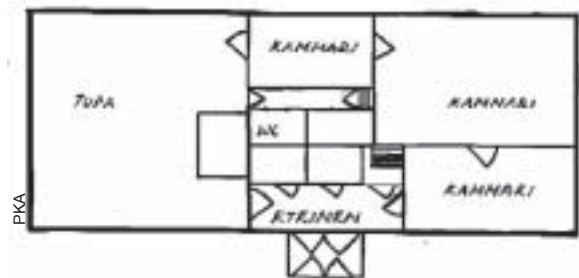

PKA

Tervalahden huvilan korkeutta korostaa mansardikatto.

32. Rajala

Rajalan tilan rakennukset ovat iäkkäitä. Keltamullatun asuinrakennuksen vuodelta 1851 rakensi Rääkkylän kirkon rakentaja Theodor Tolpo. Talo oli alun perin vuoramatton hirsirakennus, mutta Vuorilahden sahan toiminnan aikana lisättiin lautavuoraus. 1900-luvun alussa vedet tulivat sisälle taloon puuputkia pitkin, 1940-luvun puolivälissä tilalle vaihdettiin rautaputket. Taloon on tehty wc ja kellarikerroksen sauna, ja kiviperusta on päällystetty betonilla. Suurempia korjauksia ei ole tehty. Aitta on rakennettu 1826 ja osin kivirunkoinen navetta 1840. Navetan hirsiosaa on korotettu 1945. Pihapiirissä on myös 1900-luvun alun riihi ja lato sekä toinen aitta 1800-luvulta. Riihen oviaukkoja on suurennettu. Saunaksi muutettu maituhuone on jäänyt kokonaan käytöstä.

Inventoijan piirustus Rajalan talon huonejaosta vuonna 1989

33. Hypönniemen kylätalo (koulu, Valola)

Rääkkylän kunta rakennutti Karl Emil Henriksonilta ostetulle tilalle hirsirakenteisen, lautavuoratun koulun 1905. Aluksi talossa oli yksi iso luokka ja käsityöluokka. Vuosina 1931-32 perustettiin kaksi alaluokkaa. Luokissa oli uunilämmitys. Koulussa opiskeltiin öljylampun valossa vuoteen 1956, jolloin kouluun vedettiin kylän ensimmäiset sähköt. Opettajalla oli käytössään keittiö, virkakamari, sali ja makuuhuone. Pihapiirin 1979 puretun saunan pukuhuonetta käytettiin koulun keittiönä. Kivirakenteisessa navetassa opettajalla oli muutama lehmä, sika ja ka-

noja. Puretun navetan kivet vietiin Ihalansalmen lossilaiturien vahvikkeeksi. Salvottu aitta siirrettiin Koivuniemeen mökiksi. Koulutoiminnan loputtua 1960-luvulla talossa toimi kirjasto. Talossa oli myös kesäasukkaita ja rippileiritoimintaa. Kunnan 1983 teettämän peruskorjauksen jälkeen talossa on ollut vuokralaisia, ja rakennus on toiminut kylätalona.

PKM

34. Ollila

Hypönniemen vanhan koulun vieressä sijaitseva Ollilan tila oli alkuaan liperiläisen kantatilan lampuuti eli vuokra-tila. Nykyisen omistajan isovanhemmat tulivat paikalle 1900-luvun alussa. Luhtiaitta tuotiin Liperinsalosta. Sotaaikana aitassa majoitettiin sotavankeja, jotka työskentelivät Ollilassa ja naapuritiloilla. Asuinrakennus on vuodelta 1903. Pihapiirissä on vielä jäljellä vanha riihi.

PKA

35. Mäkelä (Räsälän mäki)

Tila on ollut 1800-luvulla Räsästen suvulla. Pihapiiri sijaitsee kauniilla mäellä rehevässä maisemassa. Asuinrakennus on 1850-luvulta. Talossa on ollut kaksi tupaa, toinen niistä on muutettu kamareiksi. Pihan kaksikerroksinen aitta on rakennettu 1790-1820, ja kavinavetta 1843. Pihapiiriin kuuluu yhä myös kivihoivinen kellari ja sauna. Kellarin maanpäällinen aittakerros on hävinnyt.

JH

Kivinen kellariholvi 1800-luvulta, Mäkelä.

36. Puhakkala

Puhakkalan pihapiiri sijaitsee pienellä kumpareella Hypönniemen kylätien ja Kaitasalentien risteyksessä. Suuren kantatilan talossa sijaitsi Hypönniemen kylän meijeri, jonka alla oli kellari. Nykyinen asuinrakennus on vuodelta 1921. Vanha 1930 palanut entinen asuinrakennus oli kymmenisen metriä nykyistä pidempi. Pihapiiriin kuuluvat myös kavinavetta vuodelta 1850, riihi ja talli 1800-luvulta sekä mahdollisesti jo 1700-luvulla rakennettu paja ja luhtiaitta. Aitassa on huomionarvoiset ovet. Entiset pärekatot on muutettu tiili- tai huopakatoiksi 1950-luvulla, jolloin myös hirsiseinäiset kamarit tapetoitiin ja taloon tehtiin tammiovet.

VARPASALO

Varpasalontie

Ihalansalmen silta on oiva näköalapaikka. Varpasalon tien alkupäästä on inventoitu Malilan tila, joka ei juuri erotu tielle pusikoiden takaa. Lahtelan, Leskelän ja Erolan tilojen ja niiden lähitilojen rakennukset ovat kartoittamatta. Ne muodostavat maisemallisesti merkittävän keskittymän tien varteen. Myös Kähkölässä on vanhoja tiloja. Tien päässä Voiniemen entinen laivalaituri tarjoaa merkittävän näkymän saaristoon.

Mainituista tiloista on hyvä jatkaa Varpasalon rakennusinventointia, kohteita riittää.

37. Varpasalon kylätalo (Varpasalon koulu)

Kohde on rakennus- ja paikallishistoriallisesti sekä maisemallisesti merkittävä koulurakennus vuodelta 1936. Pihalla on aitta vuodelta 1930. Koulu on toiminut Varpasalon kylätalona 1980-luvulta 2000-luvulle. Se sijaitsee mäen päällä, näkyvällä paikalla. Rakennuksen edessä on tilava piha ja takana metsää. Lähiympäristössä on peltoa ja eteläpuolella Koivulan pihapiiri.

PKM

38. Koivula

Pienellä kummulla sijaitsevat pihapiirin asuinrakennus vuodelta 1917 sekä vanha aitta ja kivinavetta.

39. Voiniemi

Alapihaksi alunperin kutsuttu tila on ollut Hirvosten suvulla 1700-luvun lopulta lähtien. Voiniemi on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurimaisemakohteeksi ja valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi. Tilan rannassa on ollut laivalaituri. Suuren karjatalous-tilan tärkeänä vientituotteena on ollut voi. Aiemmin peltojen ympäröimä pihapiiri kasvaa nyt koivua. Taloja ympäröi kaunis puutarha. Kauempana olevien ulkorakennusten takana on metsää. Tien eteläpuolella metsässä on tilan yksityinen hautausmaa. Naapurina on kantatila Yläpiha josta Alapiha on lohkoktu.

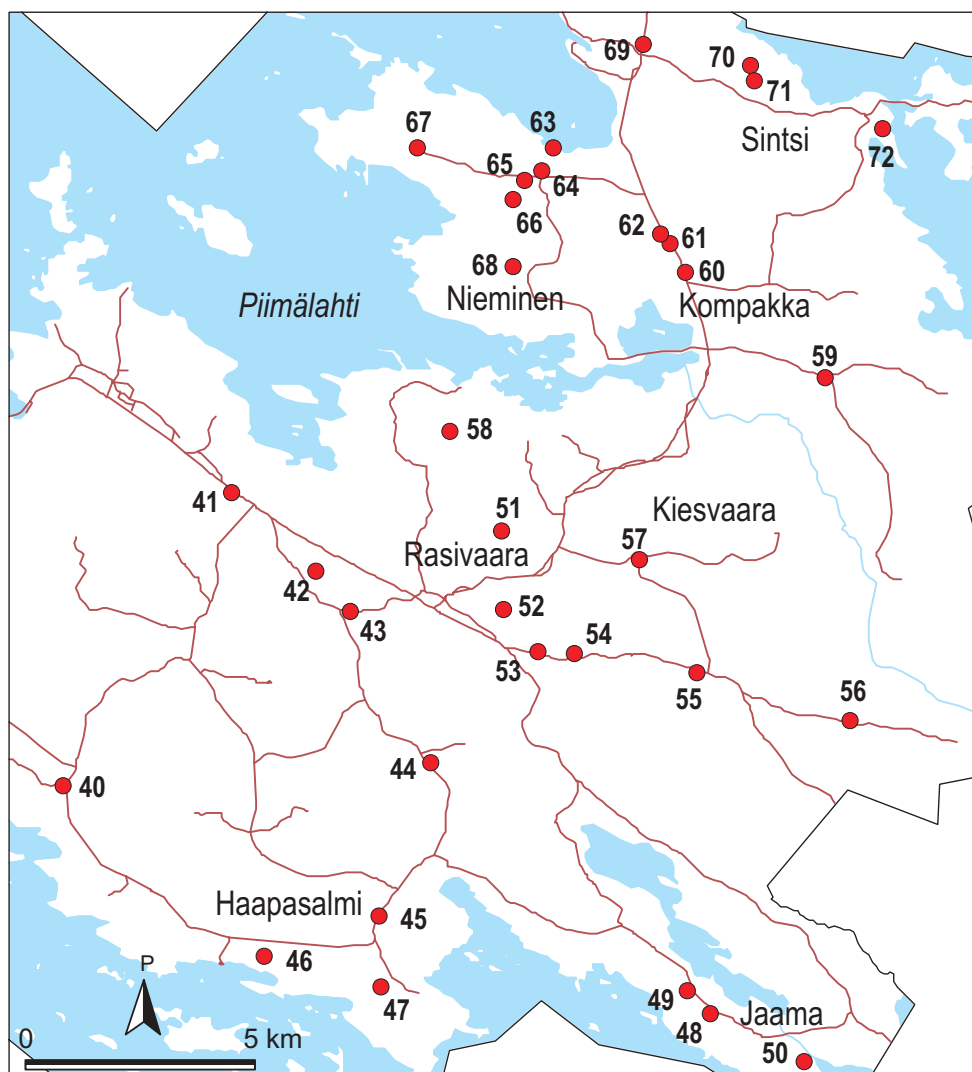
Tilan suurempi asuinrakennus on rakennettu 1865. Talon aitta vuodelta 1929 on koottu monesta pienestä aitasta. Aitan katolla on vellikello. Maakunnan suurin luonnonkivinavetta rakennettiin 1851. Talon entinen maitohuone on muutettu saunaksi ja autotalliksi 1971. Pihapiirissä on myös vilja-aitta ja puimala vuodelta 1926 ja kalkkikoppi vuodelta 1900. Hirsinen venevaja rannassa laivalaiturin vieressä on rakennettu 1925. Tilan oma saha- ja puimalarakennus paloi vuonna 1964.

Tuulimylly vuodelta 1859 on paikallisten Hannulan ja Kinnarin tilojen puuseppien taidonnäyte. Erittäin siron tuulimyllyn siipiä on lyhennetty metrin verran, ja niiden lavat ovat nyt avoimia, jottei tuuli repisi niitä. Kuvassa tuulimylly vuonna 1960.

Vanhempi empiretyylinen, yläpuoleksi kutsuttu päärakennus on rakennettu 1832. Rakennuksessa lienee alunperin ollut mansardi- eli taitekatto, joka on jossakin vaiheessa muutettu satulakatoksi. Talossa on karoliininen keskeisallipohjakaava.

PÖTSÖNLAHTI

Kirkonkylän lounais- ja eteläpuolinen metsäinen seutu on vain vähän inventoitu alue. Tiet ovat vesakkoisia ja metsäisiä, niiden varsilla ei ole erityistä huomion kiinnittävää nähtävää. Pyssysalon pohjoisosasta on inventoitu kolme tilaa. Vesakoiden takaa Pyssysalosta löytyy kuitenkin metsän kätköistä vanhojen tilojen lisäksi kaskirauniota, tervahautoja, kiviaitoja ja kiviaitojen muodostamia entisiä karjakujosia. Salokylästä on inventoitu vain Pötsönlahdentien alkupäästä vanhempi Salokylän koulu. Otto Savolaisen 1920 suunnittelemaa koulua on vahvasti peruskorjattu.

Alueella on syytä jatkaa inventointia.

40. Oppiaho

Vuonna 1955 Maaseudun keskusrakennustoimisto Oy:n suunnitelmien mukaan valmistunut yksikerroksinen koulurakennus on toiminut ensin Pötsönlahden ja vuodesta 1969 Salokylän koulupiirin kouluna kevääseen 1997 asti. Uudessa koulurakennuksessa oli myös opettajan asunto. Koululla on kokoontunut Keski-Karjalan kansalaisopiston opintopiirejä. Vuodesta 2001 rakennus on toiminut Opinahon kyläosuuskunnan seura- ja kerhotalona.

PKA

ORAVILAHTI

Kiteentie

Kiteentie halkoo Oravilahden tienoilla ja kirkonkylän suuntaan perinteistä maisemaa uusilla urilla suorana ja tehokkaana. Rasivaarasta Jaamankankaalle ajettaessa Kiteentien varsi edustaa elävää kulttuurimaisemaa. Rasivaaran risteyskohdan jälkeen tie muuttuu mutkittelevammaksi ja se kulkee maastomukaisesti harjua pitkin. Tien varrella on paljon asuintaloja, mm. sodanjälkeisiä tyyppitaloja, sekä peltoaukeita. Väliin mahtuu metsää ja hakkuuaukeita. Asumusten jälkeen Kiteentie kaartelelee kauniin mäntyä kasvavan harjun päällä. Vain yksi tila, Karpanlahti, on inventoitu tältä väliltä tien eteläpuolelta Jaamankankaan harjulta.

Myös tyyppitaloasutuksen rakennuskanta tulisi inventoida.

41. Pykälä

Kiteentien eteläpuolella näkyvä tila on lohkaistu Kotilan tilasta vuonna 1932. Paikka oli ennen Kotilan tilan sepän torppana. Tilaan kuuluivat tuolloin asuinrakennus, kivi-paja, sauna, kivi- ja hirsirakenteinen navetta sekä aitta. Asuinrakennus on 1800-luvulta, ja sitä on muutettu 1930. Kylmästä porstuasta on tehty eteinen ja kamari. Kuisti on tehty myöhemmin vanhoista hirsistä, ja vesikattoa on korotettu 1940-luvulla. Vanhoista hirsistä tehty aittarakennus on vuodelta 1928. Sen päissä on aitat ja keskellä kiesiliiteri. Betonitiilinavetta on rakennettu 1948-54.

PKA

Oravilahdentie

Oravilahti on Rääkkylän vanhin kylä. Sen kautta kulki vanha tie Kiteeltä Rääkkylän kirkonkylään, ja tie muutettiin paikoilleen 1800-luvun lopulla. Vauraan kylän asuinpaikat ryhmittivät tiheästi tien varrelle sen molemmiin puolin. Tämä vanha asuinpaikkojen sijoittelu on edelleen vallitseva kylämaisemassa. Tilojen rakennuskantaa on muutettu ja uusittu vuosien varrella. Raitti on jonkin verran vesakoitunut ja horsma rehoittaa paikoin korkeiksi nousevilla tienpenkoilla. Tien kirkonkylän puoleisessa alkupäässä on nähtävissä kaunistaa niittyä sekä romanttinen 'uusvanha' asuinrakennus heti risteyskohdan läheisyydessä. Vanhoja alkuperäisiä kantatilojen asuinpaikkoja asuinrakennuksineen ja kivinavettoineen on tien varressa useita. Myös raitin loppupää edustaa kaunistaa vanhaa perinnetta.

Vesakoiden niitto ja tien reuna-alueiden hoito yhdessä tilojen asuinrakennusten kunnossapidon kanssa tarjoaa matkailijalle Kiteentietä mukavamman, vaihtelevamman reitin. Kiteentietä voisi tällöin olla viitoitettuna maisemareittipastus Oravilahdentien kautta. Kunnostaa voisi myös Rasivaaran päässä tien varressa sijaitsevan harmaan salvotun rakennuksen, joka vie ajatukset menneisiin aikoihin heti tielle tultaessa.

Kotilan ja Soinilan tilakeskuksia ympäröivät tienvarresta nähtynä avarat pellot ja niityt.

42. Kotilan ja Soinilan tilat

Kotilan tila on ollut olemassa jo 1700-luvulla. Isojaossa sen nimeksi tuli Rouvila 6 ja tila oli Rouvisten suvun hallussa 1800-luvun puoliväliin asti. Nykyinen asuinrakennus vuodelta 1951 on Pentti Muurisen suunnittelemaa Maatalouskeskuksen tyyppitalomallia. 1800-luvun maa-kellari sijaitsi entisen päärakennuksen alla. Muu pihan rakennuskanta on vanhempaa: liiteri- ja tallirakennus sekä lato ovat 1800-luvulta, kaksikerroksinen aitta 1850-luvulta ja sauna vuoden 1900 tienoilta. Tilalla on kaksi navettaa, näistä vanhempi on jäljellä, toinen on raunioina. Pihalta on purettu väentupa, riihi sekä kivirakenteinen sauna. Vanhan savupirtin hirsistä on tehty lato 100 metriä pihapiiristä etelään. Pihalta on näköyhteys itäpuolelle Soinilaan.

Kotila 1900-luvun alussa

Soinilan kantatilana oli Kamppuri 7, joka mainitaan 1722 kirjallisissa lähteissä. Tilalla tiedetään pidetyn kyläläisille sadonkorjuujuhlia 1900-luvun alkupuolella. Päärakennus on valmistunut 1914, sitä on korjattu 1955. Rakennuksen alla on talouskellarit luonnonkivistä. Tuvassa on toiminut myös puusepänverstas. Navetta on 1800-luvulta, sitä on 1940-luvulla lyhennetty 7 metriä. Kaksi 1820-30-luvun aittaa on yhdistetty rakentamalla yläkerta 1988.

Soinilan kaksoiskuisti on omaperäinen.

43. Kuusikko

Tilan pihapiiri kunnostettiin 1930-luvulla. Talossa yöpyi usein kulkureita. Alkuaan L-muotoon rakennettua 1800-luvun asuinrakennusta on peruskorjattu ja kengitetty 1951. Hirsirunkoiseen 1930-luvun navettaan on 1950-luvulla tehty sisälle tiiliverhoilu. 1920-luvun aittaa on kunnostettu 1999. Vajaat 50 metriä pihapiiristä länteen on 1700-luvulla rakennetun kirkon paikalla sijaitseva muistomerkki.

SANGENLAHTI-HAAPASALMI

Haapasalmentie – Löttöläntie

Tie Rasivaarasta ja Oravilahdesta Haapasalmen laivalaiturille muotoutui jo 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Sitä ennen on 1832 tieluettelossa ollut mainittuna kärrytie Rasivaarasta Sangenlahteen ja sieltä Haapasalmeen, josta on päässyt polkua pitkin Pötsönlahdelle. Tien varressa Oravilahden puoleisessa päässä on vanhoja pihonja, uusia rakennuksia ja vanhoja latoja yhä pellolla. Maisemana on laajaa kaunista peltoaukeaa. Tienvarren rakennuskanta kertoo jatkuvuudesta. Joillakin pihonjoilla vanha ja uusi asuinrakennus rinnakkain kätkeytyvät pihapiirin talousrakennusten lomaan. Leppävaarantien risteyksessä on autio mökki. Leppävaarantien ja Sangenlahdentien risteysten välisellä osuudella voisi olla kauniita aukeita, mutta nyt tienvarsi tarjoaa puskia ja ränsistymiä latoja.

Vesakoiden poisto olisi suositeltavaa. Rakennuskannan inventointia on syytä täydentää.

44. Peltola

Aivan Haapasalmentien ja Löttöläntien risteyksessä sijaitseva Peltolan tila on hallitseva tienvarren maisemassa. Rakennuskanta kertoo jatkuvuudesta. Tila on muodostettu 1849 Leskelän kantatilasta. Pihapiirin 1900-1910 rakennettuun asuinrakennukseen on uusittu uunit ja ulkokuori 1949 ja sitä on laajennettu 1960. Kivi- ja hirsinavettaan vuodelta 1891 on valettu 1948 betonilattia. 1840 rakennetun vilja-, vaate- ja liha-aitan paikkaa pihapiirissä on siirretty sodan jälkeen. Vanha riihi ja kaksi latoa on koottu 1910 kalustovajaksi. Pihapiirissä on useita uudempia talousrakennuksia Löttöläntien risteyksen pohjoispuolella sekä uusi asuintalo vuodelta 1960.

Peltola

Sangenlahdentie - Salokyläntie

Sangenlahdentien varren rakennuskanta on inventoimatta. Haapasalmentien puoleisessa päässä tien varrella on 1950-luvun taloja ja maisemaan suhteellisen hyvin sopivia "uusvanhoja" taloja sekä avointa peltomaisemaa lehmineen. Tämän jälkeen seuraa iso hakamaa-alue. Jaamantien puoleisessa päässä on lähinnä pusikkoa ja hakkuuaukeita. Salokyläntieltä Haapasalmen puoleisesta päästä on inventoitu yksi kohde, Kalliola.

Tienvarsien rakennukset tulisi inventoida. Vesakoiden poisto ja hakkuualueiden maisemointi olisi suositeltavaa.

Väyrylä Sangenlahdentien varren maisemassa

Haapasalmentie - Harilantie

Haapasalmen koulun pohjoispuolella loivasti nousevan tien varressa metsänreunaan levittäytyy 1940-50-luvun tiloja uudempine rakennuksineen. Rakennukset sijoittuvat tieltä katsoen viehättävästi polveillen metsän ja etualan peltojen väliin. Etelämpänä tien varressa on vanha hirsitalo. Kylän eteläosassa on useita inventoituja tiloja. Rantaan johtavien pikkuteiden varret ovat viehättäviä. Haapasalmen ja Haapaniemen sekä Hirvolanpohjan eteläpuolinen saaristoalue on maisemallisesti merkittävä.

Alueen rakennuskannan inventointia tulisi täydentää.

Haapasalmentien varrelta

45. Haapasalmen koulu

Vanha puukoulu tarjoaa maisemallisesti komean näyn etelästäpäin tultaessa nousevan tien varressa. Hirsirunkoinen koulu on rakennettu 1909, korjaus- ja laajennustöissä 1936 tehtiin opettajille ja lämmittäjälle asunnot, keittiö, veistosali, lisäkellarit ja halkovarasto. Samalla kouluun tuli keskuslämmitys. Frontoniossa on kaksikerroksinen. Pihapiirissä on sauna vuodelta 1924 ja talousrakennus vuodelta 1952 sekä urheilukenttä, joka tehtiin 1936. Koulutoiminta loppui 1990-luvulla, jonka jälkeen rakennus toimi kylätalona. Nykyisin koulu on yksityisomistuksessa.

46. Seppä ja Anttila

Sepän pihapiiri on muodostunut 1950-luvulla. Vanhan asuinrakennuksen tupaosa on siirretty Haapasalmen Hirvolasta ja siihen on lisätty rankorakenteinen kamariosa 1952. Ikkunat on uusittu. Navetta on rakennettu 1959, lato 1966 ja kivinen paja 1950. Isäntä valmisti pajassa kylänväelle rekiä ja viikatteita.

Anttilan paikka on kantatilan alkuperäinen pihapiiri. Tilan asutushistoriasta on tietoja jo 1726. Antinlahden (ent. Gröhn) suku on asunut paikassa 1890-luvulta asti. Pihapiirissä on vanha 1800-luvun luhtiaitta, asuinrakennus on tehty 1880-1900, mutta korjattu ja vuorattu mineriittilevyin 1972. Navetan kiviosa on 1920-luvulta, sitä on jatkettu lautarankorakenteisena. Vanhassa 1800-luvun riiehessä on puitu vielä 1950-luvulla, sittemmin riihen ovet on suurennettu traktoritallia varten.

Sepän tilan paja, oikealla Anttilan navetta

Haapaniementie

Haapaniemen tien varren maisemassa pellot ovat osittain säilyneet. Edempänä Ikolansaareen johtavan tien varsi ja pellot ovat täysin pusikoituneet.

47. Kumpula

Rostin suku on asunut paikalla jo 1800-luvulla. Nykyinen punamullattu asuinrakennus on vuodelta 1950, sauna 1947. Mukavannäköiseen pihapiiriin kuuluu vanha hirsiaitta sekä kivi- ja hirsirakenteinen navetta.

PKA

JAAMA - TÄITIMENNIEMI

Jaamantie

Jo vuoden 1832 tieluettelossa on mainitaan kärrytie Muljulan kievarista Jaamaan ja edelleen ratsupolku Täitimeniemeen. Täitimenjärven eteläpuolitse kulkevan nykyisen Jaamantien reunaan on pitkälti koko tien varrella nostettu valli, savista hietaa ja kiviä. Tien reunoilla on karkeitä hakkuuaukioita ja toisaalta tihentyvää pusikkoa. Tie ei ole suuresti liikennöity, koska järven pohjoispuolella kulkee Kiteentie.

Tien varren maisemaa voisi suunnitella, mikäli sen viihtyisyyttä halutaan kohentaa.

48. Hirvola (Jaamanhovi)

Hirvola on Jaaman suurtiloja, josta on erotettu useita torppia ja tiloja. Hirvosten suvun Jaamanhovin nykyistä pihapiiriä on rakennettu vuodesta 1850 alkaen. Sitä edelsi Taavettilan kantatilan pihapiiri. Asuinrakennuksen vanhin osa on vuodelta 1850, mutta sitä on jatkettu useaan otteeseen. Kivinavetta rakennettiin 16 lehmälle 1886, sitä uusittiin 1930, ja myöhemmin osa on purettu pois uuden navetan alta. Entinen savupirtti, nykyinen lato tuotiin Jaaman koulun paikalta 1900-luvun alkupuolella. 1800-luvun aitoista toisen pohjoispäätä koristaa vellikello. Vanhan riihen tilalle on tehty uusi kalustovaja. Tilalla on ollut aikoinaan myös tuulimylly.

49. Jaaman koulu

Vuonna 1922 valmistunut hirsirunkoinen koulurakennus toimi kouluna miltei 1970-luvulle asti. Koulun suunnitteli Otto Savolainen ja korotuksen kaksikerroksiseksi Toivo Orava. Toisessa kerroksessa päädyssä oli opettajien asunnot. 1979 talo peruskorjattiin asuin- ja kaupakäyttöön. Nykyinen omistaja on korjaamassa kaupaksi muutettua osaa asuinkäyttöön. Lattiat on jouduttu uusimaan kaupan rakenteiden aiheuttamien kosteusongelmien takia. Sota-aikana koulussa majoitettiin sotilaita. Pihassa on myös autotalli, kellari ja alarinteessä koulun keittäjän entinen tupa 1950-luvulta. Rakennukset sijaitsevat mäenrinteessä. Pihapiirin vierestä rantaan johtavan tien toisella puolen on sijainnut koulun urheilukenttä. Sen edessä on vesakon kätöksessä suuria siirtolohkareita.

Entisen Jaaman koulun porraskivi on koristettu kaiveruksin. Kivessä on vuosiluku 1940.

Niementie

Jaamantieltä Täitimenniemeen poikkeavan Niementien varressa kasvaa Siskalan tilan liepeillä kaksi rungon ala-osasta yhteenkasvanutta kuusta. Näky on varsin komea. Hieman eteenpäin Niementietä jatkettaessa näkyy niityllä vanhan rakennuksen jäänteet, jotka edustavat rapistuvaa entistä idylliä. Edempänä on kauniita hakamaita kiviaitoineen. Vanhoilla pelloilla kasvaa koivua, välillä pusikoita ja horsmaa. Myös niemen rantaosat puustoutuvat vähitellen. Tien varsille on kuitenkin jätetty paljon vanhoja isoja maisemapuita, kuusia ja mäntyjä. Alueen asuinrakennuksia on melko lailla uudistettu, mm. ikkunat on uusittu, joten ikä ja historia eivät niistä näy suoraan.

50. Siskala

Siskalan tilan pihapiiri on rakennushistoriallisesti arvokas kokonaisuus ja kaunis näky laakealla kummulla. Vanhan asuinrakennuksen tupa sekä pikkukamari- ja porsutuaosa on tehty 1800-luvulla, ja talo on laajennettu paritupamalliseksi 1900-luvun alussa. Pihapiiriin kuuluvat kivilavetta, aitta ja muut talousrakennukset ovat kaikki 1800-luvulla rakennettuina.

RASIVAARA

Hammaslahdentie

Rasivaaran alueella matkaajalle hahmottuu ensimmäisenä Hammaslahdentien varsi. Tie Hammaslahden ja Rasivaaran välille rakennettiin jo vuonna 1820. Pohjoisesta päin Hammaslahden suunnasta tullessa Juhmakan kohdalla voi ihailla komeaa kivilavetta. Rasivaaran taajamaa lähestyttäessä matkan varrella on kaunista avointa peltoaukeaa kumpuilevassa maastossa, karjan laiduntamaa perinnemaisemaa parhaimmillaan, erityisesti ylös rinneeseen nousevan Oikotien risteyksen molemmin puolin. Kiteentien risteykseen saavuttaessa nykyinen tie sitten halkookin rujosti leveänä ja viivoittimella vedettynä kylän taajamaa. Tien leventämisen ja tarpeellisten kevyenliikenteenväylien rakentamisen tyypillinen ongelma on juuri vanhojen talojen jääminen miltei alle tai pihapiirin eheyden ja suojaisuuden rikkoutuminen.

Tiemaisemaa voisi koettaa kohentaa maisemoinnin keinoin, paikoin istutuksia lisäämällä, paikoin harventamalla, sekä aidoilla. Risteysalueen turvallisuus on kuitenkin keskeinen lähtökohta. Inventoimatta ovat mm. Rasivaaran koulun rakennukset ja Nuorisoseuran talo. Tienvarren tilojen osalta on myös täydennettävä rakennusinventointia.

Rasivaaran koulu

51. Parviala

Tila on ollut Parviaisten suvun hallussa ainakin vuodesta 1745 lähtien. 1860-luvulta peräisin olevan asuinrakennuksen tupa-osa rakennettiin Rasivaaran kylän ensimmäisen kansakoulun tiloiksi. Koulu toimi tuvassa lukuvuoden 1897-98. Noihin aikoihin taloon hankittiin puhe- lin ja kylän posti toimi tuvassa useamman vuoden. Taloon lisättiin kamariosa 1900. Muut tilan rakennukset ovat niin 1800- kuin 1900-luvulta.

Parvialan komea pitkä aitta

Kauppatie - Rasitie - Oikotie

Kauppatie ja Rasitie ovat osa vanhaa kärrytietä joka jo 1700-luvun lopussa johti Kiteeltä Rääkkylään. Sama tie jatkui Oravilahden kylän halki länteen. Sijoilleen tie muotoutui 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Routivia mutkaisia teitä kunnostivat asukkaat itse, jokaisella talolla oli määrätty pätkä tietä hoidettavana. Talojen paikat muodostuivat nauhamaisesti tien varrelle, mikä on nähtävissä edelleen. Rasitien osalta talojen luonteva sijoittelu raitin varrelle ei kuitenkaan hahmotu Hammaslahdentiellä liikkuvalle ohikulkijalle, toisin kuin avoimemman Kauppatien varren osalta. Rasitien alkupäässä on pensaiden ja puiden suojissa taajaman liiketoimintaan liittyviä eri-ikäisiä rakennuksia. Oikotie puolestaan yhdistää korkealla vaaranlaella olevat vanhat tilat, joista muutama on inventoitu. Vaaranpään tilalla on aikoinaan ollut tuulimylly ja oma höyrysaha.

Rasitien varren rakennukset olisi inventoitava. Erityisesti Rasi- ja Oikotien risteyksessä on mm. kaunis 1900-luvun alun mökki paikassa, jossa on myös ollut kauppa ja puhelinkekus 1930-40-luvulla. Samoin Oikotien risteyksessä on vanha, mutta uudistettu maatalo sekä viehättävä, Rääkkylässä ainutlaatuinen funkistyylinen puinen asuinrakennus. Kauppatien varren rakennukset olisi myös syytä inventoida. Rasivaaran taajamakeskuksen maisemassa on keskeinen näkymä Kauppatien ja Rääkkylä-Kitee-maantien väliin jäävä vanha tila aukeine peltoineen.

Kallela ja Päivilä Rasitiellä ovat inventoimatta.

52. Riikola

Riikolan tilan päärakennus on peräisin 1800-luvulta, navetta, aitta, sauna ja lato samoin. Maisemallisesti talouskeskus sijaitsee kauniilla paikalla vaaran laella.

Rasisalontie - Kylväntie

Rasisalon tien varsi tarjoaa runsaasti kauniita näkymiä, hoidettua avaraa maisemaa. Varsinkin Iron tilan pihapiiri niitty- ja peltomaiseman keskellä näkyy kauas ylhäältä rinteeltä. Myös edempänä tien varressa on hoidettua kulttuurimaisemaa, vanhoja rakennuksia ja metsäisen osuuden jälkeen useita 1940-50-luvun taloja. Kiesvaarantien risteuksen lähellä on säilynyt vanha Rasisalon kansakoulu. Kylväntie jatkuu Rasitiestä metsäisenä ja osin vesakoisena.

Rasisalon tien varrelta tulisi inventoida muutkin tielle hyvin näkyvät tilojen rakennukset ja mm. Rasisalon uudempi kaksikerroksinen koulurakennus vuodelta 1954. Kylväntien alkupään vesakoita voisi raivata.

53. Makkola

Hiekan tilasta lohkaistun tilan vanha päärakennus on vuosilta 1910-20. Talossa on ollut myös kauppa ennen vuotta 1950. Pihapiiriin aitta on 1920- ja navetta 1950-luvulta.

54. Iro

Hirvosten suku on asuttanut tilaa 1800-luvulta. Pihapiiri sijaitsee alkuperäisen kantatilan asuinpaikalla ja hallitsee mäeltä avautuvaa peltomaisemaa. Pihaan johtaa kuusikuja. Asuinrakennus on valmistunut 1927, aitta 1930- ja uusi navetta 1950-luvulla. Vanha kivinavetta on vuodelta 1869. Osa aiemman puretun asuinrakennuksen kellareista on käytössä työtupa- ja saunarakennuksen alla. Piimäkellari on pihan alla sellaisenaan, mutta kulkuaukko on peitetty. Tienpuolella sijainnutta vinttikaivoa, lähdekaivoa, käytettiin aikoinaan kylän palokaivona. Aitan takana sijainneen tuulimyllyn myllynkivet ovat vielä tallella. Pihapiiristä ovat kadonneet savusauna ja mahta-va riihi.

55. Valola (Rasisalon vanha koulu)

Rasisalon vanha kansakoulu rakennettiin vuonna 1912, samoin pihan sauna ja liiterirakennus. Koulu oli käytössä vuoden 1954 kevääseen saakka. Rakennus kävi pieneksi oppilasmäärän kasvaessa ja kylälle rakennettiin uusi koulu. Vanha puukoulu on edelleen alkuperäisessä asussaan. Pihapiirissä on uusi asuinrakennus 1980-luvulta.

56. Mattila

Kaasisten sukutila on vanha Mattilan kantatila. 1950-luvun lopulle asti kylän posti kannettiin Mattilan taloon. Asuinrakennuksen tupa penkkeineen siirrettiin pihaan 1881 Kiesvaaran tienhaaralta ja samalla rakennus laajennettiin parituvaksi. Ulkovuoraus on 1930-luvulta. Vanha tie on kulkenut pihapiirin läpi. Aivan Kylväntiessä kiinni sijaitsevaa 1900-luvun alun kivi- ja hirsinavettaa on laajennettu 1960-luvulla tiiliosalla. 1880-luvun makuuaittaa on käytetty myös vasikkakoppina. Luhtiaittaa ja viljan-kuivaamo ovat 1930-luvulta ja sepän paja 1950-luvulta. 1800-luvun riihi on siirretty pihasta kauemmas 1940-luvulla. Tilalla on useita latoja ja muita talousrakennuksia. Metsittämisen myötä ympäröivät pellot ovat umpeutumas-
sa.

Markku Pölösen 1992 ohjaamaa elokuvaa "Onnenmaa" on kuvattu Mattilan pihapiirissä.

KIESVAARA

Kiesvaarantie

Kiesvaaran vaarakylämaisema on seutukaavaliiton selvityksessä vuoden 1984 tilanteessa arvioitu valtakunnallisestikin merkittäväksi. Monin paikoin vanhat pellot on kuitenkin 1980-luvulta lähtien istutettu kasvamaan metsää, joten vanhojen suurtilojen perinteisen laajan pelto-
maiseman umpeutuminen on jo pitkällä. Kiesvaaran tie kulkee maastoltaan monipuolisen, ilmeikkään kumpuilevan vaaran mäkiä ja notkelmia pitkin. Kylänraitti on maisemallisesti erittäin hoidettu ja sama vaivannäkö ja huolto huokuu miltei epätodellisena kunnostetuista ja voimakkaasti uusituista tilojen rakennuksista. Neljä keskeistä tilaa ovat näköetäisyydellä toisistaan.

Ilmakuva Kiesvaarasta 1950-60-luvulta. Etualalla Ilvola.

57. Kalliola, Marttila, Rostila ja Ilvola

Kalliolan tila kuului Mattilaan 1800-luvulla. Kalliolaksi se nimetään kartassa 1916. Talossa toimi Kiesvaaran puhelinkeskus vuodesta 1955 liki 15 vuoden ajan. Pihan vanhin rakennus on 1800-luvun liiteri, jonka päädyssä on asuttu. Sen paikkaa on siirretty 1930-40-luvulla. Navetan kiviosa vuodelta 1918, rakennusta on korotettu katettu sementtitiilikatolla 1954 ja maitohuone tehty 1978. Aitta ja puimala ovat 1940-, nykyinen asuinrakennus 1960-luvulta.

Kalliolan navetta

Marttilan pihapiiri on kantatilan alkuperäinen asuinpaikka. Rakennuskanta on kokonaan uusittu vuosien saatossa. Vanha 1800-luvun asuinrakennus on paitsi remontoitu 1960-luvun lopussa myös laajennettu 1990-luvulla. Aitta on 1940-, osin tiilirakenteinen navetta 1950-luvulta.

Marttilan pihapiiriä

Rostilan 1800-luvulla Tahvola-nimisenä kantatilana tunnettu pihapiiri on vanhojen karttojen mukaan ollut asuttu jo 1600-luvulla. Talo tunnettiin myös Kiesvaaran hovina ja siinä toimi kestikievari. Pihapiirin rakennuksia tai osia niistä on siirretty uusille paikoille. Asuinrakennuksen iso tupa myytiin Rasivaaraan nuorisoseurantaloksi. Tuvan alla ollut holvattu luonnonkivikellari on yhä pihamaalla katettuna. 1800-luvun asuinrakennusta ja aittaa on voimakkaasti remontoitu. Rakennuskantaa on kunnostettu 1960-luvulta lähtien. Pihapiiristä on purettu mm. meijeri, aitta, tuulimylly ja paja.

Rostilan navetta

Ilvolan tila lohkaistiin 1784 Tahvola 4:n tilasta. 1800-luvun asuinrakennusta laajennettiin toisessa päädyssä olleen tuvan kohdalle 1924. Kaksi 1800-luvun aittaa on koottu yhdeksi 2-kerroksiseksi aitaksi 1952. Sauna ja kivi-kellari ovat 1930-luvulta, tiili- ja rankorakenteinen navetta 1950-luvulta.

Näkymä Ilvolan saunalta. Ympäristö alkaa vähitellen metsittyä.

PIIMÄLAHTI

Piimälahdentie – Siuruntie

Piimälahden kylä on syntynyt jo 1500-luvulla. Kylää nykyisin kiertävän tien maisemat ovat upeat. Vanhoja inventoimattomia pihapiirejä ovat mm. Piimän ja Pakarilan tilojen talouskeskukset. Siurlahden tietämillä rakennuskanta on paljolti uusiutunut, mutta vanhasta asutuksesta on jäljellä myös alkuperäistä, mm. asuinpaikkojen nauhamainen sijainti. Pihapiireissä on säilynyt vanhoja aittoja. Maasto on polveilevaa ja kumpareista, tie mutkittellee viehkeän maiseman keskellä. Piimälahdella on myös vanhoja laidunmaita.

Rakennuskannan inventointia alueella tulisi täydentää. Kääppäniemen röykkiön lisäksi Piimän, Kyrrönniemen ja Huuronniemen arkeologiset kohteet tulee jatkossa merkitä kaavaan.

58. Jouhtenus

Jouhtenuslammen etelärannalla sijaitsevan vanhan sukutilan tiedetään olleen olemassa jo 1723. Tila on osa entistä kruununtilaa. Nykyisin talouskeskusta ympäröivät pellot ovat vuokraviljeltyjä. Asuinrakennuksessa vuodel-

ta 1917 on alkuperäiset kakluunit ja tuvan uuni. Talon alla on iso, koko rakennuksen pituinen kellari. Pihapiiriin kuuluvat 1800-luvun vilja-aitta, kaksikerroksinen aitta ja kivi- ja hirsinavetta vuodelta 1920 sekä riihi korsuineen 1900-luvulta. Hirrestä rakennettuja ovat myös halkoliiteri 1800- ja talli 1900-luvulta. Sauna on rakennettu 1940-50. Tilan mailla on useita latoja. Pihapiiristä on purettu maitohuone, vanha navetta, paja ja tuulimylly.

RAJASELKÄ - KOMPAKKA

Hammaslahdentieltä itään erkanevan Rajaseläntien varrelta on inventoitu koulu. Hammaslahdentien varteen syntyi puolestaan Kompakan tilan maille Niemisen kylän pienimuotoinen taajama, joka nykyisin hieman epämääräisenä kokonaisuutena ei hahmotu tiellä liikkujalle selkeänä kyläkeskuksena. Rakennuskanta on vaihtelevan ikäistä ja piiloutuu paljolti melulta ja pölyltä suojaavien puiden ja puskien taakse.

59. Rajaselän koulu

Rapattu keltaiseksi maalattu tiilirakennus rakennettiin kouluksi 1937-38. Korjauksia on tehty joka vuosikymmenellä 1960-luvulta lähtien. Pihapiirissä on myös samalta ajalta kivi- ja hirsinavetta sekä kolme uudempaa piharakennusta. Lähistöllä olevalla mäellä on sijainnut ilmavaltatorni. Koulutoiminta loppui 1967. Sen jälkeen tilalla on harjoitettu puusepänteollisuutta.

Rajaselän koulun klassistinen sisäänkäynti

60. Kompakan koulu

Koulu toimi Kompakassa 1970-luvun puoliväliin saakka. Vanha koulurakennus on toiminut Kompakan Höyläämö Ky:n tiloina pienteollisuustiloina. Otto Savolaisen suunnittelema nuorempi koulurakennus vuodelta 1928 kuuluu nykyisin Mikkolaan. Rakennuksessa on mansardikatto ja frontoni.

PKM

Kompakan koulun peiterimoitettu pystylauditus on 1920-luvun rakennuksille tyypillinen.

61. Värtsi

1800-luvulta peräisin olevan asuinrakennuksen länsipäästä on 1920-luvulla siirretty tupa tien toiselle puolen. Itäpäädyssä on ollut Oman Avun kauppa. Talon ikkunat on muutettu 1970. Pihapiirissä on kaksi aittaa 1830-luvulta. Toisessa on komea kyläseppän tekemä lukko, jossa on vuosiluku 1837. Pihapiirissä on 1900-luvun riihi sekä myllyksi rakennettu nykyinen verstaas. Vanhan savusaunan hirsistä rakennettiin 1950 uusi sauna. Pihalta on 1990-luvun alussa löytynyt kivihakku, joka on nykyisin Kansallismuseossa.

PKA

62. Niemisen urheilutalo

Värtsin tilan vieressä sijaitseva vuonna 1936 rakennettu entinen Niemisen suojeluskuntatalo toimii nykyisin urheilutalona. Se tunnetaan myös nimillä Niemisen linna ja Linnabaari. Kohde on inventoimatta.

NIEMINEN - VENTURINNIEMI

Kylmäpohjantie-Savikontie

Kylmäpohjantien alkupäässä on tyhjiin jäänyt Niemisen talouskauppa ja hevostila. Raitti on aikoinaan varmasti ollut kaunis, mutta tienvarsi on nykyisin melkoisen vesakoitunutta maastoa. Lahdenpohjukassa tienäkymän vesistöön sulkevat pusikot rannan ja tien välissä. Savikontien varressa on vanhoja Niemisen tiilitehtaan työntekijöiden asutukseen liittyviä mökkejä. Kosteaa ja rehevää ympäristöä on melkoista ryteikköä. Tiilitehtaan vanhat savenottokuopat ovat nykyisin lampia. Vanha tiilitehtaan rakennus lähistöltä järven vierestä on poltettu palokunnan harjoituksissa kesällä 2001.

Tienvarret kaipaavat raivausta. Etenkin Kylmäpohjantien näkymät Ruukinlahdelle voisi avata.

Talouskauppa on kuuluisa: kun keskiolut vapautui, kauppias Riikosen kaupassa sitä myytiin heti alussa eniten koko Suomessa.

63. Tiilitehtaan huvila

Entinen Niemisen tiilitehtaan johtajan huvila sijaitsee nykyään rauhallisella paikalla rämeikön keskellä, lähellä rantaa. Huvilarakennuksen ohessa pihapiiriin on kuulunut kaksi aittaa, jääkellari, navetta, lato ja sauna. Ympäristön kasvillisuus on varsin rehevää ja nopeakasvuista.

Niemisentie-Keskikyläntie

Myös Niemisentien varressa on runsaasti tiilitehtaan työnteekijöiden vanhoja mökkiasumuksia. Sekä Niemisentien että Keskikyläntien varsi on pusikoitunut. Niemisentieltä ja siitä lähteviltä pikkuteiltä on inventoitu useita tiloja, Keskikyläntiellä taloissa on tehty voimakkaita korjauksia.

Myös kylän historiaan liittyvä omaleimainen mökkiasutus tulisi inventoida.

64. Parvila

Asuinrakennus on rakennettu hirrestä 1935, kivi- ja hirsinavetta sekä aitta ovat vuodelta 1930. Talon kamariosa on entinen asuinmökki. Aitan paikkaa on siirretty. Parvila sijaitsee kauniilla paikalla, ympärillä on peltoa sekä korkeita mäntyjä ja kuusia.

65. Rajala (Niemisen koulu)

Entisen koulun rakennukset ovat valmistuneet vuonna 1958 Koulurakennusten piirustustoimisto Oy:n suunnitelmien mukaan. Koulutoiminta loppui 1998 ja tila myytiin rakennuksineen kyläläisten perustamalle Niemisen Asunto-osuuskunnalle vuonna 2000. Rakennuksessa on nyt asuntoja, kylän oma kirjasto ja kyläläisten kokoontumistilat.

66. Alatalo (Salonsuu)

Asuinrakennuksessa vuodelta 1869 on kaksikerroksinen umpikuisti. Rakennus on aiemmin ollut pidempi. Aitta on rakennettu 1870, navetta 1870-1900, entinen sikala 1914, sauna 1940. Navetta on alun perin kokonaan kivistä, mutta 1930-luvulla siihen laitettiin osin betonivuoraus. Talon vanhasta kiviunista on tehty kiviaita pihan laitaan.

Salonsuun tila 1900-luvun alkupuolella

67. Niemishovi (Hirvola)

Niemishovina tunnettu tila siirtyi Hirvosille 1803. Isojaon yhteydessä 1815 tilan nimeksi tuli Nimisbygård 1. Tilaan kuului suuri osa Rajaselkää, jossa oli toinen tilan torpista. Tilalla oli puotiaitta luhtiaittarakennuksessa. Meijeriaitassa kuorittiin kerma maidosta ja lähetettiin meijeriin Paksuniemeen. Asuinrakennus on 1830-luvulta. 1910-luvulla entinen väentupa siirrettiin asuinrakennuksen tuvaksi ja kylmä porstua purettiin. Nykyinen ulkoverhous on vuodelta 1988. Rakennuksen alla on kellari 1930-luvulta. Pihan vanha kivihoivattu kellari ei ole käytössä.

Vilja-aitassa vuodelta 1849 on alkuaan ollut loivempi vesikatto. Luhtiaittaa vuodelta 1858 on korjattu vuosikymmenten kuluessa useasti. Komea 1861 rakennettu kivinavetta muutettiin 1900-luvun alussa parsinavetaksi. 1930-luvulla siihen tehtiin välipohjaholvi betonista. Talliosa muutettiin maatilamatkailukäyttöön soveltuvaksi 1996. Riiden etuseinällä ovat vuosiluvut 1896 ja 1897. Riihi on kengitetty ja sen ovet on levennetty 1970-luvulla.

Pihapiirin pohjoislaidalla on ollut hevoshaka. Jo 1940-luvulla puretun tuulimyllyn sijaintipaikan vieressä on nyt näköalatasanne. Siitä avautuvat näkymät Jänisselälle, Rääkkylän kirkolle ja Rasivaaran Sapiilasmäelle.

Venturintie

Venturinniemen kylä on itsenäistynyt 1618. Nykyisen Venturintien varsi on osaksi vesakoitunut, mutta hoviksi kutsuttu sukutila erottuu tienvarren maisemassa edukseen. Muut alueen inventoidut tilat eivät tielle juurikaan erotu. Karsikkoniemen alueen kauniissa mäntymaastos-

sa on uudehkoa kesämökkiasutusta. Paikan nimessä esiintyvä sana 'karsikko' ja asumattomuus voisi viitata pyhään paikkaan, mutta tietoa mistään sellaisesta ei ole tullut eteen. Venturintien varrelta on paikoin hakattu metsää, paikoin löytyy kauniita inventoimattomia vanhoja pihapiirejä kivinavettoineen. Tie kulkee kapeaa harjannetta pitkin Suetsin kanavan yli. Isojen lampien ruovikko- maisemat ovat erittäin kauniit.

Alueella on yhä inventoitavia kohteita.

Nivalan maitolaituri Venturinniemiessä pitää yllä perinteitä luovasti.

68. Venturinhovi (Venturi, Hovila)

Vanha Venturinhoviksi kutsuttu Hirvosten suvun tila sijaitsee korkealla kumpareella Venturintien varrella kauniissa maisemassa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rakennettu asuinrakennus on ollut osin vuoraamaton, osin pystylaudoitettu hirsirakennus. Taloon on lisätty mm. saunaosa. Autotallina toimiva vanha tupa on 1850-luvulta, kivinavetta 1900-luvulta. Pihapiirissä on myös aitta 1800-luvun puolivälistä.

SINTSI

Hammaslahdentie

Rääkkylän pohjoisosia Pyhäselän Hammaslahdesta lähestyttäessä ennen Sintsintien risteystä maisemaa leimaavat laajat peltoaukeat. Avarat peltomaisemat jatkuvat vielä Sintsin tienhaaran jälkeen mm. Saitalantien kohdalla. Hammaslahdentien pohjoisosasta tein länsipuolinen alue on Pakarilan tilaa lukuunottamatta inventoimatta. Alueella on muutamia suurempia tilakeskuksia ja mökkiasutusta.

Inventointia olisi jatkettava mm. kaavoitustyön yhteydessä.

69. Pakarila

Tilan pihapiiri sijaitsee Vahalahdella tasaisella peltoaukealla Rääkkylän pohjoisosassa Hammaslahdesta Joensuuun vievän tien varrella. Vanha asuinrakennus vuodelta 1905 on tienvarren pensaikon kätöksessä. 1950-luvulla rakennettiin kuisti ja sisätiloja on korjattu 1970-80-luvulla. Navettaa vuodelta 1926 on korjattu 1943. 1900-luvun alussa rakennetun aitan katolla on vellikello. Pihapiirissä on myös sauna 1920-luvulta, ja tilaan kuuluu myös kaksi 1900-luvun aikana rakennettua latoa. Pohjoisesta lähestyttäessä näkyy pihapiirin reunassa ensimmäisenä uusi keltainen 'uusvanha' asuinrakennus.

Sintsintie - Murtoniementie

Jo 1600-luvulla kulki Tohmajärveltä Onkamon ja Sintsin läpi ratsutie Kirkkovuorelle ja Vuoniemeen ja matka jatkui talvella jääteitse Liperin puolelle. Nykyisen Sintsintien alkupäässä oikealla puolen tietä on hakattu metsää ja alueella kasvaa horsmaa. Siitä eteenpäin Sintsintien varsi ja siitä loppupäässä poikkeavan Murtoniementien varsi on kaunist ja vaihtelevaa kulttuurimaisemaa. Tien varressa on vanhoja taloja ja paljon mukavaa pientä mökkiasutusta. Onkamon kannaksen vesimaisemat ovat kauniit, mutta puskat peittävät jonkin verran näkyvyyttä. Murtoniementien risteysalue on viehättävä, vanhan hoidetun mökin pihapiiri tarjoaa risteysalueen tullessa kauniin näkymän. Murtoniementien varressa on tiheässä rantatontteja ja uusia taloja.

Päivärinteiden viehättävä mökki Sintsintiellä

Tienvarren rakennuskannan inventointia on syytä täydentää, kohteita on useita. Pienimpiä puiden taimia teiden varsilla voisi harventaa vesakoitumisen ehkäisemiseksi. Suuret puut kannattaa jättää paikoilleen.

70. Sintsilä

Vuonna 1860 rakennettua asuinrakennusta on korjattu 1950 ja 1986. Osa tuvasta on vanhaa savupirttiä. Navettaa vuodelta 1920 on myös korjattu 1955. Pihalla on aitta 1850-luvulta, 1800-luvun talli ja sauna 1920-luvulta. Toinen aitta on myöhempi, sen yläkerta on lisätty 1948. Pihapiiri sijaitsee mäellä, ympärillä on peltoa ja lehtipuita. Pihamaalla kasvaa muutama kuusi.

71. Kivelä

Mansardikattoinen asuinrakennus on vuodelta 1925, hirsirakennus on vuorattu vasta 1950-luvulla. Umpikuisti on aiemmin ollut avoin. Aitta ja navetta ovat 1900-luvun alusta. Pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla mäellä, peltojen ympäröimänä muutaman sadan metrin päässä Sintsin kylätiestä.

72. Sintsin koulu (Niemelä)

Vuonna 1929 valmistunut hirsinen koulurakennus sijaitsee pienellä kumpareella. Paikalla oli sitä ennen kouluksi kunnostettu maatalo, jonka aitta, navetta ja sauna purettiin 1950-luvulla. Koulurakennusta korjattiin ja laajennettiin 1950-luvulla, jolta ajalta on peräisin sen yhtenäinen ilme ikkunoita myöten. Koulun takana oli urheilukenttä. Talon edessä on laaja piha, muuten ympäristössä on metsää. Pihaan kuuluu myös varasto 1920-luvulta. Koulu lakkautettiin 1998 ja paikka on nykyisin yksityisomistuksessa.

Kokonsalontie-Sopensuontie

Kokonsalontie Sintsin päässä edustaa viljelymaisemaa, peltoa ja niittyä, mutta pusikot ovat uhkaavasti valtaamassa alueen. Sopensuontien varren maisemat ovat jo voimakkaasti vesakoituneet. Alueelta on inventoitu kaksi tilaa, Kokkola ja Rehula, joita ei tieltä käsin juurikaan hahmota. Kokonsalontien varrella sijaitsevien tilojen pihapiireissä hahmottuu vanhoja omenapuita ja jalopuita sekä koivukuja. Paikoin pilkistää pihalta vanha aitta. Tien varressa on komea lehtikuusikuja, joka on ehdottomasti säilyttämisen arvoinen ja jonka ilmettä voisi korostaa. Vanhoille pelloille lähistöllä on istutettu koivua, mikä tukkii maisemaa. Tien varrella monet seikat tarjoavat vielä muistumia vanhasta vauraasta kulttuurimaisemasta. Inventoitavaa riittää.

Alueella on syytä jatkaa rakennuskannan inventointia ja selkeyttää tiemaisemaa.

Hyvin hoidettu mökki Murtoniementien alussa (ylh.) ja 1950-luvun tyyppitalo Kokonsalontien ja Sopensalontien risteyksestä (alh.) ovat inventoimatta.

ERITYISKOHTEET JA MAISEMAT

Näkymä Vuoniemen kärjestä yli Pyhäselän

Perinteisten pihapiirien, maatilakohteiden ja julkisten rakennusten lisäksi Rääkkylässä on huomiota ansaitsevia muistomerkkejä ja muita erityiskohteita sekä merkittäviä maisemakohteita. Ne tarjoavat kauniita ja hoidettuja näkymiä, pienipiirteisiä lähimaisemia ja upeita kaukomaisemia niin kunnan asukkaille kuin kävijöillekin.

Muistomerkit

Muistomerkit, joko pystytetyt luonnonkivet tai taiteilijan tekemät veistokset, liittyvät henkilöihin ja historiallisiin tapahtumiin. Rääkkylässä kuten muissakin kunnissa on myös omat sota-historiaan liittyvät muistomerkit.

Oravilahden kirkon eli Rääkkylän toisen kirkon paikan muistomerkkinä Kuusikon mäellä, Oravilahdentien varrella on muistokivi, jossa kerrotaan kirkon sijainneen paikalla vuosina 1739-1793. Muistomerkin ympärillä suurten kuusten katveessa on havaittavissa hautojen painaumuksia ja kiviaidan jäänteitä.

Rääkkylän nykyisen kirkon vieressä on **Vapaussodan muistopatsas**, jossa on 14 kaatuneen nimi ja tekstinä ”Pyhän uhrin he antoivat henkensä lunnaat, siitä kiittäen kuiskii nää hautojen kunnaat”. Viereen on pystytetty rääkkyläläisen kuvanveistäjä Teuvo Kotilaisen **Talvi- ja jatkosodan muistopatsas**. Tyyliteltyssä graniittiveistoksessa makaa kaatunut sotilas paadella nostaen kättään kohti ylösnoussutta Kristusta ja tämän taustana olevaa jyrkää ristiä. Jalustana olevassa paadessa on tekstinä ”Uskonto – Koti – Isänmaa” ja alla vuosiluvut 1939-1945. Sotaan liittyy myös **Rasivaaran** nuorisoseuran talon pihalla oleva **sotaanlähdön muistomerkki**.

Vapaussodan
muistomerkki
Kirkonmäellä

Oravilahden kirkon paikan muistomerkki

Talvi- ja jatkosodan
sankarivainajien
muistomerkki

Väylärakentajien muistokivi

Kansantaiteilija Esa Pakarisen muistomerkki

Autoilijoiden pysähtymispaikalla Oravisalontien länsipuolella, lähellä Kivisalmen rantaa Oravisalon puolella on vuonna 1954 pystytetty kivinen **Karl Albert Wegeliuksen muistopatsas**, jossa on luettavissa teksti "Rääkkylä-Liperi-maantien uupumattoman puuhaajan muistolle kiitollisuudella, paikkakuntalaiset". Toisella puolen salmea Majasaassa, lähellä tanssilavaa on kanavan rannassa **Kivisalmen muistokivi**, johon on kirjoitettu teksti: "Kivisalmesta 1908 löytynyt mannerjäätikön kuljettama malmilohkare johti Outokummun malmin löytöön 1910". **Väylärakentajien muistokiven** pystyttivät itselleen Vuoniemen kärkeen laivaväylän rakentajat. Kirkonkylästä puolestaan löytyy koulukeskuksen eteläpuolelta puistosta, Kinnulantien varrelta **Esa Pakarisen muistomerkki**, jossa särmikkäästä kivistä erottuu Pakarisen kasvokuvareliefi. Muistomerkin on suunnitellut taiteilija Kauko Kortelainen.

Wegeliuksen muistomerkki

Kankaan hautausmaan laakealle kivelle voi sytyttää kynttilöitä.

Hautausmaat

Kirkonkylän hautausmaa sijaitsee Saviniementien varrella siunauskappelin vieressä. Hautausmaan vanhojen korkeiden puiden joukosta erottuu komea kaksilätväinen mänty.

Uusi **Kankaan hautausmaa** sijoitettiin kahden kilometrin päähän kirkosta Pekka Kankaanrinnalta 1890 lunastetulle maalle. Sinne rakennettiin parihuone ja hautausmaa aidattiin vuonna 1907 pistoaidalla. Vuonna 1932 hautausmaa kartoitettiin ja käytävät avattiin kartan mukaan.

Jaamantieltä Kiteentietä pitkin kohti Rääkkylää lähdettäessä on oikealla puolen tietä **Anninkankaan ortodoksinen hautausmaa** 1900-luvun alusta. Alueen ympäristö on metsää. Hautausmaan edustalta on hakattu männikköä, mikä on tuonut hautausmaan paremmin näkyviin Kiteentieltä katsottuna. Harmaantunut aita rajaa hautausmaata, jonka vanhimmat hautat erottuvat maatuviin hautojen tyypillisinä kuopanteina.

Vanhan Varpasalon suurtilan **Voiniemen yksityinen hautausmaa** sijaitsee Voiniemeen ja tilan ohi entiselle laivalaiturille johtavan tien eteläpuolella metsikössä. Pientä hautausaluetta rajaavan aidan taottu portti on kauniisti koristeltu.

**Anninkankaan vanhoja
hautoja**

Muinaisjäännöksiä

Jaamankankaan harjun kivikautisten asuinpaikkojen ketju on jo tullut useasti mainittua. Kivikautista asutusta on ollut runsaasti, mutta sitä ei kulkija helpolla metsässä kulkiessaan huomaa. Kunnan itäosassa kauniin mäntymetsän keskellä lähellä Piranniemeä sijaitseva **Vihin kivikautinen asuinpaikka-alue** on valtakunnallisesti merkittävä. Pohjoiseen nouseva harju muodostaa Pohjois-Karjalan kivikautisista asuinpaikoista ehyimmälle ja säilyneimmälle jylhän taustan.

Muinaisjäännösalue on lähes 700 metriä pitkä. Se koostuu 11 selkeästä, säännöllisestä ja suuresta asuinpainanteesta, joihin 6 pienempää on osittain yhteydessä. Alueella kulkeva metsätie on tuhonnut yhden painanteen osittain. Tienpinnasta onkin löytynyt saviastian paloja ja iskoksia.

Kohteen voisi varustaa opastaululla. Tämä edellyttää suunnittelua yhteistyössä Museoviraston kanssa.

**Vihin
asuin-
painanteita**

Huoronniemen historiallinen ortodoksikalmisto tarjoaa mahdollisuuden aistia menneiden aikojen tunnelmaa, mikäli alue kunnostetaan. Ortodoksikalmistot ovat nimenomaan Itä-Suomelle ja etenkin Pohjois-Karjalalle tyypillinen muinaisjäännös, niitä ei muualta Suomesta tunneta. Kalmistoalue sijaitsee vanhojen kuusten katveessa lähellä niemen kärkeä. Paikalle johtaa kävelypolku. Alueella on havaittavissa mahdollisesti kalmistoon liittyviä kivirakenteita ja mm. matala rannansuuntainen kiviaita sekä kuoppia. Jo vuonna 1879 on kirjattu tarinoita paikalla sata vuotta aiemmin olleesta tsasounasta.

Ortodoksikalmiston paikka vanhassa kuusikossa voitaisiin merkitä opastaululla. Ryteikköinen alue kaipaa harvennusta, etenkin niemeen johtava horsman valtaama kävelypolku. Alueelle tulisi laatia hoitosuunnitelma yhteistyössä museoviraston kanssa.

Saaristokunnassa on ollut lukuisia nuottapaikkoja, etenkin Oravisalon ja Varpasalon saarten niemien kohdilla. Lahtien pohjukoilta ja salmipaikoista voi toisinaan paljastua vanhoja puurakenteisia **katiskoja**. Löydöistä kannattaa ilmoittaa maakuntamuseoon tai Museovirastoon.

Varpasalo. Veden alle jääneet puiset liestekatiskat ovat tulleet näkyviin vedenpinnan ollessa erittäin alhaalla talvisaikaan. Katiskan ikää on vaikea määrittellä ilman dendrokronologisia tutkimuksia. Se voi olla 50 vuotta tai yhtä hyvin 500 vuotta vanha, sillä sama malli on säilynyt käytössä vuosisatojen ajan.

Kokoontumis- ja näköalapaikat

Oravilahdentien Rasivaaran puoleisessa päässä oli aikoinaan nuorison kokoontumispaikkana **Kerosenkallio**, jossa oli ympäröivä kyläkeinu. Avoimella kalliolla esitettiin aikoinaan näytelmiä, mm. "Seitsemän veljestä". **Sapilasmäki** Rasivaarassa, Kauppatien pohjoispuolella, oli myös suosittu kokoontumispaikka. Sodan aikana rakennettu tähystystorni mäellä toimi näköalatornina vielä 1970-luvulla.

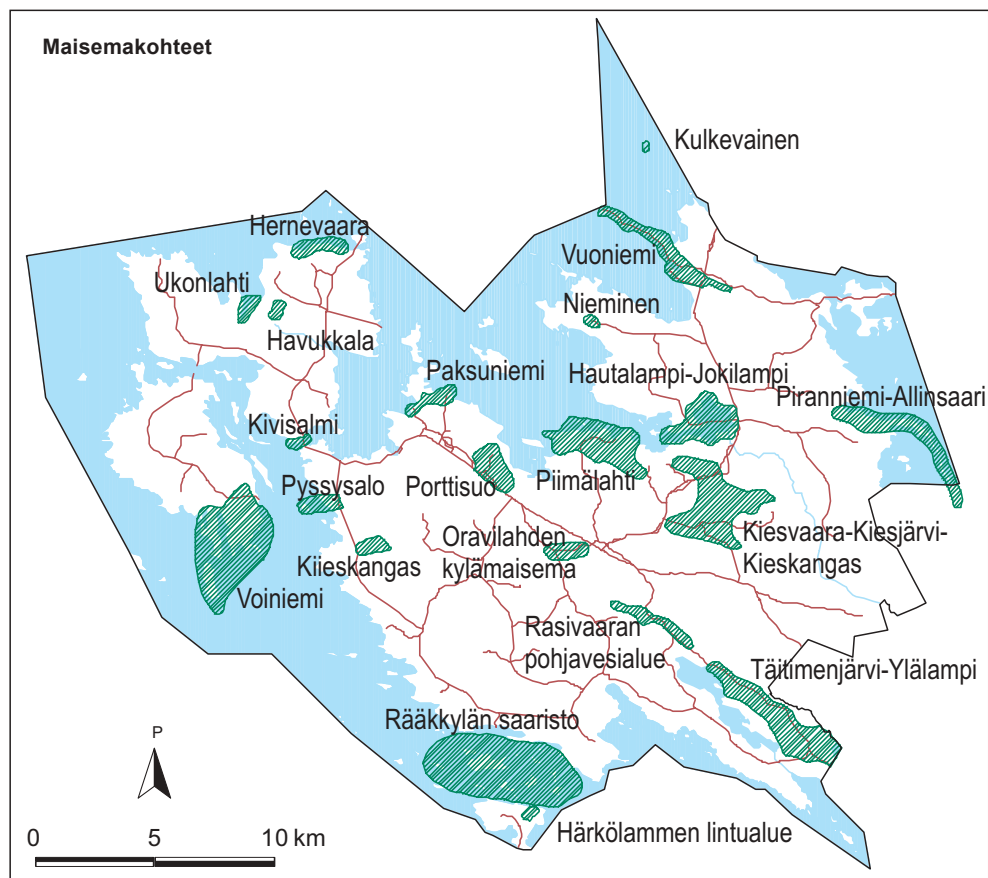
Sapilasmäelle voisi rakentaa näköalapaikan uudestaan.

Saarissa on ollut myös suosittuja kokoontumispaikkoja, joissa on vietetty kesäpäiviä ja pidetty tansseja. **Hyytsaarella** kirkonkylän pohjoispuolella Jänisselällä tiedetään olleen vanha käräjäpaikka – saaren päässä oleva muinaiskohde on tunnettu nimellä Kärjäkallio. Keskeksi kutsutulla nuorten kokoontumispaikalla saaren pohjoiskärjessä poltettiin 1950-luvulle asti kokkoja. Kivikkorantainen **Lapalio saari** Oriveden Pyssyselällä kuuluu kunnan lähiluonnonalueisiin. Pyssysalon Kiieskankaan harjualueen vieressä on **Leipäkummun mäki**, joka 30 metriä meren pinnan yläpuolelle nousevana erottuu kaukomaisemassa. Näköalapaikkaa pilaa maisemointia kaipaava soranottopaikka. **Kulkevainen** on Pyhäselällä sijaitseva maisemallinen kiintopiiste, pieni kalliosaari, jossa on vanhoja nuottamiesten asuinpaikkoja. Saari on merkittävä myös saimaannorpille.

**Vuoniemen
lintutorni Eihveli**

Rääkkylässä on useita merkittäviä lintujärviä. Lintutornit löytyvät mm. ruovikkoisen Jouhtenuslammien ja Kiesjärven lintuvesien rannoilta. Uusi ja komea **Vuoniemen lintutorni** valmistui vuonna 2002 Vuoniemeen lähelle niemen kärkeä. Puiden latvojen yläpuolelle kohoava, yli 16 metriä korkea torni sai korkeutensa mukaan nimen Eihveli. Tornista voi paitsi seurata lintujen muutttoa myös kokea mahtavat, suorastaan päätähuimaavat näkymät yli saarten ja vesistöjen.

Maisemakohteet

Vuoniemi on merkittävä nähtävyys jo itsessään, näköalojensa ohessa. Se on maisemallisesti ainutlaatuinen, pitkä ja kapea, paikoin erittäin jyrkkärintainen harju, joka on osa Tikan- saareen Liperin puolelle jatkuvaa harjujaksoa. Vuoniemen päällä kiemurtaa tie aina niemen kärkeen asti. Retkeilijälle avautuu vaihtelevia, huikaisevia näkymiä koko matkalla. Vuoniemessä on jonkin verran mökkiasutusta. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä paikka niemen mantereeseen puoleisessa päässä, Pitkälammen kupeessa on **Kirkkovuori**, josta on löytynyt myöhäisrautakautinen keihäänkärki ja jonka juurella on legendojen mukaan ollut munkin asumus. Kirkkovuorella on myös yksi Rääkkylän merkittävistä lehdöistä.

Alueen matkailullista käyttöä on syytä ohjata harkitusti maasto ja luonto huomioon ottaen. Kirkkovuoren laelle voisi rakentaa portaat. Opastaululla voisi kertoa kohteen historiallisista arvoista ja luonnon erityispiirteistä.

Toinen kaunis ja helposti saavutettava maisemakohde on **Paksuniemi** kauniine, hoidettuine kulttuuriympäristöineen ja upeine vesistömaisemineen. Mielenkiintoisia yksittäisiä kohteita löytyy myös teiden varsilta. Komean näyn tarjoavat esimerkiksi vanhat **lehtikuusiadat** Koksensalontien varrella Petrolan ja Laakkolan tilojen kohdalla.

Laakkolan
lehtikuusiaitaa

PK

Rääkkylän eri **kylissä** on hahmotettavissa suurempia ja pienempiä **kulttuurimaisemallisesti merkittäviä aluekokonaisuuksia**. Tällaisia kokonaisuuksia ovat jo kohde-esittelyjen yhteydessä esiin nousevat **tienvarsimaisemat** kuten Siurlahden-Piimälähdien polveilevat viljelysmaisemat, Kiesvaaran kylämaiseman kumpuileva rakenne ja Sintsin viehättävä tie- maisema. Oravisalon teiden maisemat ovat merkittäviä, samoin Varpasalontien varren maisemat Voiniemeen mentäessä. Sangenlahden-Lamminsalon tienvarren ja Oravilahden sekä Rasivaaran vanhat kylätienmaisemat ovat kunnan kauneimpia ja historiallisessa muodossaan parhaiten säilyneitä.

Merkittäville vanhoille kyläteille voisi viitoittaa opastuksen uudemmilta pääteiltä matkailureit- tien kehittämisen yhteydessä.

Uudeksi maisemallisesti omaleimaiseksi alueeksi on muotoutumassa **Oravilahden kuiva- tusalue**. Tasangon kahtapuolin kulkevaa tienpengertä reunustaa kapea vesialue jonka toinen reuna noudattaa lahden alkuperäistä rantaviivaa. Laajan ja tasaisen laaksoaukean ympärillä kohoaa metsäisä maasto vähitellen ylemmäs.

Haapasalmen kylän eteläiset kulttuurimaisemat niittyineen ja laidunalueineen ovat puolestaan merkittäviä saaristonäkymien osalta. Pienipiirteinen, lukuisista pienistä saarista koostuva maisema kuuluu **Rääkkylän saaristoksi** nimettynä kunnan merkittäviin maisema-alueisiin.

Alueen herkkien piirteiden vaaliminen on muistettava aluetta kaavoitettaessa.

Joutsenia
kuivatun Oravilahden
vesialueella

Saaristokunnan maisemien keskeisiä tarkastelupaikkoja ovat myös **salmet ja kapeikot**. **Ki-visalmi** leveänä väylänä tarjoaa niin tanssilavan rannasta kuin tienvarren levähdyspaikalta sekä salmen ylittävältä sillalta komeat näkymät. Laajoja vesistömaisemia voi ihailla myös **Ihalansalmen** uudelta sillalta sekä Oravisalon saaren pohjoispäässä **Arvinsalmen** lossilta. Kapea **Ruokosalmi** on varsin rehevä ja umpeenkasvanut. Lukuisat entiset laivalaituripaikat ympäri Rääkkylän rantoja ovat maisemallisesti upeilla paikoilla.

Ruokosalmen väylää voisi avata väljemmäksi. Laituripaikkoja ja niille johtavien teiden varsia kannattaa kunnostaa kunkin alueen matkailullista käyttöä mahdollisesti lisättäessä.

Kauniita ja vaihtelevia näkymiä vesistöön tarjoavat myös **kannakset ja harjanteet**. Maisemallisesti vaihtelevia ja viehättäviä ovat kunnan itäosissa mm. tiuhasti mökkiasutusta kanta-va pitkä ja kapea Piranniemi ja Allinsaari, joka jatkuu Tohmajärven puolelle, sekä **Pieni-Onkamon** ja **Suuri-Onkamon** välinen kapea **kannas** Rääkkylän ja Tohmajärven rajalla. Miellenkiintoinen on myös kunnan pohjoisosassa lähellä Hammaslahden tietä kapeaan harjanteeseen rakennettu **Suetsin kanava**, joka yhdistää Hautalammen ja Jokilammen ruovikkoi-set lintuvedet. Ruovikosta kuuluu alkukesällä mm. kaulushaikaran ääni.

Komeita luonnonmaisemia on tarjolla Varpasalon eteläosissa **Voiniemessä**, jossa rantaviiva on rikkonainen ja saarinen sekä rannat jyrkkiä ja kallioisia. Oravisalon **Ukonlahti** puolestaan on jyrkkärinteinen, vuonomainen kapea lahti omalaatuisine näkymineen.

Kauniita **lahdelmia ja pienmaisemakohteita** löytyy Rääkkylän rannoilta lukuisasti. Mökki-asutus on luonnollisesti suosittua ranta-alueiden paljouden vuoksi. Alueiden maisemallisten ominaispiirteiden ja luonnonarvojen turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää kaikilla ranta-alueilla. Näillä seuduilla nykypäivän kiireisen ihmisen mieli lepää luonnon helmassa. Toivottavasti myös tulevilla sukupolvilla on siihen mahdollisuus.

Suetsin kanavan
kaivantoa ja
ruovikkoa

LÄHTEET JA KIRJALLISUUTTA

Sintsistä

Kuvalähteet

Kuvat: Outi Suoranta, ellei toisin mainita
HP = Hannu Piipponen
JH = Jukka Haltiahti
OH = Osmo Hirvosen kuva-albumit
PKA = Pohjois-Karjalan ympäristökeskus
PKM = Pohjois-Karjalan museon kuva-arkisto

Julkaisemattomat inventoinnit

Pohjois-Karjalan muinaismuistot –tietokanta, Museovirasto, Rakennushistorian osasto.
Rääkkylän kunnan rakennusinventoinnit, Rääkkylän kunta.
Työtä rakennusperinnöstä –projektin inventoinnit 2001-2002.

Julkaistut inventoinnit

Arvokkaat maisema-alueet. Maisematyöryhmän mietintö II, Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/192, 1993.
Luonnonsuojelu- ja kulttuurihistorialliset kohteet, Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto. Julkaisu A 3, Joensuu, 1974.
Pohjois-Karjalan kulttuurimaisemainventointi, Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto. Julkaisu A 55, Joensuu, 1990.
Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristö, Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto. Julkaisu A 13, Joensuu, 1979.
Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, Museovirasto, Rakennushistorian osaston julkaisu 16, 1993.

Arkistolähteet ja muut julkaisemattomat lähteet

Ahonen, Mika, Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöt. Luonnos 2.10., 8.8. 2002.
Haikarinen, A., Rääkkylän seurakunta 1934, sidottu käsikirjoitus, Rääkkylän seurakunnan arkisto.
Haltiahti, J., Kotanen, J. & Luotonen H.: Vaara-Karjalan maisemainventointiprojekti - Outokummun, Liperin, Rääkkylän ja Pyhäselän kohteet. Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen monisteita 2002.
Iso-Pappilan kuntoarvio ja tutkimukset kunnostusta varten, Hannu Koistisen kansio.
Jokinen, Päivi, Nivan kylän maisemanhoitosuunnitelma 10.10.2001, Pohjois-Karjalan maaseutukeskus.
Maaseudun rakennetun ympäristön hoito ja maaseutuarkkitehtuuri, Seminaariraportti Jyväskylä 6.5.1999, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki, 1999.
Myllyselvitys, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus, Alueidenkäytön ja luonnonsuojelun vastuualue, 1996.
Pohjois-Karjalan maisemaselvitys, Rääkkylän kunnan maisema-alueet, Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto, 1984.
Rääkkylän kirkon rakennuslautakunnan pöytäkirjat 1914-15, Rääkkylän seurakunnan arkisto.
Rääkkylän kunnan kaavat ja Rääkkylän rakennusjärjestys, Rääkkylän rakennustarkastajan arkisto.
Seutukaavat ja Rääkkylän rantakaavat, Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen arkisto.
Väinö Gröhnin opetusaineistokansio, Rääkkylän kunnan koulutoimisto.

Kirjallisuutta

- Aarrevaara, Eeva, *Muuttuvat maatilat. Suomen maaseudun rakentaminen 1900-luvulla*, Näyttelyluettelo, Maa- ja metsätalousministeriö, Lahtikopio Oy, 2002.
- ARS - Suomen taide 3, Keuruu 1989.
- Asikainen, Riitta, *Kaunista ja kestävä. Vanhojen asuinrakennusten korjausopas*, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus, 2002.
- Grönlund, Anne - Lehtelä, Markku - Luotonen, Hannu - Hakalisto, Sirkka, *Pohjois-Karjalan perinnemaisemat*, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 61, Joensuu, 1998.
- Hyvän metsänhoidon suositukset, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Helsinki, 2001.
- Kaila, Panu, *Talotohtori. Rakentajan pikkujättiläinen*, WSOY, 1997.
- Kauppinen Pekka (toim.), *Pitäjä rajojen mailla. Kitee ja Rääkkylä vuoteen 1870*, Jyväskylä, 1994.
- Korjauskortit*, Museovirasto
- Kovanen – Saraste, *Meidän miljö. Arkkitehtuuri Itä-Suomessa*, Jyväskylä, 1989.
- Kuisma – Peltonen, *Kyläsuunnittelun opas. Miten kehitämme ja kaavoitamme kyläämme 2000-luvulla*, Porvoo, 2002.
- Lounatvuori, Irma – Putkonen, Lauri, *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*, Hämeenlinna, 2001.
- Metsäluonto ja metsänhoito Pohjois-Karjalassa. Metsänhoidon opas*, Pohjois-Karjalan metsälautakunta, Joensuu, 1995.
- Polkuja tulevaisuuteen. Pohjois-Karjalan ympäristöohjelma vuoteen 2010*, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus, Joensuu, 2000.
- Miettinen, Vieno (toim.), *Rakentaminen itäsuomalaiseen ympäristöön*, Suomen Kotiseutuliiton julkaisusarja A:2, Kuopio, 1983.
- Pennanen, Ulla (toim.), *Tuult' oli koko elämä: 1886 -1944: taidemaalari Eino J. Härkösen 100-vuotismuistonäyttely 1986*, Joensuun taidemuseon julkaisuja 1/1986.
- Pohjois-Karjala*, Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julk. XIII, Joensuu, 1955.
- Rakennusperintöstrategia. Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon*, Ympäristöministeriö, Vantaa, 2001.
- Salminen, Kaapo – Toivari, Pertti (toim.), *Kotikontu kuntoon – maaseutuympäristön parantamisopas*, Maatilahallitus, Rakennusalan kustantajat, Helsinki, 1992.
- Saloheimo Veijo, *Kaskesta karjaan. Satakusikymmentä vuotta pohjoiskarjalaista maataloutta*, Joensuu, 1973.
- Saloheimo Veijo, *Pohjois-Karjalan historia 2–3*, Joensuu 1976, 1980.
- Siistonen, Pasi, *Kiihtelysvaaran kulttuuriympäristöohjelma*, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. Alueiden käyttö. Suomen ympäristö 375, Joensuu, 1999.
- Siistonen, Pasi, *Valtimon kulttuuriympäristöohjelma*, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Selvitys 3, Helsinki, 1994.
- Soikkeli, Anu, *Suomen vanhat pappilat. Menneisyyden tulevaisuus*, osat I-II, Acta Universitatis Ouluensis, Technica, C 153, Oulu, 2000.
- Tiemaisema kuuluu kaikille. Puuston ja pensaiden hoito-opas*, Maa- ja metsätalousministeriö, Liikenne- ja viestintäministeriö, Painorauma Oy, 2003.
- Tiitinen, Teija (toim.), *Hiidenkiuas ja Tulikukka. Opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon*, Museovirasto, muinaisjäännösten hoitoyksikkö, Jyväskylä, 1999.
- Tomminen, Hannu – Jauhiainen, Tapio, *Suomalainen meijerirakennus – koko kansan tehdas. Pienteollisuusrakennuksen historia ja uudelleenkäyttö*, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osaston selvitys 10, 1993.

LIITE 1. KESKEISTÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ JA SOPIMUKSIA

Suomi on jo 1950-luvulta lähtien sitoutunut noudattamaan erilaisia kulttuuriympäristöjä koskevia kansainvälisiä sopimuksia. Ne luovat yleisen linjan, jota sopijavaltiot kukin tahollaan noudattavat. Viime vuosina kulttuuriympäristön merkitys on entisestään lisääntynyt, mikä näkyy myös Suomen kansallisissa ohjelmissa ja mm. uudistetussa lainsäädännössä.

Perustuslaki 20§ (1999) "Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriympäristöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon."

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1§ (uudistettuna 2000) "Tämän lain tavoitteena on järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä. Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa."

Rakennussuojelulaki 1§ (1985, viimeiset muutokset 2000) "Kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuurikehitykseen ja historiaan liittyviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita siten kuin tässä laissa säädetään."

Muinaismuistolaki 1§ (1963) "Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty."

Euroopan neuvosto

- *Pariisin sopimus* eli Euroopan kulttuuriyleissopimus (1954)
- *Granadan sopimus* eli yleissopimus Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelemisesta (1985)
- *Maltan sopimus* eli sopimus Euroopan arkeologisen perinnön suojelemisesta (1992)
- *Euroopan maisemien yleissopimus* (2000)

Euroopan yhteisö

- *Amsterdamin sopimus* eli sopimus kansallisen ja yhteisen kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä (1999)

UNESCO

Unescon maailmanperintökomitea pitää yllä maailmanperintöluetteloa, jossa Suomesta on mukana 5 kohdetta (Vanha Rauma, Suomenlinna, Petäjäveden kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas Jaalassa sekä pronssikautinen hautaröykkiökokonaisuus Sammallahdenmäki Ala-Satakunnan Lapissa).

- *Haagin sopimus* eli yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelusta mahdollisen aseellisen selkkauksen yhteydessä (1954)
- *Maailmanperintösopimus* eli yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön/-varojen suojelemisesta (1972)

ICOMOS

- *Venetsian julistus* eli julistus monumenttien suojelusta ja restauroinnista (1964)
- *Firenzen julistus* eli julistus historiallisten puistojen ja puutarhojen suojelusta (1982)
- Julistus historiallisten kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden suojelusta (1987)
- Julistus arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta (1990)

YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi

- *Rion sopimus* eli *Agenda 21*, sopimus kestävä kehityksen tavoitteista, johon kuuluu myös kulttuuriympäristön hoito (1992)

LIITE 2. KYLÄILTOJEN KYSELYLOMAKE

Kylä: _____

1. Kylän vahvuudet.

- Mitä historiallisia kohteita arvostat alueellasi niin paljon, että ne tulisi ottaa tarkasteluun?
- Mistä maisema- tai ympäristöasioista mielestäsi kylästäsi voitaisiin olla ylpeitä?

2. Kylän heikkoudet.

- Onko kylässäsi ympäristöllisiä ongelmakohtia?

3. Kylän uhat.

- Kohdistuuko alueesi ympäristöön uhkatekijöitä?

4. Kylän mahdollisuudet.

- Miten alueesi ympäristöä voitaisiin kehittää ja parantaa?
- Mitä mahdollisuuksia kyläläisillä itsellään on hoitaa kulttuuriympäristöä?

5. Mitä asioita / kohteita sinä mieltäisit Rääkkylän omiksi, muista erottaviksi, erityisiksi ja omaleimaisiksi asioiksi?

Kiitos palautteestasi! Vastauksia voit halutessasi jatkaa paperin kääntöpuolelle.
Muistathan merkitä paperiin kotikyläsi nimen.

YHTEISTYÖTAHOJA

Rääkkylän kunta

Kinnulantie 1
82300 RÄÄKKYLÄ
puh. (013) 269 351
fax (013) 269 3529
e-mail: etunimi.sukunimi@raakkyla.fi
<http://www.raakkyla.fi>

Pohjois-Karjalan ympäristökeskus

Torikatu 36 A
PL 69
80101 JOENSUU
puh. (013) 1411
fax (013) 123 622
e-mail: kirjaamo.pka@ymparisto.fi
etunimi.sukunimi@ymparisto.fi
<http://www.ymparisto.fi/pka>

Pohjois-Karjalan TE-keskus

Kauppakatu 40 B
PL 8
80101 JOENSUU
puh. (013) 246 111
fax (013) 246 4509
e-mail: pohjois-karjala@te-keskus.fi
<http://www.te-keskus.fi>

Pohjois-Karjalan museo

Torikatu 21 C
80100 JOENSUU
puh. (013) 267 5379
fax (013) 267 5320
e-mail: etunimi.sukunimi@jns.fi
<http://www.pohjoiskarjalanmuseum.fi>

Pohjois-Karjalan maaseutukeskus

Koskikatu 11 C
PL 5
80101 JOENSUU
puh. (013) 611 3311
fax (013) 611 3399
<http://www.pkmk.fi>

Pohjois-Karjalan liitto

Torikatu 9
80100 Joensuu
puh. (013) 265 4100
fax (013) 265 4130
e-mail: kirjaamo@pohjois-karjala.fi
<http://www.pohjois-karjala.fi>

Outi Suoranta

SUURET SELÄT

Rääkkylä on osallistunut Pohjois-Karjalan ympäristökeskusten hallinnoimaan EU-rahoitteiseen Rakennusperintö kunniaan Pohjois-Karjalassa -hankkeeseen. Työn tuloksena on laadittu Rääkkylän kulttuuriympäristöohjelma, "Suuret selät".

Ohjelma on tilannekatsaus Rääkkylän kulttuuriympäristöstä. Ohjelma ei ole suunnitelma, vaan perusta sen luomiselle. Näkökulman avartamiseksi työtä on tehty yhteisvoimin. Ohjelmanlaatijoiden ja ohjausryhmän lisäksi kuntalaiset ja asukkaat on kutsuttu mukaan järjestämällä muun muassa kysely-iltoja.

EUROOPAN YHTEISÖ
RAKENNERAHASTOT

POHJOIS-KARJALAN
YMPÄRISTÖKESKUS

RÄÄKKYLÄN KUNTA